

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
UGDYMO MOKSLŲ IR SOCIALINĖS GEROVĖS FAKULTETAS
UGDYMO SISTEMŲ KATEDRA

Jurga Norkienė
Bioedukacijos studijų II kurso magistrantė

**LIETUVOS NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ APLINKOSAUGINĖS
VEIKLOS EDUKACINIAI ASPEKTAI**

Magistro darbas

Mokslinis vadovas
doc. dr. R. Vilkonis

Šiauliai, 2016

Darbas originalus.....Jurga Norkienė
(studento parašas)

SANTRAUKA

Magistro darbas

LIETUVOS NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ APLINKOSAUGINĖS VEIKLOS EDUKACINIAI ASPEKTAI

XXI amžiuje ekologinių katastrofų, naujų ligų protrūkių ir moralinio nuosmūgio akivaizdoje, išryškėja aplinkosauginio švietimo svarba, kurio uždavinys - ženkliai padidinti asmeninės iniciatyvos ir socialinio aktyvumo poreikį, tuo užtikrinant stabilią aplinkos politiką. Aplinkosauga - viena iš sričių, kuriose savo veiklą aktyviai vykdo nevyriausybines organizacijos (NVO). Informacinių komunikacinių technologijų skverbimasis į kiekvieną gyvenimo sritį kelia naujų reikalavimų ir visuomenės aplinkosauginiam švietimui.

Tyrimo problema formuluota klausimais:

Kokią vietą Lietuvos nevyriausybinių organizacijų vykdomo visuomenės aplinkosauginio švietimo veikloje užima bioedukacija ir interneto technologijos?

Kokius aplinkosauginio švietimo uždavinius kelia sau Lietuvos nevyriausybines organizacijos ir kiek dėmesio skiria jų įgyvendinimo veiksmingumui?

Tyrimo metodai: mokslinės informacijos, strateginių bei švietimo dokumentų analizė, ekspertų apklausa delfu metodu ir internetinių svetainių turinio analizė. Empiriniam tyrimui tikslinės kriterinės atrankos būdu atrinkta 16 interneto svetainių ir apklausti 8 ekspertai. Tyrime derintos kokybinio ir kiekybinio tyrimo strategijos.

Remiantis mokslinės informacijos šaltinių ir dokumentų analize nustatyta bioedukacijos vieta aplinkosauginio švietimo kontekste. Empirinis tyrimas parodė, kad lyginant su 2005 metais, aplinkosauginių NVO, turinčių interneto svetaines dalis išaugo nuo 20% iki 61%. Tačiau išliko tendencija menkai edukacijos tikslais panaudoti vaizdo ir ypač garso įrašus.

Nustatyta, kad NVO interneto svetainėse daugiausia bioedukacinė medžiaga pateikiama tekstine forma, iliustruojama fotografijomis, nuorodų, sąsajų pagalba, nukreipiama į projektų svetaines ar socialinius tinklus. Aplinkosauginės NVO kelia visuomenės aplinkosauginės kultūros ir elgesio ugdymo tikslus. Pagrindiniai veiksniai, padedantys šiuos tikslus įgyvendinti yra mokyklų ir mokytojų aktyvumas bei organizacijų žmogiškieji išteklių, t. y. darbuotojų kompetentingumas ir entuziazmas. Labiausiai trukdantys veiksniai - mažas valstybės ir kitų šaltinių skiriamas finansavimas bei veiklos tęstinumo problemos.

SUMMARY

Master Thesis

EDUCATIONAL ASPECTS OF ENVIRONMENTAL NON-GOVERNMENTAL ORGANISATIONS ACTIVITY IN LITHUANIA

In the XXI c., in the face of ecological catastrophes, outbreaks of new diseases and moral decline, the importance of environmental education is emphasized the task of which is to significantly increase the need for personal initiative and social activity thus ensuring a stable environmental policy. Environmental protection is one the fields where non-governmental organizations are active. As information communication technologies push their way into every aspect of our lives, new requirements for the environmental education of the society are set.

The problem of the research is formulated in the following questions:

What place do bio-education and Internet technologies occupy in the society's environmental education activities carried out by the Lithuanian NGOs?

What environmental education goals the Lithuanian NGOs set to themselves and how much attention do they pay to the efficiency of their implementation?

The methods of the research: the analysis of scientific information as well as strategic and educational documents, the interview of experts by using the Delfi method and the content analysis of websites. 16 websites were chosen and 8 experts were interviewed by the manner of criterion selection for the empirical research. The research combines qualitative and quantitative research strategies.

On the basis of the analysis of scientific information sources and documents the place of bio-education in the context of environmental education was determined. The empirical research shows that compared to 2015, the portion of the environmental NGOs which have a website increased from 20% to 61%. But the tendency remains that video, and especially audio, records are poorly used for the educational purposes.

It was determined that bio-educational material on the NGOs websites is mostly presented in a text form and illustrated with photographs and redirected to the project websites or social networks with the help of links and interfaces. The environmental NGOs set the goals related to the development of the society's environmental culture and behaviour. The main factors that help to implement those goals are active involvement of schools and teachers and human resources of the organizations, i.e. competence and enthusiasm of the employees. The most hindering factors are the following: little funding from the state and other sources and the activity continuity problems.

TURINYS

SANTRAUKA	2
SUMMARY	3
ĮVADAS	4
1. APLINKOSAUGINIO ŠVIETIMO TEORINIAI IR PRAKTINIAI ASPEKTAI.....	10
1.1. Visuomenės aplinkosauginis švietimas.....	10
1.1.1. Aplinkos apsauga: problemos, politika, dalyviai.....	10
1.1.2. Aplinkosauginio švietimo samprata veiklos būdai ir dalyviai.....	15
1.1.2.1. Neformalus ir informalus švietimas, kaip aplinkosauginio švietimo dedamosios.....	18
1.1.2.2. Bioedukacijos samprata aplinkosauginio švietimo kontekste	23
1.2. Informacinių komunikacinių technologijų ir interneto technologijos visuomenės aplinkosauginio švietimo kontekste.....	26
1.2.1. Visuomenės charakteristikos XXI amžiuje.....	26
1.2.2. Informacinių komunikacinių technologijų ir naujų medijų reikšmė aplinkosauginei veiklai	28
1.2.3. Edukacinių aplinkų kūrimas panaudojant IKT ir internetą.....	31
1.2.4. Reikalavimai kokybei, veiksmingumo matavimas.....	33
1.3. Nevyriausybinių organizacijų aplinkosauginė veikla	36
1.3.1. Nevyriausybinių organizacijų samprata	36
1.3.2. Tarptautinių nevyriausybinių organizacijų aplinkosauginė veikla	38
1.3.3. Lietuvos nevyriausybinių organizacijų aplinkosauginė veikla	42
2. LIETUVOS NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ APLINKOSAUGINĖS VEIKLOS EMPIRINIS TYRIMAS.....	44
2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas.....	44
2.2. Informacinių komunikacinių technologijų panaudojimas ir bioedukacijos raiška Lietuvos aplinkosauginių nevyriausybinių organizacijų veikloje: interneto svetainių turinio analizė	48
2.3. Aplinkosauginio švietimo veiksmingumas Lietuvos nevyriausybinių organizacijų veikloje.....	53
DISKUSIJA.....	62
IŠVADOS	65
REKOMENDACIJOS	67
LITERATŪRA	68
PRIEDAI	74

IVADAS

Aktualumas. XXI amžiaus žmonijos pagrindinis uždavinys – išlikti. Mokslininkai perspėja apie pavojingus planetos temperatūros ir cheminės sudėties pokyčius, kurie gali destabilizuoti viso pasaulio ekosistemas (). Neapdairus žmogaus elgesys - nepagarba gamtai, beatodairiškas gamtos resursų vartojimas, leidimas į rinką iki galo neištirtų produktų, atsiliepia ekologinėmis katastrofomis, naujų ligų protrūkiais ir moraliniu nuosmūkiu. 2015 m. gruodžio 12 d. įvykusi Jungtinių Tautų Paryžiaus konferencija (UNFCCC, 2016), tai – pirmasis tokio masto susitarimas žmonijos istorijoje, kai 195 pasaulio šalys sutarė mažinti klimato kaitą ir prisiėmė privalomus įsipareigojimus. Link šio susitarimo buvo einama net du dešimtmečius.

Vertybinių nuostatų keitimas, ekologinio sąmoningumo formavimas yra sudėtingas ir lėtas procesas. Čia svarbų vaidmenį atlieka aplinkosauginis švietimas, kurio uždavinys - ženkliai padidinti asmeninės iniciatyvos ir socialinio aktyvumo poreikį, tuo užtikrinant stabilią aplinkos politiką.

Aplinkosauginį švietimą apibrėžia ir jo svarbą įvairiose dimensijose nurodo Europiniai ir pasaulio organizacijų strateginiai dokumentai. Jungtinių Tautų Generalinės asamblėjos sprendimu dešimties metų laikotarpis nuo 2005 m. sausio 1 d. buvo paskelbtas Darnaus vystymosi švietimo dešimtmečiu (UN, 2003). Šiuo laikotarpiu vyko ugdymo programų perorientavimas, siekiant socialinių, aplinkosauginių, ekonominių žinių, įgūdžių, požiūrių, darnos principų ir vertybių ugdymo. JT globalaus švietimo programa 21, Orhuso konvencija (1998) pabrėžia informavimo ir švietimo aplinkos klausimais svarbą, įtvirtinant aplinkos apsaugos bei tvariosios plėtros suvokimą, skatinant platų visuomenės dalyvavimą priimant tokius sprendimus. Strategijos „Europa 2020“ (2010) prioritetinių kryptių sąrašė taip pat išskiriama aplinkosauga bei visuomenės švietimas ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimas

Aplinkosauginis ugdymas tiesiogiai neįvardijamas LR Švietimo įstatyme. LR Visuomenės aplinkosauginio švietimo strategijoje ir veiksmų programoje pabrėžiama, kad „švietimas lemia aplinkosaugos kultūrą ir etiką, vertybes ir pažiūras, įgūdžius ir elgesį“. Nacionaliniuose dokumentuose nurodomi šalies aplinkosauginio švietimo vykdytojai - visų lygmenų (šalies, apskričių, miestų ir rajonų) valdžios ir valdymo institucijos, taip pat visi piliečiai ir visuomeninės organizacijos. Taigi "aplinkosauginio švietimo procese vienaip ar kitaip turi dalyvauti (vieni mokytis, kiti mokyti) visi šalies gyventojai"(1998). *Aplinkos ministerija* (2014)deklaruoja, kad aplinkosauginis švietimas yra viena iš pagrindinių priemonių aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi tikslams įgyvendinti, taip pat formuojant aplinkai palankaus visuomenės gyvenimo būdo, bei kokybiško informavimo aplinkosaugos klausimais, kas aktyvintų gyventojus dalyvauti priimant ir įgyvendinant aplinkosaugos sprendimus.

Šio laikmečio aplinkosaugos kontekstus, problemas, pagrindinius uždavinius ir perspektyvas nagrinėja bei aplinkosauginio švietimo svarbą pažymi A. Rest (2002), J. Rifkin (2011), J. Palmer (1998), D. Petrikienė (2011), Z. Venckus (2008; 2012), Č. Kalenda (2007).

Aplinkosauga - viena iš sričių, kuriose savo veiklą aktyviai vykdo nevyriausybinis sektorius. Pripažįstant svarbą politiniame lygmenyje, 2013m. buvo priimtas LR nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymas, kurio tikslas – kurti palankią aplinką nevyriausybiniams organizacijoms, užtikrinti tinkamas jų, kaip svarbaus pilietinės visuomenės elemento, veiklos ir plėtros sąlygas. Strategija „Lietuva 2030“ siekiama sudaryti galimybes nevyriausybiniams organizacijoms tiesiogiai dalyvauti strategijos įgyvendinime, įgalinant jų laisvą kūrimąsi, autonomišką veikimą, didinant jų įtaką, jas įtraukiant į sąmoningos visuomenės ir kūrybingos asmenybės ugdymo projektus. Suteikti bendruomenėms ir nevyriausybiniams organizacijoms lyderystę ir įgaliojimus veikti: panaikinti kliūtis bendruomenėms ir nevyriausybiniams organizacijoms siekti iškeltų tikslų.

Informacinių komunikacinių technologijų (IKT) skverbimasis į kiekvieną gyvenimo sritį kelia naujų reikalavimų ir visuomenės aplinkosauginiam švietimui. Šių dienų technologijos panaikina sienas ir atstumus, o visuomenė įgauna naujų bruožų. Sparčiai auga žinių ir jų efektyvių mainų visuomenėje poreikis bei įtaka socialiniams procesams ir pačios visuomenės siekiamai gerovei (Maarleveld, 2003). Pastebima tendencija, kad piliečiai naudodamiesi internetu, socialiniais tinklais yra aktyvesni, labiau linkę įsitraukti į bendruomeninę veiklą (Castells, 2006). Naujosios technologijos ir internetas palankiai paveikė aplinkosaugos problemų sprendimą telkdamos piliečius. Jos suteikė galimybę kurti ir palaikyti socialinius tinklus, pasiūlė lengvai prieinamą edukacinę erdvę, o racionalią diskusiją pakeitė daugumai suprantama kalba pritaikyta komunikacija apie „mokslo imlias aplinkos problemas“ (Petrauskaitė, 2012).

Ištirtumas. Socialinių tinklų reikšmę aplinkosauginių Nevyriausybinių organizacijų veikloje analizuoja M. Castells (2006), K. Juraitė (2002), I. Petrauskaitė (2012), I. Tumulytė (2012), A. Telešienė, N. Kriaučiūnaitė (2008).

Internetinių komunikacijos priemonių panaudojimo edukacijai galimybes tyrė I. Blees, M. Rittberger (2009), G. Siemens (2005), R. Laužackas, M. Teresevičienė, A. Volungevičienė (2009), V. Brazdeikis (2009), E. Butrimienė, N. Stankevičienė, (2008), D. Lipinskienė (2002), G. Valinevičienė (2010, 2013).

Lietuvos nevyriausybinių organizacijų aplinkosauginė veikla nagrinėta įvairiais aspektais. N. Kriaučiūnaitė ir A. Telešienė 2008 metais analizavo Lietuvos NVO būdingiausios aplinkosauginės veiklos formas, šių organizacijų partnerystės tinklus, sprendžiamų problemų įvairovę, tikslines grupes bei pateikia veiklos veiksmingumo vertinimus. O. Denisiuk 2009 metų

tyrime atskleidžia aplinkosauginių NVO indėlį aplinkos apsaugos politikos formavime ir įgyvendinime; tirta studentų aplinkosauginio sąmoningumo kaita (Račkaitė 2012); nagrinėtos pilietinės iniciatyvos aplinkosauginėje komunikacijoje (Tumulytė, 2012). I. Petrauskaitė 2012 metų tyrime (teorinės analizės būdu) analizavo, kokią įtaką internetas ir naujosios medijos daro aplinkosaugos problemų sprendimui pilietiniu lygmeniu. Išvadose autorė pažymi, kad aplinkosaugos iniciatyvos, kurios prisitaikė prie naujų technologijų, lėmusių visuomenės ir viešosios erdvės pokyčius, išplito XXI amžiuje kaip nauji judėjimai, darantys vis didesnę įtaką politiniam ir visuomeniniam gyvenimui. Anot autorės, šie judėjimai yra geriau apgalvoti, paremti socialiniais tinklais, todėl stiprina pilietinę visuomenę, prisideda prie socialinio kapitalo formavimo ir svarbiausia – efektyviai išnaudoja interneto ir naujų medijų teikiamas galimybes.

Lietuvos nevyriausybinių organizacijų vykdomą visuomenės neformaliojo aplinkosauginio švietimo internetu ypatumus 2006 metais tyrė V.Lamanauskas ir R.Vilkonis. Išvadose autoriai konstatuoja, kad dauguma Lietuvos nevyriausybinių organizacijų kelia sau švietėjiško pobūdžio uždavinius, tačiau juos įgyvendindami retai naudoja šiuolaikines informacines komunikacines technologijas. Tyrimas atskleidė, kad tik 20% Lietuvos nevyriausybinių organizacijų šviečiančių visuomenę aplinkosaugos klausimais, 2005 metais turėjo interneto svetainę. Turinčios svetaines daugeliu atvejų jas naudojo kaip vieną spausdintos informacijos skelbimo alternatyvų bei neišnaudojo vaizdinės, garsinės informacijos pateikimo įrankių aplinkosauginio švietimo uždaviniams spręsti (Lamanauskas, Vilkonis, 2006).

Apžvelgti dokumentai ir moksliniai tyrimai rodo veiksmingo visuomenės aplinkosauginio švietimo ir pilietinio dalyvavimo aktualumą šiuolaikinio pasaulio plotmėje. Panašus tyrimas į inicijuojamą atliktas prieš 10 metų, todėl verta pasigilinti, kokia dabartinė situacija Lietuvos nevyriausybinių organizacijų aplinkosauginio švietimo veikloje, atsižvelgiant į sparčius technologinius (socialiniai tinklai, naujosios medijos) ir žmogiškųjų išteklių (jaunų narių naujas požiūris į IKT ir gebėjimai) pokyčius.

Šiame tyrime **problema** formuluojama klausimais:

- Kokią vietą Lietuvos nevyriausybinių organizacijų vykdomo visuomenės aplinkosauginio švietimo veikloje užima bioedukacija ir interneto technologijos?
- Kokius aplinkosauginio švietimo uždavinius kelia sau Lietuvos nevyriausybinių organizacijos ir kiek dėmesio skiria jų įgyvendinimo veiksmingumui?

Tyrimo **objektas** - Lietuvos nevyriausybinių organizacijų aplinkosauginio švietimo veikla.

Tyrimo **hipotezė** - vystantis interneto technologijoms, Lietuvos NVO vis daugiau dėmesio skiria interneto technologijų panaudojimui visuomenės aplinkosauginio švietimo veikloje.

Tyrimo tikslas – atskleisti Lietuvos nevyriausybinę organizacijų, veikiančių aplinkosaugos srityje edukacinės veiklos ypatumus bioedukaciniu, interneto technologijų panaudojimo ir veiksmingumo aspektais.

Tiksliui pasiekti išsikelti **uždaviniai**:

- 1) Apibrėžti bioedukacijos sampratą aplinkosauginio švietimo kontekste.
- 2) Atskleisti bioedukacijos tikslus, formas ir edukacines aplinkas Lietuvos nevyriausybinę organizacijų aplinkosauginio švietimo kontekste.
- 3) Išsiaiškinti, kiek dėmesio nevyriausybinių organizacijų skiria aplinkosauginio švietimo veiklos veiksmingumo nustatymui.

Tyrimo metodologija Tyrimas yra grindžiamas **konstruktyvizmo** metodologinėmis nuostatomis, kai mokymasis yra aktyvus procesas, kurio metu besimokantysis savo pastangomis formuoja reikšmes ir prasmes. Tikrovė kaip reikšmių tinklai, formuojama per individo patirtį, išgyvenimus ir pažinimą, remiantis fiziologinėmis, psichologinėmis ir sociokultūrinėmis sąlygomis (Pjaget, 2002). Lietuvos nevyriausybinę organizacijų, kaip edukatoriaus funkcija šiame procese yra sudaryti kiek įmanoma palankias ir veiksmingas aplinkosauginio švietimo ir mokymo(si) struktūras.

Holistinis požiūris į tyrimo objektą leidžia suprasti aplinkosauginio švietimo procesą kaip sisteminio reiškinių dalį, atskleisti šio proceso raišką ir kaitą, priklausomai nuo socialinių sąlygų, laiko ir erdvės veiksnių (Bruzgelevičienė, 2007).

Mokymasis visą gyvenimą – XXI amžiaus švietimo paradigma ir svarbiausias UNESCO švietimo ir mokymosi principas, pagal kurį nuolatinis mokymasis ir švietimas suteikia žmogui galimybių prisitaikyti prie sparčiai besikeičiančios aplinkos ir naujų technologijų. Žmogus neturės mokymosi motyvų, jeigu mokymo ir švietimo kursų turinys ir metodai neatitiks jo poreikių, o įgytos žinios ir įgūdžiai nebus vertinami darbe. Todėl švietimo ir mokymo sistemos turi keistis ir suteikti galimybes žmonėms mokytis ir šviestis (Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija, 2002). Nevyriausybinių organizacijų kaip aktyvaus pilietiškumo terpė ir neformalaus švietimo teikėjos sudaro žmogui sąlygas nuolat gauti patikimą naujausią informaciją, aktualias žinias ir įgūdžius, tuo siekdamas vykdomos aplinkosauginio švietimo veiklos veiksmingumo.

Tyrimo metodai

Teoriniai: mokslinės informacijos šaltinių, strateginių bei švietimo dokumentų analize siekta išsiaiškinti visuomenės aplinkosauginio švietimo procesą ir dalyvius; apibrėžti bioedukacijos vietą aplinkosauginio švietimo kontekste.

Empiriniai: turinio analizės metodu tirtos Lietuvos Nevyriausybinių organizacijų internetinės svetainės, siekiant išsiaiškinti kokias/kiek/kaip interneto technologijas organizacijos taiko aplinkosauginio švietimo ir bioedukacijos tikslais.

Ekspertų apklausa Delfu metodu siekta išsiaiškinti, kokius aplinkosauginio švietimo uždavinius kelia Lietuvos nevyriausybinių organizacijos, kokiais būdais jų siekia, kokie veiksniai padeda/trukdo juos įgyvendinti. Taip pat tirtos aplinkosauginio švietimo lyderių nuostatos aplinkosauginio švietimo veiklos veiksmingumo matavimo atžvilgiu, trukdančius veiksmingumą pamatuoti veiksniai.

Tyrimo imtis. Tyrime formuotos kelios imtys: aplinkosauginių Lietuvos nevyriausybinių organizacijų **internetinės svetainės** (edukacinis turinys: tekstai, paveikslai, vaizdinė, garsinė medžiaga, nuorodos, apklausos, interaktyvūs žaidimai ir kt.) ir **ekspertų imtis** ekspertų (Delfu) apklausai atlikti. Generalinė aibė – 54 šiuo metu aplinkosaugos srityje veikiančios Lietuvoje nevyriausybinių organizacijos, 33 iš jų kelia sau aplinkosauginio švietimo uždavinius ir 22 turi veikiančias interneto svetaines. Tyrimui buvo atrinkta 16 interneto svetainių.

Darbo teorinis ir praktinis reikšmingumas Šis mokslinis tiriamasis darbas galėtų pasitarnauti nevyriausybiniams organizacijoms, veikiančioms aplinkosaugos ir aplinkosauginio švietimo srityje. Socialinių tinklų ir internetinės erdvės, kaip edukacinės aplinkos, pažinimas gali padėti organizacijoms planuoti veiklas ir siekti tikslų. Tyrimo rezultatais bus remiamasi tobulinant paramos priemones nevyriausybiniams organizacijoms.

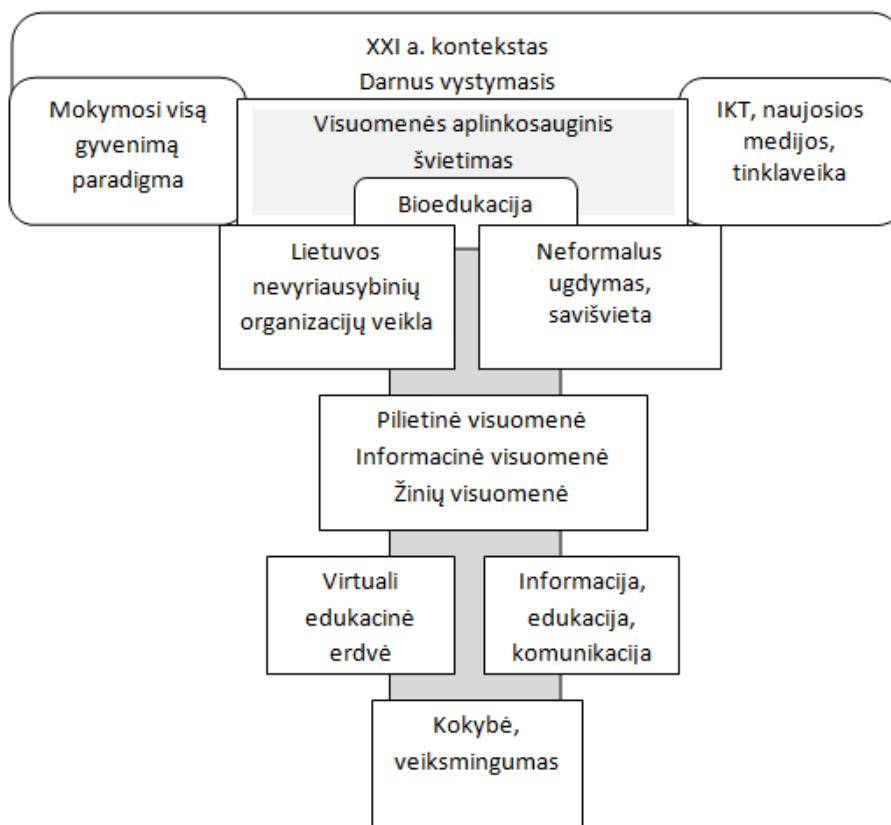
Darbo aprobacija

Darbo rezultatai pristatyti konferencijose: Šiaulių universiteto studentų mokslinėje konferencijoje (Šiauliai, 2016); ŠU mokslinėje praktinėje konferencijoje „Kurkime kartu vaikystę šiandien“ pranešimas „Lietuvos nevyriausybinių aplinkosauginių organizacijų interneto svetainių edukacinio turinio analizė tikslinių amžiaus grupių aspektu“ (Šiauliai, 2016).

Darbo struktūra: darbą sudaro įvadas, du skyriai, diskusija, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, 3 priedai. Darbe pateikta 13 paveikslų ir 8 lentelės.

1. APLINKOSAUGINIO ŠVIETIMO TEORINIAI IR PRAKTINIAI ASPEKTAI

Visuomenės aplinkosauginis švietimas, kaip reiškinys ir procesas tarpsta įvairialypėje sociokultūrinėje terpėje. Tiriamąjį objektą įtakoja tokie šiuolaikiniai reiškiniai kaip moderniosios technologijos, naujosios medijos, socialiniai tinklai, o jų vartotojas – visuomenė įgauna naujas charakteristikas (pilietinė visuomenė, informacinė visuomenė, žinių visuomenė) (žr. 1 pav.).

1 pav. Tyrime analizuojamų reiškinų ir kontekstų sąsajos

Baigiamojo darbo tema reikalauja apžvelgti aplinkosauginio švietimo šiuolaikinius atskirus kontekstus ir išsiaiškinti jų priklausomybę bei tarpusavio dermę.

1.1. Visuomenės aplinkosauginis švietimas

1.1.1. Aplinkos apsauga: problemos, politika, dalyviai

Baigiamojo darbo konteksto suvokimui, pirmiausia tikslinga trumpai apžvelgti pagrindines aplinkos apsaugos sąvokas ir reiškinius.

Aplinka - gamtoje funkcionuojanti sistema, kurią sudaro tarpusavyje susiję komponentai (žemės paviršius ir gelmės, oras, vanduo, dirvožemis, augalai, gyvūnai, organinės ir neorganinės medžiagos) bei juos vienijančios natūraliosios ir antropogeninės ekosistemos; (LR aplinkos apsaugos įstatymas, 1998 (1 straipsnis)).

Aplinkos apsauga - (environmental protection, environmental conservation) teisinių, technologinių, techninių, biologinių ir kitų priemonių sistema, padedanti derinti gamtos išteklių naudojimą su gyvųjų organizmų ir žmogaus aplinkos saugojimu (Paulauskas ir kt. 2008). Taigi - aplinkos saugojimas nuo fizinio, cheminio, biologinio bei kitokio neigiamo poveikio, atsirandančio naudojant gamtos išteklius.

Aplinkos apsaugos problemos.

XX a. Antroje pusėje, žvelgiant iš žmogaus santykio su gamta prizmės, prasidėjo naujas etapas – globali ekologinė krizė. Pagrindiniai šios krizės aspektai, anot Z. Venckaus (2008):

Aplinkos tarša, dėl kurios gamta degraduoja, nespėdama apsivalyti, nyksta biologinė įvairovė ir ekosistemos bei prastėja žmonių sveikata; *Gamtos išteklių nepamatuotas vartojimas*. Dėl gyventojų skaičiaus ir jų poreikių augimo gausiai naudojami neatsikuriantys ištekliai, kurių gali nelikti būsimoms kartoms.

Viena svarbiausių priežasčių įvardinama tai, kad praėjusio šimtmečio vidurio populiacijos rodikliai visame pasaulyje ėmė didėti. 2011m. pabaigoje pasaulio gyventojų skaičius pasiekė 7 milijardus ir toliau auga. Žmonių skaičiaus didėjimas pasaulyje lemia žmonių veiklos gamtai daromą didelį ir ne visada prognozuojamą poveikį. Kyla daug problemų dėl intensyvaus ganymo (vandens ir vėjo sukelta erozija) netinkamo dirbamos žemės naudojimo (užteršiama cheminėmis medžiagomis), miestų plėtros, kelių tiesimo. Šių problemų sprendimui, būtina stabilizuoti Žemės populiaciją (Venckus, 2012).

Pagal mastą ir pobūdį aplinkos apsaugos problemas galima skirti į *globalias, regionines ir lokalias*

Daugelis problemų jau peržengė atskirų valstybių ribas ir tapo pasaulinio masto – *globalios*. Svarbiausia yra klimato kaitos problema, kai didėjant antropogeninei šiltnamio reiškinių sukeliančių dujų (CO₂, CH₄, N₂O, freonų) emisijai į orą, vis didesnė žemės spinduliuojamos šilumos dalis absorbuojama žemutiniuose atmosferos sluoksniuose, taip suardomas nusistovėjęs žemės šilumos balansas ir temperatūra pradeda augti. Remiantis įvairiais tiesioginių stebėjimų ir skaičiavimų duomenimis konstatuojama, kad per pastarąjį šimtmetį vidutinė temperatūra Žemėje pakilo apie 0,5°C, o Europoje beveik 1°C. Viena iš pagrindinių neigiamų klimato atšilimo priežasčių būtų pasaulinio vandenyno lygio kilimas. Pagal vidutinius vertinimus, esant dabartinėms šiltnamio reiškinių skatinančių dujų emisijos didėjimo

tendencijoms, vandenyno lygis iki 2100 metų pakiltų apie 60 centimetrų ir didžiulės dabartinės sausumos teritorijos atsidurtų po vandeniu. Jūrų vandens lygio kilimą šylant klimatui lemia du procesai - ašigalių ledų tirpimas ir vandens šiluminis plėtimasis (Europos aplinkos agentūra, 2016).

Kitos labiausiai tikėtinos neigiamos pasaulinio klimato atšilimo pasekmės tokios:

- kritulių pagausėjimas dėl didesnio išgarinimo;
- dirvožemio drėgmės sumažėjimas;
- stratosferos atšalimas;
- oro cirkuliacijos suaktyvėjimas ir padidėjusi uraganinių vėjų grėsmė ;
- augalinės dangos žymūs pasikeitimai, bioįvairovės nykimas (Europos aplinkos agentūra, 2016).

Reikia pastebėti, kad pasaulinis klimato atšilimas, sukelia daugumą pagrindinių šiuolaikinių aplinkos problemų.

Regioninio pobūdžio aplinkos problemos valstybėse ir tarp valstybių: rūgštieji lietūs; miškų masyvų mažėjimas; dirvožemio erozija; dirvos druskingumo didėjimas ir dykumų plitimas; vandenynų ir jūrų užterštumas; miestų smogai., rūgštieji lietūs, pažemio ozono koncentracijos didėjimas, vandens telkinių eutrofizacija ir kt.).

Lokalaus (vietinio) pobūdžio svarbesnės problemos: vietinis aplinkos teršimas; nuotekos; vandens telkinių eutrofikacija; atliekų kaupimasis (sąvartynai); branduolinė energetika (Degutis, Ramonaitė, Žiliukaitė, 2007).

Aplinkos apsaugos politika

Pastaruoju metu Pasaulio valstybės vis daugiau dėmesio skiria aplinkos apsaugos sektoriui, kadangi tai vienas iš visuomenės gerovės pagrindų, o didelės aplinkosaugos problemos neša vis didesnes grėsmes ir pasekmes. Todėl ypatingai svarbu koordinuotai ir intensyviai vykdyti aplinkos apsaugos politiką tiek tarptautiniu, tiek ir valstybiniu bei vietiniu lygmeniu.

Globalios aplinkos problemos negali būti išspręstos pavienių valstybių jėgomis, tam būtini tarpvalstybiniai susitarimai. Čia svarbų vaidmenį atlieka tarptautinės organizacijos. Tarptautinių organizacijų yra daug ir įvairių, jos skiriasi funkcijomis, naryste ir kitais požymiais. Vienos jų yra globalinės (JTO, WTO), kitos – regioninės (Europos Sąjunga, Afrikos Sąjunga) (Venckus, 2012).

Jungtinių Tautų Organizacija – svarbiausia tarptautinė tarpvyriausybė organizacija, susidedanti iš 193 valstybių narių (taip pat ir Lietuva nuo 1991 metų). JT sistemingai veikia per specializuotus padalinius - UNESCO, UNEP, UNDP, FAO. JT viena iš vykdomų funkcijų – aplinkos apsauga. Jungtinių Tautų Stokholmo (1972) ir Rio de Žaneiro konferencijoje (1992)

aplinkos problemos buvo paskelbtos tarptautinės politikos svarbia sudedamąja dalimi. Pastarojoje, buvo priimta „Darbotvarkė 21“ (angl. *Agenda 21*), kuria įteisinta pagrindinė ilgalaikė visuomenės vystymosi ideologija ir priimta darnaus vystymosi įgyvendinimo veiksmų programa, įpareigojanti valstybes savo veikloje laikytis darnaus vystymosi principų.

Darnus vystymasis – vienas iš svarbiausių ES ir Lietuvos aplinkos apsaugos politikos tikslų. Reikia paminėti, kad tai vienas iš pagrindinių sanglaudos politikos principų, įvardytų Bendrijos strateginės gairėse, kuriomis yra apibrėžiamos bendros visų programų, iš dalies finansuojamų struktūrinių bei Sanglaudos fondų lėšomis, politinės nuostatos. (Darnus vystymasis: teorija ir praktika, 2014). Aplinkos apsaugos nacionaliniai strateginiai dokumentai taip pat grindžiami darnaus vystymosi politinėmis nuostatomis.

Aplinkos apsaugos politika Lietuvoje

Aplinkos apsaugos politiką nacionaliniu lygmeniu Lietuvoje formuoja ir vykdo LR Seimas, LR Vyriausybė, Aplinkos ministerija (AM) ir jos struktūriniai padaliniai bei jai pavaldžios institucijos. Aplinkos apsaugos politika įgyvendinama ir vietiniu lygmeniu (savivaldybės), be to šiame procese dalyvauja ir kitos ministerijos.

LR Seimas yra vienas iš aplinkos apsaugos politikos formuotojų. Seime veikia Aplinkos apsaugos komitetas, kurio pagrindinės veiklos kryptys: rengti ir nagrinėti įstatymų ir kitų teisės aktų projektus ir pasiūlymus aplinkos apsaugos klausimais bei pasiūlymus dėl aplinkosauginės politikos formavimo (Aplinkos apsaugos komitetas, 2015).

LR Vyriausybė, kaip vykdomosios valdžios institucija, įgyvendina valstybinę aplinkos apsaugos politiką bei koordinuoja valstybės institucijų, susijusių su aplinkos apsaugos politika, sistemą. LR Aplinkos ministerija (AM) įgyvendina bendrąjį aplinkos apsaugos valdymą Lietuvoje, reguliuoja valstybinių gamtos išteklių naudojimą ir kuria teisinę bazę, reikalingą efektyviam aplinkos apsaugos politikos įgyvendinimui. Politiką įgyvendina joms priskirtose srityse struktūriniai AM padaliniai ir pavaldžios institucijos. Regioniniai aplinkos apsaugos departamentai (RAAD) yra struktūriniai AM padaliniai regionuose, kurie organizuoja bei vykdo aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių naudojimo kontrolę priskirtose teritorijose. AM pavaldžios institucijos – Generalinė miškų urėdija, Valstybinė miškų tarnyba, Aplinkos apsaugos agentūra, Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba ir kt. savo veikloje įgyvendina aplinkos apsaugos politiką, teisės aktų reikalavimus ir nuostatas.

Vietiniu lygmeniu aplinkos apsaugos politika įgyvendinama savivaldybių, kurios užtikrina joms priklausančių gamtos išteklių valdymą.

Aplinkos apsaugos politikoje numatytas vaidmuo ir nevyriausybiniam sektoriui, kur jis traktuojamas kaip piliečiai ir visuomeninės organizacijos. Lietuvos Respublikos aplinkos

apsaugos įstatymas (1992) įpareigoja piliečius ir visuomenines organizacijas saugoti aplinką, tausoti gamtinius išteklius bei užtikrina teises (7 straipsnis):

- 1) gauti teisingą ir savalaikę ekologinę informaciją;
- 2) dalyvauti svarstant ir įgyvendinant ūkinės veiklos programas ir projektus;
- 3) reikalauti, kad būtų nutrauktas kenksmingas ūkinės veiklos objektų poveikis aplinkai;
- 4) reikalauti valstybinės ekologinės ekspertizės;
- 5) atlikti visuomeninę ekologinę ekspertizę;
- 6) organizuoti visuomeninę aplinkos apsaugos kontrolę;
- 7) reikalauti, kad valstybinės valdžios ir valdymo institucijos organizuotų ekologinį švietimą ir mokymą, nevaržomai propaguoti aplinkos apsaugos idėjas;
- 8) reikalauti nubausti asmenis, kaltus dėl kenksmingo poveikio aplinkai, ir pareigūnus, netinkamai vykdančius jiems pavestas aplinkos apsaugos funkcijas.

Siekiant užtikrinti, kad visuomenė aktyviai dalyvautų aplinkosaugos politikos formavimo procese bei priimant sprendimus, labai svarbu kuo plačiau ir intensyviau skleisti informaciją, naudojant patrauklias ir skatinančias pilietinę iniciatyvą priemones (Maarleveld, 2003). Lietuva 1998 m. pasirašė Orhuso konvenciją, kurioje akcentuojama valstybės atsakomybė sukurti reikiamas sąlygas piliečiams gauti informaciją, dalyvauti priimant sprendimus ir kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais. Valstybės institucijų turimos informacijos apie aplinką prieinamumą visuomenei užtikrina ES direktyva (90/313/EEB) Dėl informacijos apie aplinką prieinamumo visuomenei. Visuomenės informavimo susijusių su aplinkos apsauga klausimais aspektus reglamentuoja ir kitos ES direktyvos: dėl poveikio aplinkai vertinimo, pavojingų atliekų, teršalų patekimo į aplinką, su pavojingomis medžiagomis susijusių avarijų pavojaus kontrolės ir kt. (Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politika, 2002). Vienas pagrindinių įstatymų, reglamentuojančių visuomenės teisę gauti informaciją apie aplinką ir dalyvauti priimant aplinkosauginius sprendimus yra LR Aplinkos apsaugos įstatymas (1992). Jame nustatytos valstybinių institucijų pareigos informuoti visuomenę apie aplinkos būklę, tenkinti ar motyvuotai atmesti piliečių, visuomeninių organizacijų, kitų juridinių ir fizinių asmenų pasiūlymus, skatinti visuomenę dalyvauti priimant ir įgyvendinant aplinkosauginius sprendimus. Piliečių, visuomeninių organizacijų, kitų juridinių ir fizinių asmenų teisės gauti informaciją apie aplinką, paduoti skundą, reikalaujant atitinkamų veiksnių, kad būtų išvengta ar sumažinta žala aplinkai arba atkurta pradinė aplinkos būklė, taip pat reglamentuojamos įstatymo (1992). Taip pat yra priimtas LR Vyriausybės nutarimas „Dėl informacijos apie aplinką“ Lietuvos Respublikoje teikimo visuomenei (1999 m.), Visuomenės informavimo įstatymas (2000 m.),

Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymas (2000 m.) ir kiti teisės aktai, reglamentuojantys visuomenės teisę į informaciją apie aplinką.

Trumpai apžvelgus aplinkos apsaugos politikos sistemą Lietuvoje, matome, kad visuomenės ir NVO dalyvavimas šiame procese nėra pabrėžiamas. Kadangi darbo kontekstas nereikalauja nuodugnaus aplinkos apsaugos politikos nagrinėjimo, paliksime šį klausimą kitiems tyrimams ir nuodugniau pasigilinsime į aplinkosauginio švietimo reiškinių.

1.1.2. Aplinkosauginio švietimo samprata, formos ir dalyviai

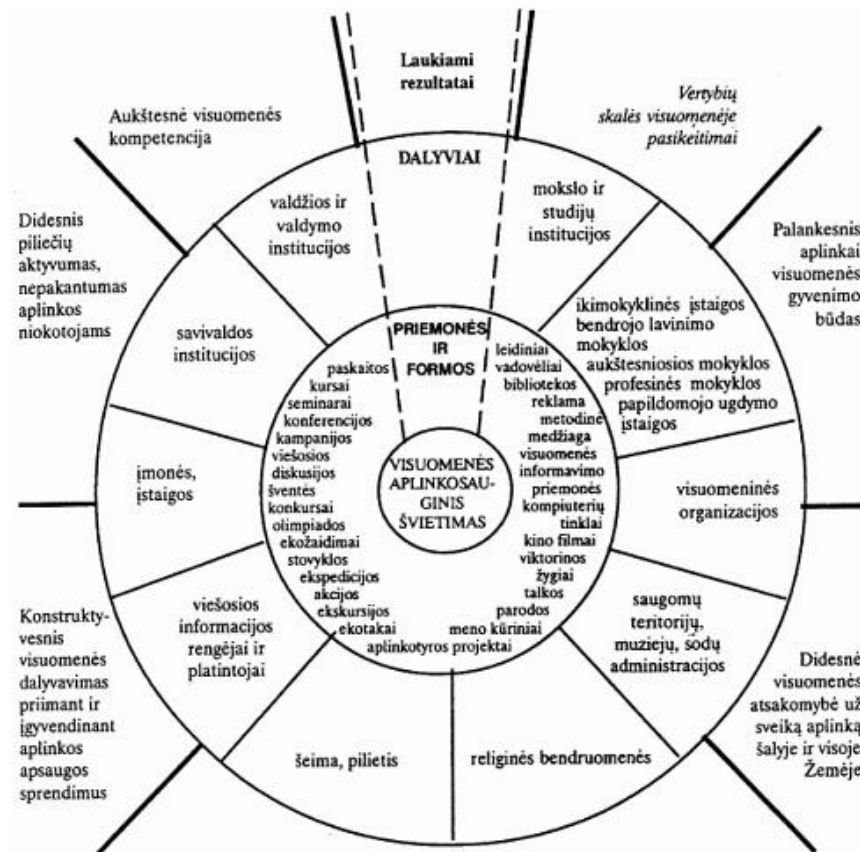
Visuomenės aplinkosauginio švietimo strategija (1996) ir veiksmų programa yra ne tik Vyriausybės patvirtintas dokumentas, bet ir tam tikras šiame procese dalyvaujančių vyriausybinių ir nevyriausybinių institucijų susitarimas siekti bendrų tikslų. Bendri siekiai, darbai konsoliduoja visuomenę, sutvirtina įvairių jos narių, institucijų tarpusavio ryšius.

Aplinkosauginio švietimo Lietuvoje veikla grindžiama LR Visuomenės aplinkosauginio švietimo strategija (toliau VAŠ) ir veiksmų programa (1997), kurios pagrindinis tikslas – sudaryti prielaidas darniai šalies plėtrai išlaikant švarią ir sveiką gamtinę aplinką, išsaugant biologinę įvairovę bei gamtos išteklius. (Lietuvos aplinkos apsaugos strategija, 1996). Iškelto uždavinių sprendimo sėkmė labai priklauso nuo to, kaip į šį procesą įsitrauks visų suinteresuotų valstybės, savivaldos, mokslo, nevyriausybinių institucijų specialistai ir visuomenė. Tai pasiekti galima būtų, jei aplinkosauginis švietimas bus traktuojamas kaip priemonė konkretiems aplinkosaugos tikslams pasiekti, t. y. jei aplinkosauginis visuomenės ugdymas, informavimas ir mokymas taps sudėtine ekonominių bei socialinių plėtros programų dalimi. Žinių ir informacinė visuomenė yra puiki erdvė darnaus vystymosi plėtrai, tačiau be gamtojautos ir stokojant gamtamokslinių kompetencijų galima netgi žala gamtai ir žmogui (Motiejūnaitė, 2013).

Žinoma, kad žinios, įgūdžiai ir patirtis aplinkosaugos srityje yra būtina, tačiau nepakankama sąlyga. Nemažiau svarbu, kad šalies gyventojai pasirinktų palankų aplinkai gyvenimo būdą, būtų aktyvūs priimant ir įgyvendinant aplinkosaugos sprendimus. Išprususios, suvokiančios aplinkosaugos vertybių nuostatas visuomenės formavimas yra ilgas procesas. Jis turi prasidėti vaikystėje ir trukti visą gyvenimą. Skatintina partnerystė aplinkosaugos specialistų ir pedagogų, nes sujungus jų kompetencijas galima siekti visuomenės vertybinių nuostatų kaitos siekiant pagarbos gyvybei, aplinkos tausojimo ir aplinkosauginių problemų ne tik sprendimo, bet ir išvengimo (Motiejūnaitė, 2013). Tik pastaraisiais metais po Lietuvos aplinkos apsaugos strategijos patvirtinimo, pakitus aplinkosauginio švietimo sampratai, kai kurios valstybės ir nevyriausybines institucijas į savo funkcijas įtraukė ir aplinkosauginį visuomenės švietimą. Todėl kilo būtinybė turėti aiškią šalies aplinkosauginio visuomenės švietimo politiką, pagrįstą

valstybės ir kitų institucijų kompetencija, atsakomybė, bendradarbiavimu. Šiam tikslui parengta LR aplinkosauginio visuomenės švietimo startegija ir veiksmų programa (Baltrėnas, Butkus, Oškinis, 2008). Strategijos koncepcija (principai, tikslas, uždaviniai ir prioritetinės kryptys) – tai bendrosios nuostatos, kuriomis grindžiama visų institucijų, dalyvaujančių aplinkosauginio visuomenės švietimo procese, veikla Lietuvoje.

2 pav. Supaprastinta visuomenės aplinkosauginio švietimo schema. Šaltinis: Lietuvos aplinkos apsaugos startegija (1996)

Taigi į visuomenės aplinkosauginio švietimo procesą (2 pav.) įtraukiami dalyviai: valdžios ir valdymo institucijos; įmonės ir įstaigos; viešosios informacijos rengėjai ir platintojai; šeima ir piliečiai; religinės bendruomenės; saugomų teritorijų, muziejų, sodų administracijos; visuomeninės organizacijos; ikimokyklinės įstaigos, bendrojo lavinimo mokyklos, profesinės mokyklos, papildomo/ neformalaus ugdymo įstaigos; mokslo ir studijų institucijos. Tikslų siekiama pasitelkiant platų spektrą priemonių ir veiklos formų: paskaitos, kursai, seminarai, konferencijos, kampanijos, viešosios diskusijos, šventės, konkursai, olimpiados, ekožaidimai, stovyklos, ekspedicijos, akcijos, ekskursijos, ekotakai, aplinkotyros projektai, meno kūriniai, parodos, talkos, žygiai, viktorinos, kino filmai, kompiuterių tinklai, informavimo priemonės, metodinė medžiaga, reklama, leidiniai, bibliotekos, vadovėliai. Laukiami rezultatai : aukštesnė

visuomenės kompetencija; didesnis piliečių aktyvumas, nepakantumas gamtos niokotojams; konstruktyvesnis visuomenės dalyvavimas priimant aplinkos apsaugos sprendimus; didesnė visuomenės atsakomybė už sveiką aplinką šalyje ir visoje Žemėje; palankesnis aplinkai visuomenės gyvenimo būdas; vertybių skalės visuomenėje pasikeitimas.

Aplinkos apsaugos politikos sėkmingam įgyvendinimui būtina aktyvi ir sąmoninga visuomenė. Siekiant sulaukti aktyvaus visuomenės dalyvavimo ir pritarimo, būtina šviesti visus gyventojus. LR valstybinėje aplinkos apsaugos strategijoje švietimas ir informavimas traktuojamas kaip viena svarbiausių prielaidų aplinkos apsaugos politikai įgyvendinti. Aplinkosauginis švietimas turi būti integruotas į visas gamtos išteklių, bioįvairovės ir kraštovaizdžio apsaugos bei aplinkos kokybės gerinimo veiksmų programas, taip pat į ūkio šakų plėtotės strategijas (1996). Aplinkosauginio visuomenės švietimo pagrindinis tikslas yra – formuoti visuomenę, siekiančią ir gebančią užtikrinti šalies subalansuotą plėtrą, racionaliai naudojant bei papildant gamtos išteklius, išsaugant sveiką aplinką ateities kartoms (VAŠ, 1998).

Visuomenės aplinkosauginis švietimas yra ne tik valstybės aplinkos apsaugos, bet ir švietimo politikos prioritetas. Laiku ir suprantamai pateikta, argumentuota, objektyvi, moksliskai pagrįsta, lengvai prieinama aplinkosaugos informacija - viena svarbiausių aplinkosauginio švietimo prielaidų. Tik taikant efektyvaus informavimo strategiją, galima padidinti visuomenės kompetenciją ir domėjimąsi aplinkosaugos problemomis (Venckus, 2012).

Visuomenės aplinkosauginiu (ekologiniu) švietimu suprantama mokymo ir auklėjimo sistema, jungianti vaikų, jaunimo ir suaugusiųjų mokymo bendruosius aplinkos apsaugos ir racionalaus gamtos išteklių naudojimo principus.

Už šalies aplinkosauginio švietimo tikslų ir uždavinių įgyvendinimą atsakingos visų lygmenų (šalies, apskričių, miestų ir rajonų) valdžios ir valdymo institucijos pagal įstatymais ir kitais teisės aktais nustatytą kompetenciją. LR Aplinkos apsaugos įstatymas visiems piliečiams ir visuomeninėms organizacijoms suteikia daug teisių, tačiau įpareigoja vykdyti ir savo pilietines pareigas saugant aplinką, tausojant gamtos išteklius ir nepažeidžiant kitų gamtos išteklių naudotojų teisių bei interesų. Tai reiškia, kad aplinkosauginio švietimo procese vienaip ar kitaip turi dalyvauti (vieni mokytis, kiti mokyti) visi šalies gyventojai, nes be reikiamo visuomenės pasirengimo neįmanoma išspręsti sudėtingų subalansuotos plėtros uždavinių. LR Seimas formuoja valstybinę aplinkos apsaugos politiką, kurios sudėtinė dalis yra ir aplinkosauginis švietimas. LR valstybinį aplinkos apsaugos valdymą vykdo LR Vyriausybė, Aplinkos apsaugos ministerija, kitos įgaliotos valstybinės institucijos. Savivaldybių teritorijose aplinkos apsaugos valdymą įstatymų nustatyta tvarka vykdo atitinkamos vietos savivaldos institucijos. Kiekviena iš

šių institucijų atsako už įstatymo joms priskirtų funkcijų, kurių dalis yra visuomenės aplinkosauginio švietimo organizavimas, vykdymą.

Visuomenės aplinkosauginis švietimas vykdomas formaliojo ir neformaliojo švietimo sistemose.

Lietuvos NVO vykdoma aplinkosauginio švietimo veikla dauguma atvejų yra neformalaus pobūdžio, todėl toliau darbe apžvelgsime neformaliojo ir informального (savišvieta) švietimo ypatumus.

1.1.2.1. Neformalus ir informalus švietimas, kaip aplinkosauginio švietimo dedamosios

Asmenybės ugdymui svarbi ne tik akademinė, bet ir neformaliojo (papildomojo) ugdymo veikla, kuri yra mažiau varžoma dalyko pažinimo privalomų reikalavimų ir atspindi situacijas, būdingas socialinės aplinkos veikloje.

J. Ruškus, D. Žvirdauskas, V. Stanišauskienė (2009) neformalaus švietimo mokslo studijoje teigia, kad XXI a. neformalusis švietimas įgauna naują atspalvį ir reikšmę. Pastebimas siekis ne tik apibrėžti neformalųjį švietimą bendrajame švietimo kontekste, bet ir susieti jį su žmogaus teisių problemų sprendimu, socialinės atskirties mažinimu bei kitų opių visuomenės problemų sprendimais.

Dėl Dakaro konferencijos (2000) įtakos pastebima itin ryški neformaliojo švietimo iniciatyvų skaičiaus ir masto augimo tendencija. Tai siejama su mokymosi visą gyvenimą koncepcija, kuria vadov aujasi daugumos Šiaurės šalių (tokių kaip Švedija, Belgija, JAV, Vokietija ir t. t.) švietimo strategai. Būtent neformalusis švietimas laiduoja daugiau galimybių, yra lengviau prieinamas dirbantiems jaunuoliams, įgalina lanksčiai reaguoti į dinamiškus darbo rinkos bei kitus pasaulinės kaitos sąlygotus reikalavimus.

Atlikus užsienio šalių mokslo darbų, kuriuose svarstomi neformaliojo švietimo klausimai, apžvalgą, J. Ruškus, D. Žvirdauskas, V. Stanišauskienė konstatuoja, kad neformalusis švietimas (angl. non-formal, informal education) dažniausiai nagrinėjamas tik kaip suaugusiųjų mokymasis, pabrėžiant jų asmeninį tobulėjimą bei kvalifikacijos tobulinimą, taikant įvairius mokymosi būdus bei naudojantis įvairiomis mokymosi aplinkomis. Mokyklinio amžiaus vaikų ir jaunimo neformalusis švietimas analizuojamas labai fragmentiškai, telkiant dėmesį į bendruosius ugdymo klausimus, o ne į neformaliojo ugdymo specifiką.

Neformalusis švietimas, analizuojant jį plačiame pasaulinio švietimo kontekste, yra labai įvairių formų, orientuotas į įvairias visuomenės grupes, skirtas be galo įvairiems tikslams įgyvendinti. Todėl prasminga diferencijuoti neformaliojo švietimo veiklas pagal tam tikrus joms

būdingus savitumus. Hoppers (2006), remdamasis įvairių autorių pastebėjimais ir išsamia lyginamąja įvairių šalių neformaliojo švietimo situacijos analize, išskiria tokius neformaliojo švietimo tipus: paraformalusis švietimas, visuotinis švietimas, asmeninis tobulėjimas, profesinis rengimas ir papildomo neformaliojo ugdymo programos.

I. Zaleskienė (1994) analizuoja ir apibendrina užsienio šalių neformaliojo vaikų ugdymo tendencijas ir patirtį. Analizuojant mokslinę užsienio šalių literatūrą dominančiu klausimu autorė pastebėjo, kad neformalus ugdymas apima tris sritis: 1. žinių, įgytų formaliojo ugdymo metu, plėtimą, gilinimą, papildymą; 2. saviraišką (meninių, techninių, sportinių ir kt. interesų realizavimą); 3. saviugdą (elgesio įgūdžių susidarymą, bendradarbiavimo ir bendravimo normų įsisavinimą ir kt.) Užsienio šalių pedagogai neformalųjį (papildomą) ugdymą supranta kaip procesą, užtikrinantį tam tikrus ryšius tarp besiuogančiojo ir jo aplinkos. Tokiu būdu, tarsi tarpininko vaidmenį, anot I. Zaleskienės (1994), atlieka neformaliojo ugdymo institucijos - šio baigiamojo darbo kontekste tai būtų aplinkosauginės NVO. Analizuojant užsienio šalių neformaliojo ugdymo įstaigų veiklą pastebėta, kad daugiausia dėmesio susilaukia dvi kryptys: pažintinė-techninė ir ekologinė-tiriamoji. Aptariamos šio darbo organizavimo formos: individualus darbas su vaikai; grupinis darbas (klubuose, būreliuose, didesnėse organizacijose); masinio darbo rūšys (olimpiados, konkursai, ekskursijos) ir kt. Atsižvelgiant į veiklos sudėtingumą, autorė siūlo skirti bent 3 neformaliojo ugdymo pateikimo lygius: pirmas lygis: elementarūs, visiems prieinami klubai, masinės talkos, įvairios mugės ir kt., aktyviai lankomos vaikų; antras lygis: konferencijos, konkursai, ekskursijos, stovyklos. Čia dalyvautų vaikai, turintys vienokių ar kitokių pomėgių, norintys išmėginti savo sugebėjimus; trečias lygis: tai veikla, kuri apibrėžiama tam tikra laiko atkarpa. Laikas užpildomas iš anksto numatytu veiklos turiniu (Zaleskienė, 1994).

Neformaliojo ugdymo klausimai nagrinėjami daugelyje mokyklų veiklą reglamentuojančiuose dokumentuose. Lietuvos švietimo koncepcijoje (1992) akcentuojama, kad mokykla turėtų padėti asmeniui atsiskleisti socialinėje ir kultūrinėje erdvėje, brandinti ugdytinio kultūrinę savimonę ir nuostatą, kad jis yra ne vien gimtosios kultūros vartotojas, bet ir jos kūrėjas, atsakingas už jos raidą ir identiteto išsaugojimą. Todėl reikia ieškoti būdų, kaip plėtoti kiekvieno mokinio asmenines kompetencijas, padėti orientuotis visuomeninio gyvenimo aktualijose, susieti asmenines ir socialines reikmes. Visų minimų kompetencijų esmę sudaro bendrosios vertybinės nuostatos (pagarba, tolerantiškumas, patriotizmas, demokratiškumas, sąžiningumas, savikritiškumas, sveikos gyvensenos nuostatos ir pan.), gebėjimai (komunikuoti, kritiškai mąstyti, spręsti problemas, bendrauti ir bendradarbiauti, ir kt.) bei žinios ir supratimas (G. Šmitienė, R. Braslauskienė., 2004). Neformalaus ir informalaus ugdymo tikslai – ugdyti,

padėti išreikšti, suteikti galimybes - sąlygoja ugdytinio sąmoningą ar intuityvų ugdymo(si) formas ir konteksto pasirinkimą.

Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje pasirenkamasis vaikų ugdymas skiriamas į dvi skirtingas paskirtis turinčias grupes: formalųjį švietimą papildantį (artimesnis formaliajam švietimui, struktūruotas) ir neformalų švietimą (laisvesnis, artimesnis informaliajam švietimui). Vaikų ir jaunimo socializacijos programa (2004) pabrėžia neformaliojo vaikų švietimo vaidmenį įgyvendinant užimtumo, prevencijos ir edukacines programas, kurios lemia sėkmingą vaikų ir jaunimo socializaciją bei ugdo jų „kultūrinę brandą, pilietiškumą, socialinius įgūdžius, saviraišką, gebėjimus ir polinkius“. Neformaliojo vaikų švietimo tikslas, kaip deklaruojama Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje (2005), yra per kompetencijų ugdymą formuoti asmenį, kaip aktyvų visuomenės narį, gebantį sėkmingai veikti visuomenėje, padėti tenkinti pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius.

Neformalus ugdymas skirtingoms amžiaus grupėms (vaikų, jaunimo ir suaugusiųjų) yra reglamentuojamas skirtingais valstybinio lygio dokumentais, tačiau neformalaus ugdymo principai išlieka visiems vienodi: neformalus ugdymas yra planuojamas ir savanoriškas; mokymasis vyksta įvairioje aplinkoje ir esant įvairioms situacijoms, kai mokymas ar dėstymas nėra vienintelė ar pagrindinė veikla; veiklą gali vykdyti tiek profesionalūs mokymo vadovai, tiek savanoriai; veikla nebūtinai grindžiama tradiciniais mokomaisiais dalykais ar tarpniais; paprastai skiriama konkrečioms tikslinėms grupėms ir priklauso nuo konkrečios temos.

Pagrindiniai neformalaus ugdymo metodiniai principai

Neformalaus ugdymo yra ne siauras specializacijos ugdymas, bet kompetencijų ir įgūdžių lavinimas. Didžiausias dėmesys skiriamas šioms kompetencijoms:

- Asmeninė kompetencija. Gilesnis savęs pažinimas ir suvokimas, gebėjimas save pristatyti, savęs vertinimas, savianalizės įgūdžiai, pasitikėjimas savimi, atsakomybė už savo veiksmus.
- Edukacinė kompetencija. Saviraiškos mokymosi bei informacijos valdymo įgūdžiai, požiūris į mokymąsi visą gyvenimą.
- Socialinė kompetencija. Bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžiai, darbo komandoje ir dalijimosi atsakomybe įgūdžiai, verslumo įgūdžiai, konfliktų sprendimo įgūdžiai, lygių galimybių įsisąmonijimas, ekonominė savimonė, saviraiškos galimybių įsisąmonijimas ir panaudojimas.
- Profesinė kompetencija. Specifinių sričių žinios bei įgūdžiai, supratimas apie šiuolaikinę darbo rinką, požiūris į verslo kokybę (LR neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas, 1998).

Neformalusis švietimas tampa vis labiau plintančia suaugusiųjų švietimo forma. Tai - asmens ir visuomenės interesus atliepiantis mokymasis, lavinimas ir studijos, kurias baigusiam neišduodamas valstybės pripažintas dokumentas, pavirtinantis išsilavinimo, tam tikros jo pakopos ar atskiro reglamentuoto modulio baigimo arba kvalifikacijos įgijimo (LR neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas, 1998).

Skiriamos šios esminės suaugusiųjų švietimo prielaidų grupės: *nacionalinės* (ekonominės ir teisinės); *psichologinės* (ypač svarbi – suaugusiųjų teigiama nuostata mokytis, motyvacija, savęs vertinimas ir kt.); *pedagoginės* (viena esminių – mokymosi turinys, formos, metodai, būdai). Kaip bendriausius suaugusiųjų švietimui išskilusius uždavinius E. Normantas (2000) įvardija šiuos:

1. Sudaryti kiekvienam galimybes nepertraukiamai visą gyvenimą šviestis, lavintis, mokytis, t. y. sukurti efektyvią visus žmogaus amžiaus tarpsnius apimančią švietimo sistemą. Tai galima įgyvendinti panaudojant šiuolaikines informacines technologijas.
2. Sudaryti sąlygas kiekvienam įvertinti savo žinias bei sugebėjimus ir kompensuoti jų trūkumą.
3. Padėti sparčiau ugdyti pilietinę visuomenę Lietuvoje.

Pasaulio banko dokumentuose (Linkaitytė, 2003) nurodyti pageidaujami suaugusiųjų švietimo naujovių tikslai, kurie atspindi, ką pradedančiųjų integruotis į ES šalių piliečiai turėtų įgyti:

- visapusiškų žinių, kad galėtų lanksčiai reaguoti į pokyčius,
- aukštesnio lygmens kognityvinio mąstymo (problemų sprendimo ir interpretavimo) įgūdžių,
- metakognityvinių įgūdžių (mokėjime mokytis ir priimti sprendimus),
- nuostatų rinktis ir reikšti savo nuomonę,
- pagarbą skirtumams ir bendroms piliečių taisyklėms, sudarančioms pasitikėjimo ir bendradarbiavimo pagrindą.

Šie tikslai glaudžiai siejasi su 1997 metais Hamburge vykusios 5-osios UNESCO šalių tarptautinės suaugusiųjų švietimo konferencijos gairėse mokymosi visą gyvenimą kontekste pabrėžiamais keturiais suaugusiųjų mokymosi prioritetais: mokymasis žinoti; mokymasis veikti; mokymasis būti; mokymasis drauge.

Lietuvos suaugusiųjų švietimo sistemos kūrimo atspirties tašku tapo Europos nuolatinio mokymosi prioritetai, efektyvumas bei kokybės kriterijai, kurie padėtų atrasti specifinį suaugusiųjų mokymosi modelį. Juozaitis (2000) akcentavo, jog suaugusiųjų švietimas skiriasi iš esmės dėl sukauptos suaugusiųjų patirties. Patirtis įtakoja ir suformuoja skirtingus mokymosi tikslus, motyvacijos kriterijus, programos sudarymą ir informacijos pritaikymą. J. Laurinavičiūtė (2000) rėmėsi Lindemano suaugusiųjų mokymosi sąvokos formuluote, pagal kurią metodologinė suaugusiųjų mokymosi sistema turėtų remtis jų patyrimo analize. Beresnevičienė (1995) atkreipė

dėmesį į M.S. Knowles išvalgą, jog vaikai mokydami yra orientuoti į dalyką, tuo tarpu suaugusieji- į veiklą, geresnę adaptaciją aplinkoje bei aukštesnę kompetenciją. Besimokančio suaugusiojo vidinė motyvacija yra aukštesnė, jis pats sau kelia tikslus, jų sistemingai ir kryptingai siekia ir gali pasirinkti efektyviausias priemones. Tačiau tuo pačiu kiekvieno suaugusiojo mokymosi procesas pasižymi individualumu. Tam yra įvairių priežasčių – nuo skirtingo amžiaus, išsilavinimo, charakterio savybių, intelekto ir gyvenimiškos patirties. Mokymosi motyvai taip pat gali būti skirtingi: ne tik asmeniniai, bet ir socialiniai bei profesiniai. Suaugusiam labai svarbu aiškiai suvokti ir asmeninės patirties bei mokymosi naudos ryšį.

G. Lingytė ir V Širvaitytė (2000), kaip pagrindines motyvacines mokymosi sąlygas nurodo šias: supančią aplinką, vidinę motyvaciją, savęs vertinimą ir pozityvų požiūrį į patį mokymąsi ir aiškių rezultatų siekimą. Tarp pagrindinių mokymosi gebėjimų, autorės pamini: bendradarbiavimą, gebėjimą kelti asmeninius tikslus, kritinį mąstymą, savarankiškumą, problemų sprendimą. Akcentuojama, jog nuolatiniam ir sėkmingam suaugusių mokymuisi didelę įtaką turi nuolatinis santykis tarp gebėjimų ir sąlygų. Suaugusiųjų švietimo kaita priklauso nuo visuomenės požiūrio, nevyriausybinų organizacijų, įvairių švietimo grandžių aktyvaus įsitraukimo. Ryšys tarp atskirų švietimo grandžių dar tik formuojasi, o suaugusiųjų švietimo sistemos pokyčių klausimas išlieka atviras (Pabrėžaitė, Gumuliauskienė, 2003).

Informalus švietimas/ savišvieta

Europos Sąjungos dokumentuose non-formal (ir informal) education minimas, kai kalbama apie suaugusiųjų mokymąsi bei tokiu būdu įgytų kompetencijų įteisinimą. Edukologijos mokslo kryptyje stokojama empirinių įrodymų apie *savaiminio mokymosi* išskirtinumą, charakteristikas, bruožus ar formas pagal mokymosi aplinką, besimokančių asmenų charakteristikas, sąmoningumo ir tikslingumo komponentų derinius (Bartkevičienė, Žydžiūnaitė, 2011).

LR Švietimo įstatymas (2011) traktuoja, jog *savišvietos* paskirtis – suteikti galimybes asmeniui nuolat savarankiškai mokytis remiantis supančia informacijos erdve (bibliotekos, žiniasklaida, internetas, muziejai ir kt.) ir iš kitų perimama gyvenimo patirtimi. Savišvietos būdu asmens įgyta kompetencija Vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka gali būti pripažįstama kaip formaliojo švietimo programos ar kvalifikacijos dalis.

Savaiminio mokymosi apibūdinimai:

Savaiminio mokymosi procesas vyksta natūraliai, nebūtinai iš anksto apgalvojus. Kiekvieną dieną mokymasis, patiriamas veikiant kasdienėje gyvenimo, darbo ar mokymosi aplinkoje, skatina siekti pasaulio ir asmenybės pažinimo bei savęs tobulinimo strategijų (Laužackas ir kt., 2005; Aleknaitė-Bieliauskienė, 2009). Savaiminis mokymasis - integrali veikla, inkorporuojanti

(ne)sąmoningumo ir (ne)tikslingumo komponentus. „ Savaiminis mokymasis yra nesąmoningas, atsitiktinis ir holistiškai susijęs su problemų sprendimu, situacijų valdymu bei tinkamumu kasdieniam gyvenimui.“ (Bartkevičienė, Žydžiūnaitė, 2011).

Terminu „nuolatinis“ (angl. *lifelong*) mokymasis atkreipiamas dėmesys į laiką: į mokymąsi per visą gyvenimą, be perstojo arba periodiškai. Naujai sukurtas terminas visaapimantis (angl. *lifewide*) mokymasis atskleidžia daugiau mokymosi sklaidą – mokymąsi per visą gyvenimą visose srityse (Memorandumas, 2001). Visaapimantis reiškia, kad formalusis, neformalusis ir informalusis mokymasis papildo vienas kitą. Jis primena mums, kad naudingas ir smagus mokymasis gali vykti ir vyksta šeimoje, laisvalaikiu, bendruomenės gyvenime ir kasdieniniame darbe. Visaapimantis mokymasis padeda suprasti, kad mokymas ir mokymasis yra vaidmenys ir veikla, kuriuos įvairiu laiku ir įvairiose vietose galima keisti. (Memorandumas, 2001).

Apibendrinant galime pastebėti, kad neformalusis švietimas vyksta lanksčiai renkantis laiką ir trukmę, bet po formaliojo švietimo užimtumo. Savišvieta gali vykti tiek formalioje, tiek nestruktūruotoje ir iš anksto nesuplanuotoje aplinkoje ir laike. Mokymosi visą gyvenimą, kaip individo savipakankamumo ir saviraiškos tikslo siekimas, padidina neformaliojo ir informalią mokymosi svarbą.

1.1.2.2. Bioedukacijos samprata aplinkosauginio švietimo kontekste

Kadangi ugdymo tikrovė yra įvairiaspalvė, daugialypė, susijusi laike ir erdvėje, siekiant ugdymo kokybės, būtina ją tiksliai aprašyti ir paaiškinti. Vartojamos sąvokos – idėjos, teorijos, paradigmos, koncepcijos – tiesiogiai susijusios. Įsigilinus į jų turinį nustatoma priklausomybė (Survutaitė, 2013). Pagrindinis mokslo požymis – komunikavimo patikimumas (tikslumas), kai komunikuojantys mokslininkai po tais pačiais terminais suvokia tas pačias prasmes (Pukelis, Smetona, 2011). R. Tidikis pastebi, kad sąvokos atspindi analizuojamos problemos (reiškinių ar procesų) būdingus požymius. Tačiau kartais tą pačią sąvoką skirtingai interpretuoja ne tik atskiri mokslai, bet ir skirtingi tyrėjai (Tidikis, 2003). Šios darbo dalies tikslas – ne sukurti bioedukacijos sąvokos apibrėžimą, bet išsiaiškinti platų semantinį bioedukacijos lauką ir galimą kontekstinę vietą, kiek to reikalauja darbo kontekstas.

Sąvokos aiškinimas

Mokslinėje Lietuvos ir užsienio šalių literatūroje nėra apibrėžimo bioedukacijos sąvokai nusakyti. Strateginiuose dokumentuose, mokslininkų darbuose, dalykinės literatūros ir žiniasklaidos šaltiniuose sutinkama daug panašią prasmę turinčių sąvokų bei jų aiškinimų ekologinio/ aplinkosauginio švietimo reiškiniiui nusakyti. Praėjusio amžiaus pabaigoje vyravo ekologijos ir su ja susiję švietimo, ugdymo terminai, vėliau strateginiuose dokumentuose

įtvirtinta ir pradėta naudoti aplinkosauginio švietimo sąvoka, kur aplinkosauga tapatinama su ekologija.

Kalbėdami apie ugdymą ekologijos kontekste dažniausiai turime galvoje bendro pobūdžio žinias, pvz.: ekologines žinias ir informaciją, šiuolaikines globalines problemas ir t.t. Sisteminei prieiga reikalauja nagrinėti du susijusius ugdymo proceso komponentus – mokymą ir auklėjimą. Iškyla sąvokų sampratos problema. Kaip turėtų būti apibrėžiamas ekologinis ugdymas, ekologinis auklėjimas, ekologijos mokymas ir t.t. (Lamanauskas, Vilkonis, 2006).

Ekologinis auklėjimas (aplinkosauginis auklėjimas, aplinkosauginis švietimas) - tai šviečiamoji veikla, apimanti aplinkos apsaugos nuostatų diegimą, žinių teikimą, įgūdžių lavinimą, aplinkai nepavojingo gyvenimo būdo propagavimą. Ekologinio auklėjimo centru yra individo sąmonė, emocinė sfera, o ekologinio auklėjimo procese svarbus estetinis krūvis (tarkim, galimybė vizualizuoti ekologinio mokymo turinį naudojant šiuolaikines IKT). Taip pat - atsakingo požiūrio ir atskingos sąveikos su gamta formavimas, savęs kaip gamtos dalies suvokimas. Tai įmanoma pasiekti formuojant adekvačius žmogaus ir gamtos santykius (Lamanauskas, Vilkonis, 2006).

Ekologinis lavinimas – tai ugdymo uždavinys, kurio vykdymas padeda stiprinti augalijos, gyvūnijos, žmogaus ir bendruomenės natūralią sąveiką su gyvenamąja aplinka. Žmogaus ekologija teikia medžiagos ugdymo teorijai, nagrinėjančiai vaiko vystymąsi, fizinį ir kultūrinį lavinimą konkrečiomis sąlygomis. Ekologinis lavinimas apima ne tik gamtos apsaugos, bet svarbiausia – žmogaus apsaugos, t. y. jo mokėjimo gyventi gamtinėje kultūrinėje terpėje klausimus (Jovaiša, 2007).

Ekologinis švietimas – mokymo ir auklėjimo sistema, jungianti vaikų, jaunimo ir suaugusiųjų mokymą bendrųjų aplinkos apsaugos ir racionalaus jo naudojimo principų. Pagrindinis ekologinio švietimo tikslas – formuoti ekologinę sąmonę, pasaulėjautą ir etiką, išugdyti atsakomybę už gamtos likimą ir nuostatą veikti aplinkosaugos labui sąryšio su gamta ir socialine aplinka pagrindu (Bitinas, 2011). V. Lamanauskas (2003) teigia, kad sąvoka *ekologinis švietimas/mokymas* pirmiausia susijusi su mokyklos misija perduoti ekologines žinias ir informaciją, formuoti konkrečius elgesio realiose gyvenimo situacijose įgūdžius.

Sąvoka *ekologinis auklėjimas* pirmiausia sietinas su pasaulėžiūros formavimu, vertybinių santykių vystymu, taip pat su žmogaus emocinio, dvasinio pasaulio plėtote. Bendruoju atveju tai yra žmogaus ir gamtos sąveikos sritis ekologinio auklėjimo kontekste (Lamanauskas, 2003).

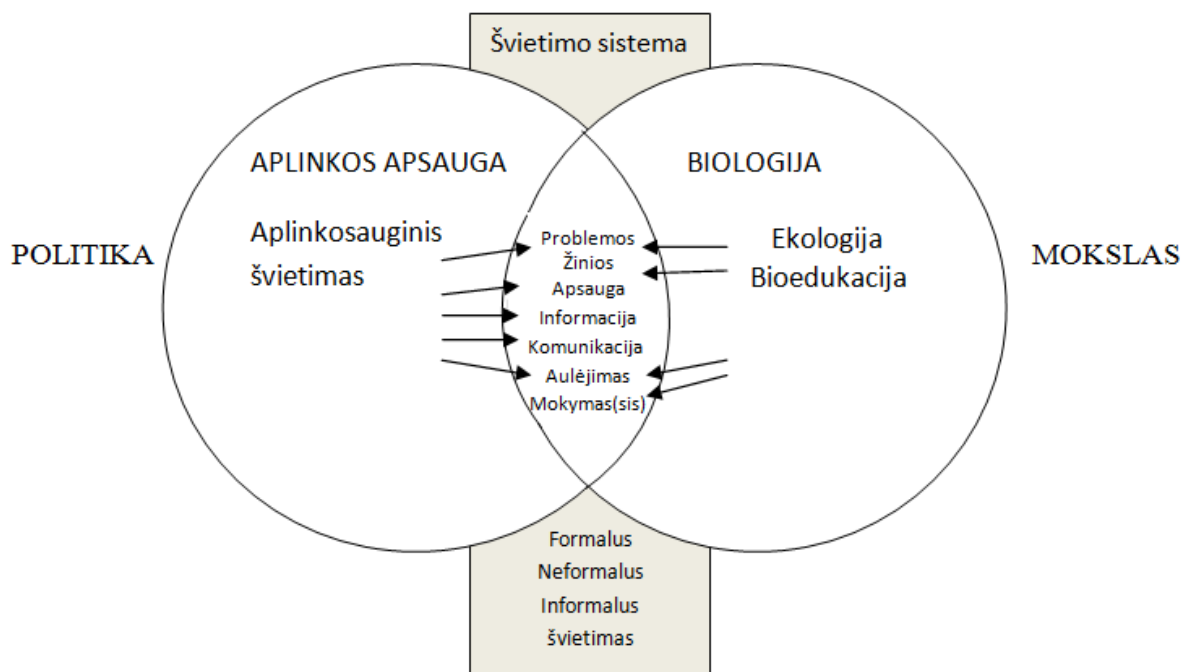
Dar viena plačiai naudojama sąvoka - *ekologinis ugdymas* yra ne tik žmogaus vertybių ugdymas, svarbiau pasiryžimas veikti ir patys veiksmai. (Bitinas 2000). Autorius pabrėžia praktinio veikimo svarbą. Kuria kryptimi ugdytinis veikia, tokia kryptimi formuojasi ir jo

dvasinis pasaulis. Anot autoriaus, praktinė veikla yra daugelio vertybių ugdymo ir teisingo santykio su aplinka priemonė. O šį teisingą santykį su aplinka jis palaiko remdamasis nuostatomis. Nuostatos susidaro iš žinių sistemos ir įsitikinimų. Nuostatos yra pasirengimas veikti, lemiantis elgesio ir veiklos kryptį bei jėgą“ (Bitinas, 2000).

Daug diskusijų kyla ir dėl ir edukacijos sąvokos. Juolab, kad užsienio literatūroje sutinkamas „*education*“ lietuvių kalboje turi daug skirtingų atitikmenų. Šiame darbe remiamasi R.Navickienės, B. Švagždienės, R. Kudrešovaitės (2011) tyrime pateiktomis išvadomis, kur tegiama, kad *edukacijos samprata* sujungia *auklėjimą, lavinimą ir švietimą*. *Auklėjimas* yra dorovinių ir estetiinių vertybių, dvasinių poreikių, įsitikinimų ir idealų, charakterio bruožų, kultūringo elgesio įgūdžių bei įpročių formavimas. *Lavinimas* – ugdomųjų asmenų žinių, mokėjimų bei įgūdžių, jų sistemos įvaldymas, fizinių ir protinių galių tobulinimas, jų gebėjimų, mokėjimo savarankiškai ir kūrybingai veikti formavimas. *Švietimas* – veikla, kuria siekiama suteikti asmeniui visaverčio savarankiško gyvenimo pagrindus ir padėti jam nuolat tobulinti savo gebėjimus.

Nors aplinkosaugos terminas truputį siauresnis, nei ekologijos, tačiau abi šakos nagrinėja aplinkos, kurioje gyvename, klausimus, problemas bei stengiasi jas išspręsti bandydamos rasti balansą tarp žmogaus ir gamtos (Petrikienė, 2011). Pasak J. Coxo (2010), *aplinkosauginis švietimas* - tai vienas iš aplinkosauginės komunikacijos raiškos būdų.

3 pav. Bioedukacijos vieta aplinkosauginio švietimo kontekste

Apibendrinus galima teigti, kad *bioedukacijos* sąvokoje jungiasi gyvosios gamtos mokslas ir iš edukologijos srities – edukacijos sąvoka. Taigi, bioedukacijos dalykas – tarpdisciplininis, su aplinkosauginiu švietimu siejasi (3 pav.) per bendras interesų sritis, apčiuopiamas bendrumas ir tiksluose. Esminis skirtumas tas, kad bioedukacijai nebūdingas politinis kontekstas, o aplinkosauginis švietimas yra aplinkos apsaugos politikos dalis.

1.2. IKT ir interneto technologijos visuomenės aplinkosauginio švietimo kontekste

1.2.1. Visuomenės charakteristikos XXI amžiuje

Darbo kontekstas reikalauja apžvelgti kaip aplinkosauginio švietimo procesuose funkcionuoja informacija (kaip pagrindinė žinių ir edukacinio turinio dedamoji), bei jos perdavimo struktūra - komunikacija.

Globalizacija, sparčiai vystantis informacinėms sistemoms ir technologijoms, pagimdė naują globalią informacinę visuomenę, kurioje naujausios technologijos ir žinios yra pasiekiamos pasaulinės informacijos vartotojų plačiam ratui bei kurios svarbiausias kūrimo tikslas užtikrinti žinių, informacijos prieinamumą visuomenei, ir sudaryti galimybes naudotis informacija kaip strateginiu visų visuomenės veiklos sričių plėtros ištekliu (Darnus vystymasis, 2014). Tad visuomenės informavimas apie aplinką ir aplinkosauginis visuomenės švietimas yra viena iš pagrindinių priemonių siekiant įgyvendinti aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi tikslus, kurie nurodomi Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje, Nacionalinėje darnaus vystymosi švietimo 2007 – 2015 metų programoje ir kituose šalies strateginiuose dokumentuose.

Siekiant užtikrinti, kad visuomenė, pilietinės institucijos aktyviai dalyvautų formuojant aplinkosaugos politiką ir priimant sprendimus, viena svarbiausių priemonių – kuo plačiau ir intensyviau skleisti informaciją ir edukaciją naudojant patrauklias ir skatinančias pilietinę iniciatyvą priemones (Darnus vystymasis, 2014).

Nagrinėjant aplinkosauginio švietimo ypatumus, tikslinga pastebėti, kad B. Bitinas (2000) analizuodamas informaciją ugdymo struktūroje teigia: „informacija yra vienintelis ugdymo komponentas, kuris stimuliuoja ugdytinį kaupti savo patirtį, pertvarkyti vidinį pasaulį“

Verta paminėti ugdomosios informacijos sėkmingo funkcionavimo principus:

Komunikacinio adekvatumo principas – ugdytiniai pasirengę priimti ugdomąją informaciją, o ugdytojas sistemingai remiasi grįžtamąja informacija (juo remiasi didaktinių principų savybės-prieinamumas, vaizdumas, sistemingumas, išmokimo tvirtumas ir kt.);

Informacijos aktualumo principas – informacijos praktinio taikymo galimybės, ugdytinio poreikių atitikimas, informacijos patrauklumas, emocinis įtaigumas;

Pedagoginio bendradarbiavimo principas – ugdymas veiksmingas, kai ugdomosios informacijos turinys panaudojamas kaip savarankiškos pažinimo veiklos priemonė, padedanti naujai suvokti ir įprasminti jau žinomus ir išmokus dalykus. Svarbi ugdytinio ir ugdytojo veikla kuriant ugdomąją informaciją (Bitinas, 2000, p. 115).

Informacijos visuomenė, žinių visuomenė

Informacinė visuomenė žymi specifinei socialinės organizacijos formai būdingą bruožą, kai dėl pasikeitusių technologinių sąlygų informacijos kūrimas, apdorojimas bei perdavimas tampa pagrindiniais produktyvumo bei galios šaltiniais. Vienas pagrindinių informacinės visuomenės bruožų yra jos pamatinės stuktūros tinklo logika (Castells, 2005). Technologinis progresas suteikia panašumų tarp informacinės visuomenės ir specifinių socialinių organizacijų. „Informacinė visuomenė žymi specifinei socialinės organizacijos formai būdingą bruožą, kai dėl pasikeitusių technologinių sąlygų informacijos kūrimas, apdorojimas bei perdavimas tampa pagrindiniais produktyvumo bei galios šaltiniais (Castells, 2005).

Anot autoriaus, informacinėje visuomenėje gebėjimas prisitaikyti prie informacinių technologijų ir maksimaliai išnaudoti jų teikiamas galimybes buvo viena svarbiausių aplinkosaugos judėjimo sėkmės priežasčių ir neišnaudotų galimybių aplinkosauginiam švietimui. „Aplinkosaugos judėjimo sėkmę daugiausiai lėmė faktas, kad jis sugebėjo prisitaikyti prie informacinių technologijų sukurtos komunikacijos erdvės ir mobilizacijos sąlygų geriau, negu bet kuri kita socialinė jėga. Ypač svarbi šiam judėjimui yra galimybė naudotis naujausiomis ryšio technologijomis, ypač internetu, kaip tarpusavio komunikacijos, organizavimo ir mobilizavimo priemonėmis. Socialiniai tinklai ir interneto svetainės tampa viso pasaulio aplinkosaugininkų susibūrimo vietomis. Šių tinklų dėka, įvairių šalių paprastų žmonių grupėms atsivėrė galimybė veikti pasauliniu lygiu“ (Castells, 2006: 186).

Daugialypę šiuolaikinės visuomenės sanklodą nagrinėjo A. Augustinaitis (2004). Autorius pastebi, kad skiriasi informacinės ir žinių visuomenės bazinio išsilavinimo supratimas. Pavyzdžiui, informacijos visuomenei būdingas tradicinis „bazinis“ išsilavinimas, t. y. literatūrinis, matematinis ir mokslinis žinojimas. Tačiau bendrosios žinios ir mokėjimai suprantami pagal suaugusiųjų raštingumo standartus ir dalyvavimą viso gyvenimo mokymosi programose. O štai žinių visuomenės dominantė - itin kokybiškos universitetinės žinios, tyrimo ir inovacijų potencialas, labai aukštas kompiuterinio raštingumo ir elektroninio verslo žinių lygis. Žinojimo vertybių visuomenės pagrindas - inovacinės žinios. Svarbi dimensija - žinojimas, užtikrinantis darnią raidą ir ekologinį balansą. Dar nepakankamai gerai suprantama, kaip

integruojamas objektyvus žinojimas ir etiniai, estetiniai, kultūriniai, ekologiniai, buitiniai ir kt. žinojimo komponentai. Akivaizdu, kad visi jie sudaro šiandienio žinojimo visumą“ (Augustinaitis, 2004).

1.2.2. Informacinių komunikacinių technologijų ir naujų medijų reikšmė aplinkosauginei veiklai

I. Petrauskaitė (2012) pabrėžia, kad naujų medijų teikiamos galimybės labai palankios įvairiems pilietinėms aplinkosauginėms iniciatyvoms ir judėjimams ir gali padėti daryti akivaizdžią įtaką ne tik skleidžiant informaciją, formuojant tam tikrą nuomonę, bet ir įtakoti tam tikrų sprendimų priėmimą. Autorė, remdamasi R. Putnamu, pastebi kad naujos technologijos leidžia naudoti vaizdinius, tiesiogines transliacijas, o socialinių tinklų svetainės spartina procesus, kuria svarbumo įspūdį, patraukia dėmesį, formuoja horizontalius „pilietinei visuomenei formuoti svarbiausius tinklus“ (p. 28). Vadinasi, pilietinės iniciatyvos ir darnus vystymasis neatsiejami dalykai, o kalbėti apie internetą, socialinių tinklų svetaines, naujas medijas ir jų galimybes svarbu, nes šios priemonės taip pat prisideda prie naujų pilietinių aplinkosaugos iniciatyvų ir judėjimų“. Autorė kaip vieną svarbiausių XXI amžiaus judėjimų ir iniciatyvų sėkmės priežasčių išskiria tris komponentus – pilietinį dalyvavimą, aplinkosaugines iniciatyvas ir naujas medijas. Tačiau dar labiau akcentuoja šių komponentų ryšį, kaip svarbią sąveiką, siekiant užtikrinti šalyje aktyvią visuomeninę veiklą aplinkosaugos srityje. Autorė daro išvadą, kad naujosios medijos paveikia aplinkosauginių problemų sprendimą telkdama piliečius, kadangi per įvairius socialinius tinklus suteikia galimybę skleisti informaciją, suburti tam tikras visuomenes ir socialines grupes konkrečioms iniciatyvoms. I. Petrauskaitė taip pat atkreipia dėmesį kad socialiniai tinklai – viena lengviausiai prieinamų edukacinių erdvių, kur dominuoja ne racionalios diskusijos, bet daugumai suprantama kalba apie aplinkos problemas. Daugelio mokslininkų paminėti naujų medijų naudojimo aplinkosauginiam švietimui privalumai (prieinamumas, turinio aktualumas, formų įvairovė, dvikryptė komunikacija, kūrybinė raiška) sudaro prielaidą veiksmingam aplinkosaugos procesui, paremtam aktyviu visuomenės dalyvavimu.

Naujų skaitmeninių technologijų ir tinklų teikiamas galimybes dalyvauti visuomeniniame gyvenime, pilietiškumo ugdymui pripažįsta ir L. Duoblienė (2013). Taip pat ir su aplinkosauginiu švietimu susijusiose veiklose, ypač kalbant apie įvairias visuomenines iniciatyvas, susijusias ir su aplinkosauginiais klausimais, kurioms suburti ar įgyvendinti nebūtinai reikalingas konkretus lyderis, tokias kaip pilietinės akcijos, peticijos, raštai

aplinkosauginiais klausimais. Autorė kalbėdama apie medijų raštingumą akcentuoja kritinio požiūrio ugdymą, ragina atkreipti dėmesį „<...> kam tos medijos naudingos, kieno interesus gina, kas pasipelno, kuriai politikai ir ideologijai tarnauja. Naujosios medijų ir žiniasklaidos technologijos konstruoja asmenybę, todėl šiandien toks ugdymas yra labai reikalingas: visi informacijos srautai keliauja per medijas, į jų sferą persikelia komunikacija, studijos, darbas, verslas, politika, poilsis“.- Šiuo klausimu I. Petrauskaitė (2012) pabrėžia, kad naujosios medijos ne tik jau pakeitė tradicines pilietinio aktyvumo formas, bet ir suteikia visiškai naujas informacijos sklaidimo, piliečių aktyvumo skatinimo ir dalyvavimo galimybes. „Iniciatyvos, perėmusios naujų technologijų teikiamas piliečių dalyvavimo galimybes, bus veiksmingesnės nei tos, kurios vadovausis tradicinėmis pilietinio dalyvavimo formomis <...> ten pat, p. 31)“.

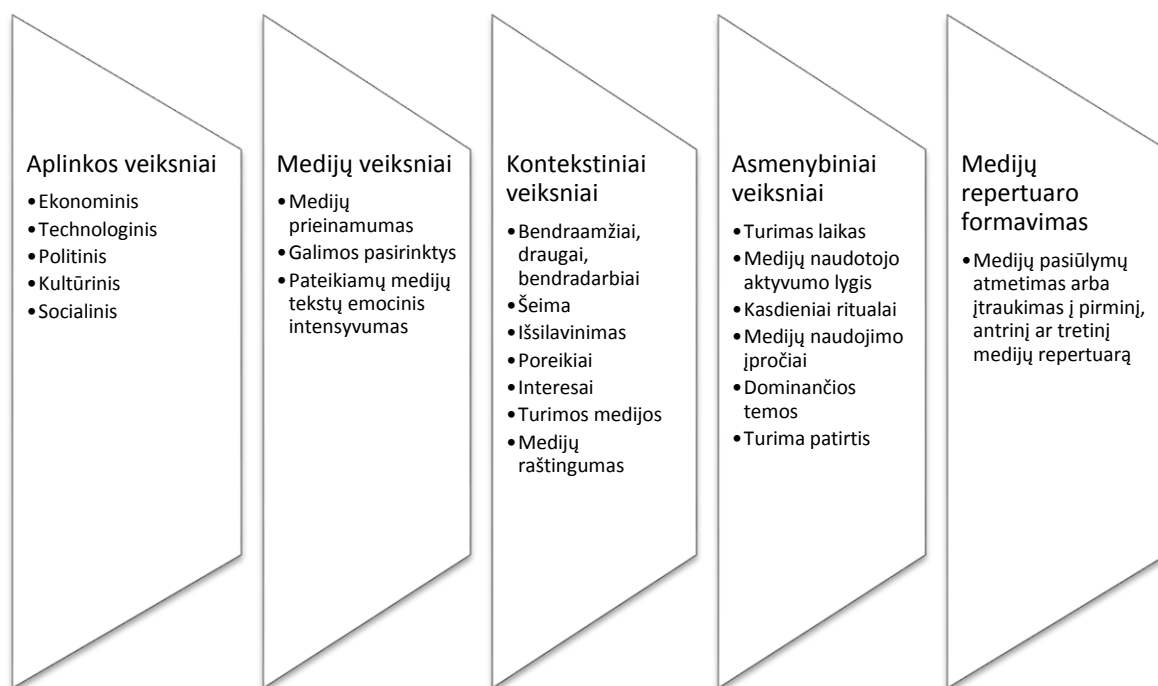
Vis labiau suvokiama pasikeitusi visuomenės sandaros prigimtis ir kriterijai. D. Siudikienė (2014) interaktyvumą ir dialogiškumą išskyrė kaip pagrindines ir esmines šiuolaikinių medijų savybes. Būtent šios savybės lemia, kad elektroninėje erdvėje aktyviai veikia įvairūs informacinės visuomenės elementai – nuo atskirų individų iki įvairių organizacijų ir valdžios institucijų. A. Augustinaitis (2004) taip pat pastebi, kad „Šiuolaikinė visuomenė gyvena istorinės kaitos laikotarpiu, kai formuojasi tokia aplinka, kurioje lygiagrečiai veikia įvairių lygmenų bei formų komunikacija“. Nauja visuomenės suvokimo paradigma iš esmės yra komunikacinė. Autorius konstatuoja, kad visuomenė savo viduje sukuria skirtingus visuomenės tipus, kurie gali būti grupuojami pagal tam tikrus ypatumus ir semantinius požymius. Galima teigti, jog šiuolaikinėje visuomenėje vertikalų komunikacijos principą pakeitė horizontalus. „Visos šios „visuomenės“ gyvuoja sykiu vienu metu ir jų bruožai susipina dinamiškame globaliame kontekste (Augustinaitis, 2004). Pasak autoriaus, šiuolaikinės medijos joms leidžia pasirinkti įvairias ir jiems priimtinas informacines platformas.

Sparčiai besikeičianti aplinka ir didelis informacijos srautas lemia skirtingų informacinių platformų pasirinkimą bei prisideda prie medijų turinio formavimo ir atrankos. „Vis retesni atvejai, kai medijų naudotojai visą dėmesį sutelkia į vieną mediją. Vis daugiau žmonių vienu metu naudojami dviejomis ir daugiau medijų, o medijų naudojimą derina ir su kitomis, kasdienėmis veiklos rūšimis“ (Siudikienė, 2014). Pagal 2004 metais G. Siemens'o pasiūlytą konektyvizmo teoriją: dėl žinių senėjimo greičio augimo svarbiau šiandien jau yra ne faktinės žinios ar žinojimas, kaip veikti, bet žinojimas, kur surasti reikiamų žinių.

Tokiame globaliame kontekste norint pasiekti aplinkosauginio švietimo tikslus labai svarbiu tampa ne tik aplinkosauginės informacijos ruošimas, jos pateikimo priemonės ir formos, bet ir žiniasklaidinio raštingumo ugdymas. V. Trofimišinas (2013) teigia, kad ES politikoje žiniasklaidinis raštingumas traktuojamas ne kaip vieną kartą įgyjama kompetencija, o visą

gyvenimą trunkantis procesas. Be to, ir žiniasklaidinis raštingumas ir jo pokyčiai tiesiogiai įtakojami ir sparčiai besikeičiančios aplinkos. Dėl to žiniasklaidinis raštingumas susijęs su asmenine vartotojo atsakomybe, o pats žiniasklaidinio raštingumo ugdymas nėra savitikslis. „Tai pilietiškumo ugdymo dalis ir kelias į žodžio laisvę bei teisę į informaciją, kuriant esminį dalyvavimo demokratijos elementą ir tarpkultūrinį dialogą“ (Trofimišinas, 2013).

Individualios savybės ir būdo bruožai įtakoja modernių technologijų ir interneto vartojimo ypatumus. Derinamų medijų kiekį lemia individo medijų raštingumo lygis (gebėjimas naudotis skaitmeninėmis ir mobiliosiomis technologijomis, jų teikiamų galimybių išmanymas), poreikių ir tikslų įvairovė (daugiau poreikių ir tikslų lemia didesnę medijų naudojimo trukmę), susiklostę medijų naudojimo įpročiai (medijų pasirinkimus, pavyzdžiui, popierinės spaudos skaitymą, respondentai grindė įpratimu), įtakingų grupių rekomendacijos (4 pav.) (Siudikienė, 2014).

4 pav. Medijų naudojimo ypatumus lemiantys veiksniai (Siudikienė, 2014)

Išskirtos veiksnių grupės rodo, jog reikšmingi veiksniai, lemiantys medijų naudojimo ypatumus, veikia kompleksiskai. Analizuojant išskirtas veiksnių grupes galima pastebėti, kad kontekstiniai ir asmenybiniai veiksniai nusako atsirandančius skirtumus tarp medijų naudojimo praktikų, nes apima ne tik svarbius su individo sociokultūrine aplinka susijusius veiksnius, bet ir pripažįsta individualių ypatumų svarbą komunikacijos procesuose. Medijų naudotojai pasirenka informaciją, kuri atitinka jų įsitikinimus ir nuostatas. Anot A. Siudikienės šiuolaikinė auditorija

naujojoje aplinkoje gali ne tik pasirinkti iš daugybės medijų platformų bei turinio išteklių ką ir kada naudoti, vertinti, komentuoti, bet ir dalyvauti medijų turinio kūrimo procese.

Auditorijos dalyviams yra būdingi įvairūs aktyvumo lygiai bei selektyvumo raiška: domėjimasis technologijų naujovėmis, naudojamų medijų kiekis ir intensyvumas, intencionalumas ir įsitraukimas, motyvų įvairovė, medijų turinio kūrimas, tekstų filtravimas ir kiti savireguliacijos mechanizmai. Tačiau medijų naudotojų aktyvumą reikėtų ne tik sieti su medijų bei jų turinio pasirinkimo procesu bei elgesio savireguliacijos mechanizmais naudojimo procese, bet ir akcentuoti medijų naudotojų kūrybinį indėlį medijų bei auditorijų sąveikoje.

Per pastarąjį dešimtmetį virtualioje erdvėje gerokai išaugo įvairių socialinių medijų priemonių, tokių kaip socialinių tinklų svetainės, tinklaraščiai, įvairios turinio dalijimosi platformos ir kt., svarba. Nenuostabu, jog socialinių medijų priemonėmis pradėjus naudotis milijonams žmonių, taip pat jiems ten praleidžiant vis daugiau laiko, šios interaktyvios priemonės pasidarė patrauklios įvairią komunikacinę veiklą vykdančioms institucijoms (Šuminas, 2014).

Anot D. Lipinskienės (2002), pirmasis interneto tikslas buvo komunikacinis - pasikeisti informacija tarp institucijų ir žmonių. Interneto vartotojai sukūrė globalią bendruomenę, pagrįstą komunikacija. Tinklo vartotojai ieško arba aktualios informacijos koku nors klausimu, arba kitų žmonių gyvos nuomonės, apie jiems rūpimus dalykus. Asmeninis kompiuteris tampa kiekvieno asmenine erdve, per kurią konstruojame komunikaciją su kitais.

Interneto dėka informacija tampa pasiekiamą kiekvienam vartotojui bet kuriuo metu ir bet kurioje vietoje (jei yra ryšys), o tai suteikia neribotas galimybes kurti lankstesnę informacinėmis ir komunikacinėmis technologijomis praturtintą edukacinę aplinką, atvirą visiems (Butrimienė, Stankevičienė, 2008)

Apibendrinant galima pastebėti, kad šiandien edukacinės aplinkos sparčiai keičiasi ir tam didelę įtaką daro sparti informacinių ir komunikacinių technologijų plėtra.

1.2.3. Edukacinių aplinkų kūrimas panaudojant IKT ir internetą

Išsiaiškinus interneto ir IKT svarbą aplinkosauginio švietimo procesuose ir šiuolaikinės visuomenės kontekstuose, dera nuodugniau panagrinėti, kokie yra edukacinių aplinkų kūrimo virtualioje erdvėje ypatumai.

G. Valinevičienė apibendrinusi mokslininkų nuomones, išskiria tokias naujųjų IT (saityno 2.0) įrankių edukacines galimybes (2013):

- mokymosi išteklių paieška;

- naujienų sekimas;
- mokymosi turinio kūryba;
- mokymosi išteklių kaupimas;
- mokymosi išteklių sisteminimas;
- mokymosi išteklių susiejimas reikšminiais žodžiais;
- mokymasis bendradarbiaujant (bendro žinių konstrukto kūrimas);
- žinių dalijimasis, informacijos sklaida;
- žinių konstrukto reprezentacija;
- palaikymas, parama (angl. support);
- pasiekimų reprezentacija;
- minties raidos sekimas;
- grįžtamasis ryšys (2013).

Apibendrinus galima teigti, kad kuriant studentų asmenines mokymosi aplinkas saityno 2.0 potencialiose mokymosi aplinkose svarbūs tokie organizaciniai veiksniai:

1. Auditorijai numatomi edukacijos tikslai;
2. Įtaigus edukacinis turinys (suasmeninamas, pateikiamas įvairiai, kinta).
3. Stimuliuojanti veikla (aktyvi ir interaktyvi veikla);
4. Pakankami ištekliai.

Informacinės technologijos yra kompiuteriai ir kompiuteriais valdoma informacija (operacinės sistemos, taikomosios kompiuterinės programos), o komunikacinės technologijos yra vietinis tinklas, internetas, mobilusis ryšys, bendros paskirties telefonų tinklas ir bet koks radijo ryšys, skirtas duomenų perdavimui (Brazdeikis, 1999; 2009; Dagienė, 2009 ir kt.). Informacinės ir komunikacinės technologijos (toliau – IKT) per gan trumpą laikotarpį pakeitė įvairias visuomenės gyvenimo sritis.

Ugdomoji švietimo veikla dažniausia projektuojama į skirtingas edukacines ir mokymosi aplinkas. Mokslininkai (Bitinas, 2000; Butrimienė, Stankevičienė, 2008) nagrinėdami edukacines aplinkas ir IKT sutaria dėl esamos priklausomybės. Edukacinių aplinkų ir IKT sąsajas pastebi B. Bitinas (2000), jis teigia, kad XXI a. pradžioje atsiradus ekonomikos priklausomybei nuo informacinių technologijų raidos, ugdymo technologijos taip pat neišvengia priklausomybės nuo tobulėjančių informacinių technologijų. P. Jucevičienė (2002) siūlo edukacines informacines technologijas įvardinti kaip aplinkas, papildytas šiuolaikinių informacinių sistemų ir technologijų galimybėmis. ir E. Butrimienė, N. Stankevičienė (2008) IKT papildytą edukacinę aplinką vadina tokią aplinką, kurioje IKT grindžiama veikla yra integruota į turinį „IKT kokybiškai naujai papildė edukacines aplinkas“. Edukacinės aplinkos,

papildytos IKT, – tai dinamiškos, naujos kokybės siekiančios ugdymo ir mokymosi erdvės, sukurtos ir veikiamos IKT taikymus išmanančio pedagogo ir grindžiamos IKT naudojančiais metodais ir priemonėmis (Brazdeikis, 2009).

IKT papildytos edukacinės aplinkos – tai dinamiškos, naujos ugdymo kokybės siekiančios ugdymo ir mokymosi erdvės, sukurtos ir veikiamos IKT taikymą išmanančio pedagogo (ar švietimo teikėjo) ir grindžiamos IKT naudojančiais metodais ir priemonėmis.

1.2.4. Reikalavimai kokybei, veiksmingumo matavimas

LR Vyriausybės 2012–2016 metų programoje švietimo kokybės gerinimas nurodomas kaip vienas iš neatidėliotinų Vyriausybės veiklos prioritetų. Kokybė svarbi ir aplinkosauginio švietimo srityje, visiems jo dalyviams, kaip visuomenės gerovės ir saugumo garantas.

Švietimo ir mokslo ministerija švietimo kokybės analizėje (2013) pažymi, kad nuolatinis švietimo tobulinimas svarbus siekiant veiksmingo asmens kultūrinio ir socialinio dalyvavimo bei norint užtikrinti, kad piliečiai galėtų gyventi visavertį gyvenimą. Švietimo kokybės samprata turi daug reikšmių, yra kontekstuali ir kintanti. Dėl kokybės susitariama, ji koreguojama priklausomai nuo tam tikru laikotarpiu vyraujančių asmens ir visuomenės poreikių. Švietimo kokybės sampratų egzistuoja daug, tačiau jas galima suskirstyti į tris grupes, pagal tai, kuo grindžiama: 1) į besimokantįjį orientuotu požiūriu, 2) gamybiniu (indėlis-procesai-rezultatai) požiūriu ir 3) įvairių suinteresuotų grupių socialine sąveika. Švietimo kokybę lemia švietimo sistemos ir jos aplinkos elementų (mokymo ir mokymosi procesų, indėlio, vadybos, rezultatų, švietimo poveikio ir pasekmės bei konteksto) sąveika ir suderinamumas (Švietimo kokybės analizė, 2013).

UNESCO švietimo kokybės sampratoje (2007) išskiriami penki švietimo kokybės aspektai: veiksmingumas, efektyvumas, teisingumas, tinkamumas bei pritaikomumas, kaip apimantys visų su švietimu susijusių interesų grupių požiūrius ir socialines veiklas. Kokybė įprastai suvokiama kaip produkto (prekės ar paslaugos) charakteristika. Išmatuoti kokybę galima tiesiogiai, atsižvelgiant į tam tikrus standartus, ar netiesiogiai – pagal klientų vertinimus (UPC, 2012).

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 37- tas straipsnis nurodo švietimo kokybės palaikymo dalyvius:

1. Už švietimo kokybę atsako švietimo teikėjas ir savininko teises ir pareigas įgyvendinanti institucija (dalyvių susirinkimas). Formaliojo švietimo kokybę užtikrina valstybė, neformaliojo švietimo kokybę, įskaitant ir formalųjį švietimą papildančio ugdymo kokybę, valstybė užtikrina iš dalies.

2. Švietimo programos kokybės tobulinimą gali inicijuoti fiziniai ir juridiniai asmenys, kreipdamiesi į švietimo valdymo subjektus, švietimo teikėjus.

3. Švietimo kokybės samprata kuriama visuomenės, švietimo dalyvių ir švietimo valdymo institucijų, pastarosios teikia tyrimais ir analize pagrįstus švietimo būklės įrodymus, pagal savo kompetenciją įteisina susitarimus ir priima strateginius sprendimus (2011).

Siekiant apčiuopti NVO internetinių svetainių kaip edukacinės aplinkos turinio kokybę, galima remtis R. Laužacku ir kt. (2009), kurie analizuodami nuotolinio mokymo(si) turinio projektavimo galimybes, pastebi, kad kokybė nepriklauso nuo dėstomo dalyko, o patsai dalykas yra nepriklausomas nuo nuotolinio mokymo(si) turinio projektavimo kokybės. Mokymo(si) organizavimas tiesiogiai susijęs su tuo, kaip bus įvertintos mokymo(si) turinio projektavimo kokybės vertinimo dimensijos projektuojant turinį: kaip bus sukurtos mokymo(si) situacijos, atspindinčios gyvenimiškas situacijas, kokia epistemologinė, psichologinė, kultūrinė (jas pasirenka turinio autoriai, bet jų laikosi (arba ne) mokymo(si) organizatoriai), ugdymo ir saviugdros koncepcija bus parinkta. Šio darbo kontekste aplinkosauginės nevyriausybinės organizacijos prisiima ir internetinių svetainių turinio kūrėjų ir mokymosi organizatorių vaidmenį, o ugdymo koncepciją apsprendžia aplinkosauginio švietimo veiklos tikslai.

D. Leclercq ir M. Poumay (2003) pasiūlyti nuotolinio mokymo(si) turinio vertinimo kriterijai klasifikuojami į keturias grupes:

1. Turinio ir informacijos.
2. Techniniai aspektai.
3. Moksliniai aspektai.
4. Praktiniai naudojimo klausimai.

(Laužackas, Teresevičienė, Volungevičienė, 2009).

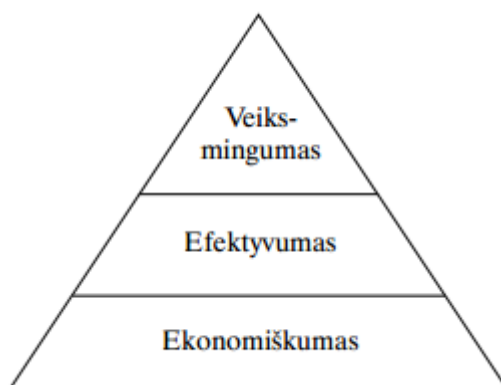
G. Valinevičienė remiasi Stukalinos (2010) teiginiu, jog „edukacinė aplinka turi skatinti bendradarbiavimą <...>. Socialiniai ryšiai, kuriami edukacinio proceso metu, sudaro svarų sėkmingo rezultato indėlį“ (2013, p. 106).

G. Valinevičienė (2010) pažymi, kad mokslinėje literatūroje gausu specialiai elektroninėms paslaugoms taikomų kokybės modelių, kuriems būdingos tokios dimensijos:

- 1) Informacijos kokybė – informacijos pateikimo forma, vizualizacija, kitų vartotojų nuomonė;
- 2) Prieigos kokybė – technologijos techniniai ir funkciniai duomenys, tokie kaip operacijų vykdymo greitis, patogumas naudoti, galimybė patogiai atlikti įvairius veiksmus, navigacija, informacijos manipuliavimas;
- 3) Paslaugos rezultato kokybė – nauda, kurią patiria vartotojas.

Panašius turinio kokybės vertinimo kriterijus, analizuodami nuotolinio mokymo(si) turinio projektavimo modelį, išskyrė ir mokslininkai R. Laužackas, M. Teresevičienė, A. Volungevičienė, (2009), dar papildydami ketvirtuoju – mokslo aspektu.

Veiksmingumo tyrimų nėra daug, didžioji dauguma dėmesį fokusuoja į efektyvumo nustatymą. Anot S. Puškoriaus (2002), veiksmingumas – tai nustatytų tikslų įgyvendinimo laipsnis panaudojus tam tikrą išteklių kiekį. Taigi, bet kurios srities, tame tarpe ir aplinkosauginio švietimo, veiklos veiksmingumui apibūdinti tikslinga vartoti bendrus rodiklius: tikslai, tikslų įgyvendinimo laipsnis, panaudoti ištekliai. S. Puškorius (2002) išnagrinėjęs daugelio autorių (J.E. Lane'o; D.O'Neill'o; Ch. Pollito) nuomones teigia, kad dažniausiai nėra nustatomos aiškios ribos tarp ekonomiškumo, efektyvumo ir veiksmingumo, nors jos tikrai egzistuoja.

5 pav. 3E kriterijų hierarchija. Puškorius (2002)

Autorius pateikia hierarchinės piramidės schemą, (5 pav.) kur paprasčiausias kriterijus yra ekonomiškumas: 1) priklauso nuo santykinai mažesnio skaičiaus veiksnių negu efektyvumas ir veiksmingumas, 2) visi veiksniai tiesiogiai susiję su lėšomis, 3) šis kriterijus ganėtinai lengvai gali būti įvertintas kiekybiškai. Efektyvumo kriterijus apima veiksnius, išskirtus vertinant ekonomiškumą, bet: 1) nagrinėja daug daugiau ir įvairesnių veiksnių, 2) vertina veiklos rezultatus iš sisteminių pozicijų, 3) labiau atliepia užsibrėžtiems tikslams. Šis kriterijus taip pat gali būti apskaičiuotas kiekybiškai, nors tai jau daug sudėtingesnis uždavinys nei vertinant ekonomiškumą. Veiksmingumo kriterijus yra aukščiausio lygmens: 1) aprėpia efektyvumo kriterijų visumą, 2) nustato kiekvieno efektyvumo kriterijaus įtaką veiklos rezultatams, 3) įvertina, koku laipsniu pasiekti nustatyti kriterijai. Įvertinti veiksmingumą kiekybiškai pasiseka retai. Toks šių trijų sampratų santykis (hierarchija) išplaukia iš jų turinio (Puškorius, 2002).

Taigi kalbant apie veiksmingumą ypač svarbu nustatyti ir kiekybiškai įvertinti rezultatus. Tai galima padaryti paskirsčius tikslus į uždavinius. Kokios nors organizacijos veiklos

veiksmingumas negali būti įvertintas, jei tikslai nesuformuluoti arba neaiškūs, arba prieštarauja vienas kitam. (Puškorius, 2002).

Lietuvos NVO norėdamos išlikti lankčios ir prisidėti prie „atviros, teisinės ir darnios pilietinės visuomenės“ kūrimo, turi nuolat tobulinti savo veiklą bei vertinti jos kokybę ir efektyvumą (Bagdonienė, Daunorienė, Simanavičienė, 2011). Remiantis BVM ir VETM vertinimo metodikomis, autorės straipsnyje modeliuoja adaptuotą nevyriausybinių organizacijų veiklos kokybės ir efektyvumo vertinimo modelį, kurio tikslas vienu metu įvertinti, kokios organizacijos sritys yra stiprios ir kokias būtina tobulinti. Straipsnio autorės teigia, kad parengtas naujas NVO kokybės ir efektyvumo vertinimo modelis yra paprastas, tiksliai įvertina ir parodo tobulintinas sritis, aiškiai suprantamas bei atitinka vertinimo modelių pagrindinius principus.

Trumpai apžvelgus matome, kad nevyriausybines organizacijas aplinkosauginei ir aplinkosauginio švietimo veiklai vertinti gali taikyti pasirinktą vertinimo modelį. Kyla klausimas, kuris iš vertinimo įrankių yra tinkamiausias, atsižvelgiant į veiklos specifiką? Ir kokios nuostatos vyrauja nevyriausybinių organizacijų, veikiančių aplinkosauginio švietimo srityje, veiklos veiksmingumo matavimo atžvilgiu? Tai ir bandysime išsiaiškinti empirinėje tyrimo dalyje.

1.3. Nevyriausybinių organizacijų aplinkosauginė veikla

1.3.1. Nevyriausybinių organizacijų samprata

Aplinkosauga - viena iš sričių, kuriose savo veiklą aktyviai vykdo nevyriausybiniis sektorius. Šiame skyriuje, bus analizuojama nevyriausybinių organizacijų samprata bei išryškunami šių organizacijų aplinkosauginės veiklos ypatumai užsienio šalyse ir Lietuvoje.

A. Šilinskytė (2014) remdamasi H. K. Anheir ir M. L. Salamon (1997) išskiria 4 pagrindinius nevyriausybinių organizacijų apibrėžties tipus:

1. Teisinė apibrėžtis. Organizacijos nevyriausybiniam sektoriui priskiriamos pagal skirtingų valstybių teisės aktuose pateikiamą sampratos apibrėžimą. Šis tipas pasitaiko dažniausiai.
2. Ekonominė/finansinė apibrėžtis. Organizacija apibrėžiama pagal gaunamų pajamų pobūdį – tai yra NVO įprastai pajamas gauna ne iš prekių ar paslaugų, o iš narių įmokų ir rėmėjų paramos.
3. Funkcinė apibrėžtis. Dažnai nevyriausybinių organizacijų funkcijos siejamos su viešojo intereso sąvoka. Šia apibrėžtimi akcentuojama, kad nevyriausybines organizacijas susitelkia ne į platų visuomenės poreikių tenkinimą, bet į tam tikrų grupių interesus ar rūpesčius, o

vienas iš esminių skiriamųjų bruožų yra organizacijos narių solidarumas ir savitarpio pagalba.

4. Struktūrinė ir veiklos apibrėžtis. Akcentuojami ne pajamų šaltiniai ar veiklos tikslai, o pagrindinė struktūra ir pati organizacijos veikla.

A. Šilinskytė pastebi, kad net ir panašaus ekonomonio išsivystymo šalyse skiriasi šio sektoriaus sampratos. Štai Prancūzijoje siekiama pabrėžti organizacijų bendruomeniškumą, socialinį dalyvavimą ir solidarumą, kaip priešpriešą pelno siekiančioms organizacijoms. Italijoje šis sektorius suvokiamas, kaip priešprieša bažnyčiai ir viešojo sektoriaus įtakai. Didžiojoje Britanijoje ir JAV šis sektorius pažįstamas, kaip labdaros ir savanorystės gilios tradicijos, jų koncepcija gana aiški. Vokietijoje ir Nyderlanduose privačioms ir ne pelno siekiančioms organizacijoms tenka pagrindinė atsakomybė už socialinę gerovę ir paslaugų teikimą, padedant valstybės subsidijų sistemai (2014).

Nagrinėjant nevyriausybinės organizacijos Lietuvoje vartojamas sąvokas R. Šimašius pateikia tokias: ne pelno organizacijos; pelno nesiekiančios organizacijos, nevyriausybinės organizacijos, nevalstybinės organizacijos, visuomeninės organizacijos, pilietinės organizacijos, labdaringos organizacijos, savanoriškos organizacijos, filantropinės organizacijos, trečio sektoriaus organizacijos, nepriklausomo sektoriaus organizacijos ir kt. (2007). LR nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatyme *nevyriausybinių organizacija* įvardijama, kaip nuo valstybės ar savivaldybių institucijų nepriklausomas savanoriškumo pagrindais, visuomenės ar jos grupės naudai, veikiantis viešasis juridinis asmuo. Daugumos teoretikų nuomone, aplinkosauginės nevyriausybinių organizacijos yra tapatinamos aplinkosauginiams judėjimams.

Šiame baigiamajame darbe nagrinėjama Lietuvos aplinkosaugos srityje veikiančios nevyriausybinių organizacijos, kurios veikia visuomenės labui, stengiasi didinti visuomenės sąmoningumą ir neabejingumą svarbioms aplinkos apsaugos problemoms, ugdyti atvirą ir aktyvią visuomenę. Darbe sutinkama sąvoka „visuomeninė organizacija“ yra nevyriausybinių organizacijos sinonimas.

Nevyriausybinių organizacijų aplinkosauginė veiklos tipologija

Nuosekliai aplinkosaugų NVO sritį nagrinėjęs M. Castellsas (2006), remdamasis istoriniu bei tematiniu aspektais, išskiria aplinkosauginio judėjimo sritis (lentelė). Lentelėje kiekvieną tipą analitiškai apibūdina tam tikras trijų socialiniam judėjimui būdingų bruožų derinys: tapatumas, priešas ir tikslas. Pateikti judėjimų pavyzdžiai geriausiai atitinka idealųjį tipą. Autorius pateikia aplinkosauginės veiklos formų tipologiją, sudarytą atsižvelgiant į informacinės visuomenės pagrindinius bruožus (2006):

- Aplinkosauginės akcijos – žiniasklaidai skirti renginiai;

- Internetas kaip organizavimo ir mobilizavimo priemonė;
- Lobizmas - žaliųjų pažiūrų atstovų dalyvavimas politikoje. Šios tipologijos esmė ne pats aplinkosauginės veiklos objektas, bet veiklos formos, susijusios su informacinėmis technologijomis, ypatingą dėmesį skiriant komunikacijos kanalams.

1 lentelė. Aplinkosaugos judėjimų tipologija (Castells, 2006)

TIPAS (PAVYZDYS)	TAPATUMAS	PRIEŠAS	TIKSLAS
Gamtos apsauga	Gamtos mylėtojai	Nevaldoma plėtra	Laukinė gamta
Savos erdvės gynimas (Not in my Back Yard)	Vietos bendruomenė	Teršėjai	Gyvenimo ir sveikatos kokybė
Kontraktūra, gilioji ekologija (Earth First, ekofeminizmas)	Žalioji savimonė	Industrializmas, technokratija ir patriarchalizmas	Ekotopija
Gelbėkime planetą (Greenpeace)	Ekokaržygiai tarptautininkai	Nežabota globalinė plėtra	Tolydumas
Žaliųjų politika (Die Gr Grünen)	Susirūpinę piliečiai	Politikos elitas	Kontrgalia

remiantis aplinkosauginės veiklos sklaida užsiimančiomis organizacijomis *Sweetstep* ir *Oneworld*, išskiria šias aplinkosauginės veiklos formas: 1) žiniasklaidos strategijas; 2) elektroninį aktyvumą; 3) demonstracijas; 4) grupinį veikimą; 5) vartotojų kampanijas; 6) radikalius tiesioginius veiksmus bei protestus; 7) politinį lobizmą; 8) kūrybinę veiklą (2008).

1.3.2. Tarptautinių nevyriausybinių aplinkosauginių organizacijų veikla

Kai kurios valstybės, dėl politinio ir ekonominio nestabilumo nevisada gali įgyvendinti užsibrėžtus aplinkosauginius tikslus. Tam reikalingi įvairūs tyrimai, mokymai, moderni technika ir technologijos. Todėl itin svarbus valstybių bendradarbiavimas sutelkiant finansinius išteklius ir skirtingą patirtį. Šis procesas gali vykti atskirų valstybių nevyriausybinių aplinkosauginių organizacijų aplinkoje bei tarpininkaujant tarptautinėms aplinkosauginėms organizacijoms. Pagal teisinį statusą, tarptautinės organizacijos gali būti skirstomos į tarpvyriausybines ir nevyriausybines, o pagal kompetencijos sritis – bendrosios kompetencijos ir aplinkosauginės kompetencijos organizacijas (Venckus, 2012). Tarptautinės tarpvyriausybines organizacijas

pavyzdys yra Jungtinės tautos (JT) ir jos padaliniai – nevyriausybinių organizacijų. Viena iš tokių – Jungtinių Tautų aplinkos programa (angl. United Nations Environment Programme – UNEP). Ji koordinuoja tarptautines akcijas, bendradarbiauja su kitomis organizacijomis nustatant aplinkosaugines problemas, organizuoja mokslinius tyrimus, konferencijas. Tarp svarbiausių organizacijos tikslų yra tarptautinio aplinkosauginio bendradarbiavimo plėtojimas, aplinkos apsaugos politikos derinimas pasauliniu ir regioniniu lygmeniu ir JT veiklos aplinkosaugoje koordinavimas.

Remiantis tarptautine ne pelno organizacijų klasifikacija (ICNPO), išskiriamos šios aplinkosaugos nevyriausybinių organizacijų veiklos sritys (United Nations, 2003): gamtos išteklių išlaikymas ir apsauga; laukinės gamtos išlaikymas ir apsauga; taršos mažinimas ir kontrolė; aplinkos gražinimas ir viešų erdvių puoselėjimas; gyvūnų apsauga ir jų gerovės užtikrinimas; veterinarijos paslaugų užtikrinimas.

Pagal veiklos pobūdį, nevyriausybinių organizacijų, užsiimančių aplinkosaugine veikla, gali būti skirstomos į keturias grupes (Venckus, 2012): 1) mokslines NVO, 2) institutus ir centrus, 3) konkrečias aplinkosaugines programas vykdančias NVO ir 4) organizacijos susijusias su verslu ir prekyba. Pirmajai grupei priskiriama Pasaulio gamtos apsaugos sąjunga (IUCN), kuri remia mokslinius tyrimus, organizuoja lauko projektus visame pasaulyje ir vienija vyriausybes, nevyriausybines organizacijas, Jungtinių Tautų agentūras, bendruomenes sprendžiant aplinkosaugines problemas, pasitelkiant ir aplinkosauginį švietimą (IUCN, 2015). Antroji grupė – institutai ir centrai yra įsteigiami specialiai kaupti informacijai apie aplinką, jai saugoti ir platinti. Tokios organizacijos užsiima aplinkosauginiu švietimu bei konsultuoja visuomenę, organizacijas, verslininkus ir kitus suinteresuotus subjektus. Trečiosios grupės organizacijų yra daugiausiai, kadangi beveik kiekviena organizacija, susijusi su aplinkos apsauga, vykdo tam tikras programas. Šio tipo organizacijų yra daugiausia, ypač Pietų Amerikoje ir Vakarų Europoje. Pavyzdžiu gali būti, visiems gerai žinoma – Greenpeace tarptautinė organizacija, vykdanči įvairias, gana radikalias, aplinkos apsaugos kampanijas. Ši organizacija išsiskiria iš kitų tuo, jog pabrėždama nešališkumą, nepriima finansavimo iš valstybių ir korporacijų, o naudojami tik nepriklausomais fondais, ir rėmėjų lėšomis. Branduolinio ginklo uždraudimas, biologinės įvairovės pasaulyje išsaugojimas ir aplinkos taršos mažinimas – pagrindiniai organizacijos tikslai, kuriuos ji siekia įgyvendinti veikdama net 41 valstybėje.

Svarbiausios NVO veikiančios aplinkosaugos srityje : Pasaulio gamtos fondas (angl. World Wildlife Fund (WWF)); JT Aplinkos programa (angl. UN Environment Programme (UNEP)); Tarptautinė gamtos ir jos išteklių apsaugos sąjunga (angl. International Union for Conservation of Natural Resources (IUCN)); Tarpvyriausybė klimato kaitos komisija (angl.

Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC)); Pasaulio žaliųjų organizacija (angl. Greenpeace)); „Žemės draugai“ (angl. Friends of Earth International (FOE)); Europos saugomų teritorijų asociacija (angl. Eurosite); Švrios Baltijos koalicija (angl. Coalition Clean Baltic (CCB)); „Už švarią Baltiją“ (angl. Keep Baltic Tidy (KBT)); Pasaulio išteklių institutas (angl. World Resources Institute).

Z. Venckus (2012) remdamasis (Swanson, Johanston, 1999) teigia, kad tokios NVO turi daug įtakos taikant tarptautinę aplinkos apsaugos teisę įvairių gamtosauginių problemų sprendimui. Jos gali nustatyti, kokioms problemoms spręsti reikia tarptautinės teisės veiksmų, dažnai kaip stebėtojos dalyvauja derybose priimant sutartis. NVO turi galimybę naudoti įvairias priemones, kad būtų įgyvendintos sąlygos ir įsipareigojimai, kurie priimti regioniniu ar pasauliniu lygiu.

Daugelis aktyviai aplinkosauginę veiklą vykdančių Lietuvos NVO priklauso vienai ar kelioms tarptautinėms organizacijoms.

1.3.3. Lietuvos nevyriausybių organizacijų aplinkosauginė veikla

Nevyriausybių organizacijų veiklą skatina ir koordinuoja Nevyriausybių organizacijų informacijos ir paramos centrai. Šiuo metu Lietuvoje veikia Nevyriausybių organizacijų informacijos ir paramos centras Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje ir Alytuje. Jungtinių Tautų Vystymo Programos (JTVP) iniciatyva Atviros Lietuvos fondo (ALF) įkurtas labdaros ir paramos fondas Nevyriausybių organizacijų informacijos ir paramos centras (NIPC) buvo įregistruotas 1995 m. NIPC siekia užtikrinti darnų nevyriausybinių sektoriaus organizacijų ir viešojo administravimo institucijų bendradarbiavimą ir atstovauti NVO interesus. Siekiant įgyvendinti šiuos tikslus NIPC teikia informaciją Lietuvos ir kitų šalių NVO, tarptautinėms institucijoms bei kitoms organizacijoms, taip pat atlieka taikomuosius tyrimus, konsultuoja, rengia mokymus. Siekdamas stiprinti NVO ir valstybinio sektoriaus bendradarbiavimą centras taip pat atlieka su NVO veikla susijusių įstatymų monitoringą, rengia įstatymų projektus ir teikia LR Seimui bei LR Vyriausybei, tobulina NVO finansavimo sistemą nacionaliniu ir savivaldybių lygmenyse, bei kuria NVO atstovavimo mechanizmą (NIPC, 2015).

2005 m. įsteigta aplinkosauginių NVO koalicija, atnaujinta 2011 m. birželio 15 d., kai devynios Lietuvos aplinkosauginės nevyriausybines organizacijos susijungė į aplinkosaugos koaliciją su tikslu suvienyti organizacijų žinias, patirtį ir išteklius tam, kad žmonės gyventų atsakingai, santarvėje su gamta bei siekiant dalyvauti aplinkos apsaugos politikos formavimo ir jos įgyvendinimo procesuose.

Organizacijų veiklos lygmuo nulemia jų sprendžiamų problemų mastą, taikomus veiklos modelius, bendradarbiavimo tinklus su kitomis organizacijomis. Lietuvoje aplinkosauginės nevyriausybinės organizacijas pagal veiklos lygmenį galima išskirti į keturis tipus: tarptautinį, nacionalinį, regioninį bei vietinį (Degutis, Ramonaitė, Žiliukaitė, 2007).

Pagal Lietuvos NVO sprendžiamas aplinkosauginės problemas, galima išskirti du pogrupius:

- Gyvenamosios aplinkos degradacija - kultūrinio paveldo nykimas, biologinės įvairovės nykimas, energetinių problemų aplinkosauginis poveikis, taip pat ir genetiškai modifikuotų kultūrų poveikis;
- Aplinkos tarša - geriamo vandens tarša, Baltijos jūros tarša, triukšmas, oro tarša, dirvožemio tarša, buitinės atliekos, radioaktyviosios atliekos, tarša cheminėmis medžiagomis (Telešienė, Kriauciūnaitė, 2008).

2005 metais V. Lamanusko ir R. Vilkonio atliktas tyrimas rodo, kad pagal ekologinių problemų kilmę 60% Lietuvos aplinkosauginių NVO sprendžia artimiausios aplinkos (miesto, rajono) problemas ir 40% globalias.

2008 metais atliktame tyrime „Lietuvos nevyriausybinių organizacijų aplinkosauginės veiklos tendencijos“ A. Telešienė, N. Kriauciūnaitė išskyrė aplinkosauginės veiklos formas, būdingas Lietuvos aplinkosauginėms NVO:

- Moksliniai tyrimai, ataskaitos, pranešimai (taip pat seminarai).
- Vartotojų kampanijos (boikotai).
- Taikingas protestas (eitynės, teatralizuotos akcijos).
- Lobizmas (susitikimai su politikais, raštai, laiškai).
- Vietos bendruomenės iniciatyvos (talkos ir pan.).
- Radikali aplinkosauginė veikla: demonstracijos; teisminiai procesai.
- Informacinio, šviečiamojo pobūdžio veikla: informaciniai šviečiamieji leidiniai; elektroninė strategija; žiniasklaidos strategija; rekreacinė veikla; vakarai ir šventės; kūrybinė veikla.

Tyrimo metu išsiaiškinta, kad vienos populiariausių šiandieninėje aplinkosauginėje veikloje yra „*pragmatiškojo aktyvizmo*“ formos – moksliniai tyrimai, pranešimai ir ataskaitos. Kadangi tokiai veiklai yra būtina aukšta kvalifikacija, tai rodo, jog Lietuvos NVO jungia profesionalus ir esamas problemas sprendžia pasitelkdamos naujausias mokslo žinias. *Radikalios* aplinkosauginės veiklos formos, t.y. demonstracijos ir piketai, nėra itin populiarūs šiandieninėje aplinkosauginių NVO veikloje. O dažnai pasaulinių aplinkosauginių organizacijų taikomos veiklos formos, tokios kaip streikai, mitingai, budėjimai, Lietuvos NVO veikloje yra beveik netaikomos.

Viena iš veiksmingiausių tarptautinių aplinkosauginių organizacijų taikomų aplinkosauginės veiklos formų – *politinis lobizmas*. Tyrimo duomenys rodo, kad Lietuvos aplinkosauginių NVO veikloje lobistinė veikla yra taip pat viena iš prioritetinių. Lobistinę veiklą šios NVO įgyvendina susitikimo bei laiškų, raštų, peticijų formomis.

Lietuvos aplinkosauginių NVO taikomos *šviečiamąjo informacinio* pobūdžio veiklos formos yra gana įvairios. Šios pakraipos aplinkosauginė veikla apima rekreacinę veiklą (žygius, ekskursijas, stovyklas, pažintinius takus, pamokas gamtoje), kūrybinę veiklą (piešinių, rašinių, projektų konkursus, piešinių parodas), vakarus ir šventes (sąskrydžius, koncertus) bei žiniasklaidos strategiją (televizijos laidas, radijo laidas, spaudos konferencijas ir pan.). *Rekreacinė* veikla tiesiogiai susijusi su aktyviu poilsiu gamtoje. Tokia aplinkosauginės veiklos forma taikoma tikslingai: siekiama betarpiško sąlyčio su gamta, jos grožiu, kartu tai yra į individo laisvalaikį - poilsį integruota, patraukli aplinkosauginio švietimo forma. Dažniausiai organizuojamos aplinkosauginės stovyklos, žygiai. Taip pat įrengiami pažintiniai takai, organizuojamos ekskursijos, pamokos gamtoje. Vienas iš aplinkosauginės rekreacinės veiklos būdų – ekologinis turistinis žygis. Tirtos aplinkosauginės NVO siekia ne tik skatinti ekologinį turizmą, bet ir populiarinti naujas turizmo rūšis. Minimas dviračių turizmas, ornitologinis turizmas, kaip ugdančios darnų, aplinkai draugišką gyvenimo ir keliavimo būdą. Rekreacinei veiklai priskiriamos ir gamtoje organizuojamos pamokos. Ši aplinkosauginės veiklos forma nukreipta į jauniausią auditoriją – darželinukus, moksleivius - rengiamos netradicinės pamokos gamtoje, aplinkotyrinės mokyklos. Šviečiamajai informacinei aplinkosauginei veiklai autorės priskiria *kūrybinės veiklos* formas, tai vakarai ir šventės, apimančios įvairaus pobūdžio konkursus (piešinių, rašinių, projektų, fotonuotraukų), parodas bei masinius renginius (sąskrydžius, madų šou, šventes). Minėtos aplinkosauginės veiklos formos naudojamos patraukti visuomenės dėmesį, auditoriją, kuriai artima meninė veikla, o kartu dalyvauti aplinkosauginės grėsmės viešinimo procese. Kiekvienas konkursas yra susijęs su moraliniu ar materialiniu atlygiu už dalyvavimą jame, todėl pritraukia daug suinteresuotųjų, teigia autorės. Dalyviai fotografuodami gamtą ar iliustruodami konkrečias aplinkos problemas piešiniais bei kitomis meninės raiškos priemonėmis, prisideda prie aplinkosauginių problemų, aktualijų skleidimo, edukacijos. Aplinkosauginėje NVO veikloje dažnai taikoma forma - vakaronės ir kiti pramogai skirti renginiai, kurie panaudojami aplinkosauginei programai įgyvendinti, konkrečiai veiklai propaguoti, aplinkosauginėms problemoms viešinti ar sveikam gyvenimo būdui diegti. Šviečiamąjį informacinį tikslą turi ir Lietuvos NVO taikoma *žiniasklaidos strategija*. Aplinkosauginių NVO nariai dalyvauja pokalbių ar tiriamosios žurnalistikos laidose, rengia publikacijas populiariesiems laikraščiams, žurnalams, leidžia atskirus savaitraščius ar mėnraščius

(tiesa, gana mažo tiražo). Visuomenei informuoti ir šviesti taip pat naudojami lipdukai, skrajutės, lankstinukai, specialūs leidiniai. A. Telešienė, N. Kriaučiūnaitė pastebi, kad Lietuvos NVO taip pat taiko ir šiuolaikinėje visuomenėje populiarėjančią *elektroninę veiklą*, įvardina kai kuriuos naudojamus įrankius: virtualioje erdvėje kuriamos duomenų bazės, virtualios parodos, skaitmeniniai taršos ar gamtinių išteklių žemėlapiai ir kt. Tokios priemonės pasiekia su šiuolaikinėmis technologijomis dirbantį žmogų, taupantį savo laiką, orientuotą į greitą ir kokybišką informacijos paiešką. Atlikto tyrimo duomenys visgi rodo, kad Lietuvoje elektroninę strategiją naudojimo dažnumu lenkia žiniasklaidos strategija, t. y. nuomonei pareikšti, informacijai pateikti dažniau naudojama tradicinė spauda, TV ar radijo laidos, o taikant elektroninę strategiją, dažniausiai naudojamos priemonės – internetinės svetainės ir virtualios parodos.

Kaip atskira aplinkosauginės veiklos forma išskiriamos *vietos bendruomenių* aplinkosauginės iniciatyvos (atitinka *NIMBY* judėjimą). Dažniausiai tai talkos ir ekologinės akcijos.

Tyrimė pastebima, kad aptartosios veiklos formos, būdingos aplinkosauginėms nevyriausybinėms organizacijoms Lietuvoje, neretai yra taikomos kompleksiškai. Tokia veikla dažnai vadinama „projektu“. Dažniausiai derinamos šviečiamojo informacinio pobūdžio veiklos formos tarpusavyje arba su moksline veikla. Dažniausias veiklos adresatas – vaikai ir jaunimas bei vietos bendruomenių gyventojai, kuomet sprendžiamos lokalsios aplinkos apsaugos problemos, be to, daugiausiai dėmesio skiriama didžiųjų Lietuvos miestų bendruomenės nariams, kadangi dauguma NVO yra įsikūrusios būtent juose.

Tyrėjos konstatuoja, kad pagal Lietuvos organizacijų bei tarptautinių organizacijų patirtį, veiksmingiausiomis laikomos taikios akcijos, žiniasklaidos strategija, elektroninė veikla ir lobizmas. Pabrėžiama, kad Lietuvoje trūksta visuomenės dėmesį patraukiančių ilgalaikių akcijų, „elektroninio aktyvumo iniciatyvų“.

Pastaroji išvada, kad viena veiksmingiausių aplinkosauginės veiklos formų yra elektroninė veikla suponuoją baigiamojo darbo tyrimo kryptį – gilintis, kaip Lietuvos NVO panaudoja IKT ir internetą aplinkosauginio švietimo veikloje, atliekant internetinių svetainių turinio analizę.

Apibendrinus apžvelgtą medžiagą matome, kad tiek NVO samprata, tiek aplinkosauginė veikla ir pilietinis dalyvavimas skirtingose šalyse turi savo specifiką ir šaliai būdingus bruožus, kuriuos lemia istoriniai ir sociokultūriniai veiksniai. Jų nesuniveliuoja bendrame globalizacijos kontekste sėkmingai veikiančios tarptautinės aplinkosauginės NVO.

II. LIETUVOS NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ APLINKOSAUGINIO ŠVIETIMO VEIKLOS EMPIRINIS TYRIMAS

2.1. Metodika ir tyrimo organizavimas

Empirinio tyrimo tikslas - atskleisti Lietuvos nevyriausybinų organizacijų, veikiančių aplinkosaugos srityje edukacinės veiklos ypatumus bioedukaciniu, interneto technologijų panaudojimo ir veiksmingumo aspektais.

Tyrimo etapai

Tyrimo plano parengimo etape, atlikta mokslinės literatūros, Europos ir nacionalinių strateginių bei švietimo dokumentų analizė teoriniam tyrimo pagrindimui, apibrėžiama bioedukacijos samprata aplinkosauginio švietimo kontekste, formuojamas tyrimo modelis (6 pav.).

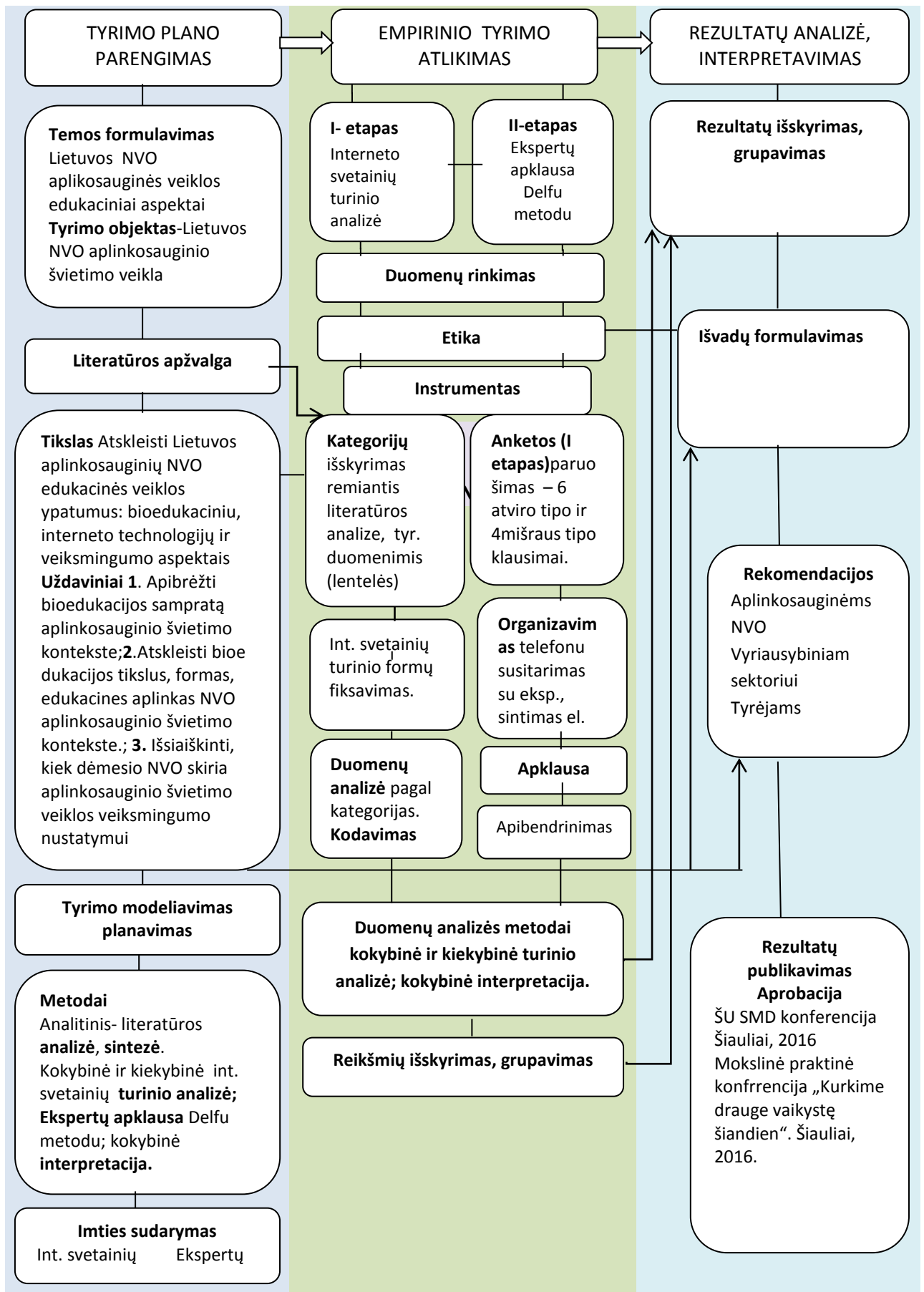
Empirinio tyrimo vykdymo etape, 2016 m. sausio - balandžio mėn., atliktas dviejų dalių tyrimas: IKT panaudojimas ir bioedukacijos raiška Lietuvos aplinkosauginių nevyriausybinų organizacijų veikloje: interneto svetainių turinio analizė; Aplinkosauginio švietimo veiksmingumas Lietuvos nevyriausybinų organizacijų veikloje.

Duomenų analizės ir interpretavimo etape, 2016 m. balandžio – gegužės mėn., atliktas rezultatų išskyrimas ir grupavimas, suformuluotos išvados bei rekomendacijos.

Tyrimo metodai

Empiriniame tyrime, probleminiams klausimams ir uždaviniams spręsti, taikyti kokybiniai tyrimo metodai: internetinių svetainių *turinio analizė* ir *ekspertų (delfu) apklausa*.

Dokumentų **turinio analizę** galima išskirti kaip atskirą tyrimo metodą (Kardelis, 2005), šiuo atveju taip pat apibūdinamos turinio analizės kiekybinės ir kokybinės procedūros. Tyrime analizuojama virtualioje erdvėje visomis formomis – raštu, vaizdu, garsu – pateikta medžiaga (dokumentai), kaip socialinę tikrovę liudijantys šaltiniai. Tyrimo informacijos šaltiniai - Lietuvos nevyriausybinų organizacijų, kurių pagrindinis tikslas yra aplinkosauga ir aplinkosauginis švietimas, internetinės svetainės ir su jomis susietos kitos virtualios aplinkos. Sudarant kategorijas turinio analizei, remtasi V. Lamanausko ir R. Vilkonio 2005 metais vykdyto tyrimo duomenimis bei mokslinės literatūros analize.

6 pav. Tyrimo etapai

Internetinių svetainių turinys analizuotas 5 aspektais:

- 1) Informacija apie ekologines problemas;
- 2) Informacija apie galimus ekologinių problemų sprendimo būdus;
- 3) Bioedukacija - informacija, mokslinės žinios apie ekologiją;
- 4) Naudojami IKT įrankiai informavimui, švietimui, komunikacijai;
- 5) Interneto svetainės lankytojų, kuriems skirta informacija, amžius

Dėmesys sutelkiamas į galimybes išnaudoti IKT sprendžiant edukacinio pobūdžio uždavinius (Lamanauskas, Vilkonis, 2006).

Kokybinio tyrimo metodas derintas su kiekybiniu. Duomenys apdoroti Microsoft Office Excel programa.

Ekspertų apklausai atrinkta Lietuvos nevyriausybinų organizacijų vykdančių veiklą aplinkosaugos srityje lyderių/ specialistų grupė, turinti žinių apie visuomenės aplinkosauginį švietimą, siekiant išsiaiškinti nuostatas aplinkosauginio švietimo veiksmingumo matavimo atžvilgiu. Bei atskleisti, vidinius ir išorinius veiksmingumą įtakančius veiksnius. Delfu metodas yra paremtas vieningos nuomonės (konsensuso) formavimu ir atliekamas keliais etapais (Raulinaitis ir kt., 2006). Šiam metodui būdinga : 1) ekspertų anonimiškumas, pateikiant klausimynus; 2) grįžtamasis ryšys, kai kiekvieno etapo rezultatai skelbiami ekspertams; 3) statistikos metodais gaunamas grupinis atsakymas, atspindintis apibendrintą dalyvavusių ekspertų nuomonę (Tidikis, 2003).

Ekspertų apklausa vykdyta trimis etapais. Pirmajame etape buvo prašoma remiantis profesine patirtimi atsakyti į anketoje pateiktus tyrimo klausimus. Antrame etape visiems apklausos dalyviams siunčiama anketa su apibendrintais pirmojo etapo rezultatais (nenurodant pavardžių), prašoma juos įvertinti. Taip pasiektas visų apklausos dalyvių nuomonių suderinimas ir aktualiausių aspektų išryškėjimas. Ekspertai pateiktoje antrajam tyrimui anketoje sužymi teiginius pagal reikšmingumą. Trečiajame tyrimo etape ekspertams pateikta anketa su jų suranguotais teiginiais, prašoma susipažinti ir pakomentuoti, jei to reikės.

Tyrimo instrumentas

Tyrimo instrumentas parengtas vadovaujantis pagrindiniais Delfu metodo reikalavimais. Pirmajame etape ekspertams pateiktas kreipimosi į ekspertus tekstas – instrukcija padedanti suprasti tyrimo esmę, taikomą metodą bei reikalavimus (priedas) ir 10 klausimų anketa, 6 iš jų – atviro tipo, 3 – uždaro ir 1 (4 kl.)– kombinuoto tipo.

- Kokie aplinkosauginio švietimo tikslai keliami jūsų organizacijoje?
- Kokiomis priemonėmis, veiklos būdais jie įgyvendinami?
- Į kokias tikslines grupes orientuota organizacijos aplinkosauginio švietimo veikla?

- Jūsų organizacijoje yra švietimo srities specialistų?
- Kokie veiksniai (vidiniai ir išoriniai) trukdo įgyvendinti aplinkosauginio švietimo tikslus?
- Kokie veiksniai (vidiniai ir išoriniai) padeda įgyvendinti aplinkosauginio švietimo tikslus?
- Ar organizacija yra patenkinta savo aplinkosauginio švietimo rezultatais?
- Ar organizacijai svarbus jos vykdomo aplinkosauginio švietimo veiklos veiksmingumas?
- Kuo remiatės sprenddami apie aplinkosauginio švietimo veiksmingumą?
- Kokie veiksniai trukdo/padeda nustatyti aplinkosauginio švietimo veiksmingumą?

Apibendrinus pirmojo tyrimo etapo rezultatus, sudaryta antrojo ekspertų apklausos etapo anketa (1 priedas). Pirmajame etape ekspertų suformuluoti teiginiai pateikti lentelėse. Ekspertų buvo prašoma įvertinti kiekvieną teiginį rangų skalėje : sutinku, iš dalies sutinku, nesutinku. Iš viso antrojo etapo anketoje pateikta įvertinti ..... teiginių. Antrojo etapo anketoje pateiktas naujas kreipimosi tekstas – instrukcija, kurioje paaiškinta, kad šio tyrimo etapu siekiama suderinti ekspertų nuomones (2 priedas). Antrojo tyrimo etapo rezultatai, apskaičiuavus reikšmingumo indeksą, pateikti lentelėje reikšmingumo mažėjimo tvarka. Trečiajam tyrimo etapui anketoje (3 priedas) buvo pateikti suranguoti ekspertų teiginiai ir prašymas pakomentuoti. Indekso reikšmė gauta apskaičiuavus ekspertų išsakytų vertinimų aritmetinį vidurkį. Reikšmės artėjimas prie 1-o reiškia, kad kategorija atspindi ypatingai būdingą savybę. Priešingai interpretuojamas indekso reikšmės artėjimas prie 0 (Balčiūnas, Blinstrubas, 2006).

Tyrimo imtis ir tiriamųjų charakteristika

Aplinkosauginių NVO imčiai sudaryti taikytas *netikimybinės* atrankos metodas - *tikslinė, kriterinė atranka*, kaip labai veiksmingas imties sudarymo būdas, siekiant surinkti kokybiškus duomenis (Rupšienės, 2007). Taikomi kriterijai: 1) aplinkosauginio švietimo veikla; 2) veikianti interneto svetainė. Imties atrankai, kaip šaltinis buvo naudota Nevyriausybinių organizacijų informacijos ir paramos centro internetiniame tinklapyje (www.nisc.lt) randama nevyriausybinių organizacijų duomenų bazė. Pagal veiklos sritį „Aplinkosauga“, rasta 71 NVO, tačiau padarius apžvalgą, konstatuota, kad daug nurodytų organizacijų yra veikiančios kitose srityse, tad buvo atrinktos 30 svetainių ir ieškoma patikimų šaltinių informacijos papildymui. Buvo pasirinktas LR aplinkos ministerijos tinklalapis www.am.lt, kur pateikiamas Lietuvos nevyriausybinių aplinkosauginių organizacijų sąrašas (atnaujintas 2014-08-13), taip pat 2013 metais susikūrusios aplinkosaugos koalicijos organizacijų narių sąrašas tinklapyje www.aplinkosauga.lt. Iš viso buvo rasta 54 aplinkosauginės NVO, iš kurių 33 turėjo veikiančias interneto svetaines ir 22 savo veikloje kėlė aplinkosauginio švietimo uždavinius. Pagal abu kriterijus internetinių svetainių tyrimui buvo atrinktos 16 nevyriausybinių organizacijų ir

atlikta jų turinio analizė. Lietuvoje aplinkosauginės nevyriausybinės organizacijos pagal veiklos lygmenį galima išskirti į keturis tipus: tarptautinį, nacionalinį, regioninį bei vietinį (Degutis, Ramonaitė, Žiliukaitė, 2007). Iš tyrimui atrinktų NVO 7 veikia tarptautiniu/nacionaliniu lygmeniu – Gamtos apsaugos fondas, Žaliųjų judėjimas, Baltijos aplinkos forumas, Aplinkosaugos valdymo ir technologijų centras, Lietuvos ornitologų draugija, susivienijimas Žali.lt, Aplinkos apsaugos politikos centras, 7 nacionaliniu – Kultūros idėjų institutas, Gamtos paveldo fondas, Aplinkosaugos informacijos centras, gamtos apsaugos asociacija „Baltijos Vilkas“, bendrija „Atgaja“, Darnaus vystymosi centras, Darnaus vystymosi iniciatyvos ir 2 regioniniu/vietiniu lygmeniu, tai Šiaulių gamtos ir kultūros paveldo klubas „Aukuras“ bei Klaipėdos ekologinis klubas „Žvejonė“. Visos organizacijos yra įsikūrusios didžiuosiuose Lietuvos miestuose, net vienuolika iš jų – Vilniuje.

Ekspertų imtis, pasak Bitino (2006), naudojama asmenims, kurie gali pasakyti kompetentingus teiginius apie tiriamąjį objektą, jo požymius ar funkcionavimą. Ekspertų imčiai sudaryti taip pat taikyta – *tikslinė, kriterinė atranka*, kai pagrindinis kriterijus yra ilgametė darbo patirtis ekspertinėje – aplinkosaugos srityje, aktyviai veikiančioje nevyriausybinėje organizacijoje. Iš preliminariai atrinktos 11 specialistų grupės, visuose trijuose tyrimo etapuose dalyvavo 8 ekspertai. Ekspertų kompetenciją patvirtina baigti biologijos, ekologijos, aplinkosaugos, aplinkos technologijų mokslai ir patirtis vadovaujant ar dirbant aplinkosauginėje organizacijoje. Susidurta su sunkumais, kai dviejų lyderiaujančių Lietuvoje aplinkosauginių NVO vadovai, atsisakė dalyvauti tyrime, motyvuodami dideliu užimtumu, paprašyti deleguoti kitą organizacijos kompetentingą specialistą, to nepadarė.

Tyrimo etika

Laikantis bendrų tyrimo etikos principų tiriamųjų požiūriu, prieš ekspertų apklausą informantai buvo supažindinti su tyrimo tikslu, taikomu Delfi metodo trimis etapais. Tiriamųjų konfidencialumas užtikrinamas, tyrimo ataskaitoje koduojant vardus.

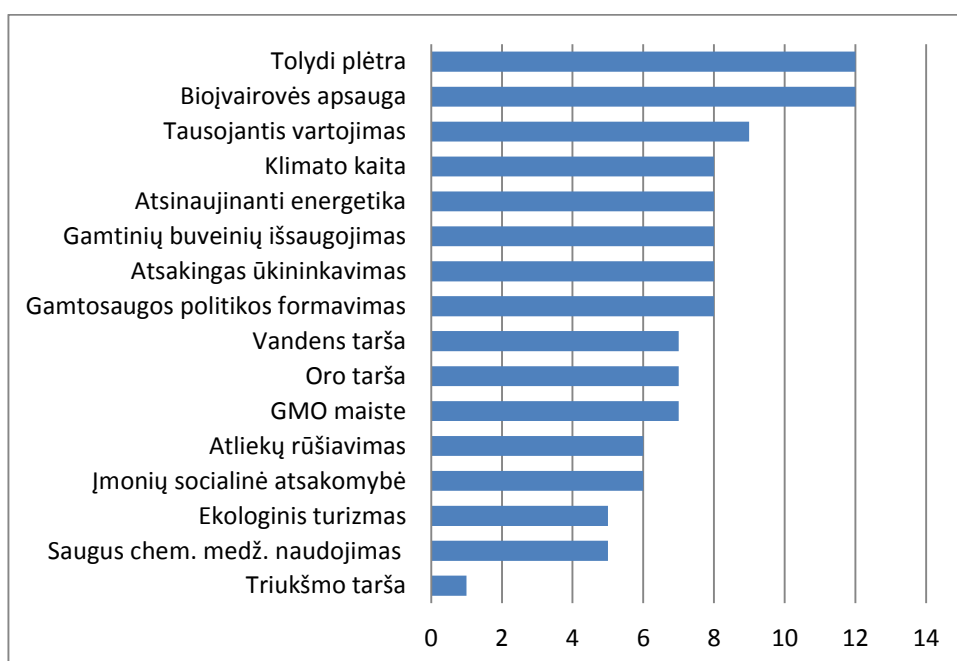
Siekiami tyrimo **atvirumo** - pateiktos išvados nelaikomos baigtinėmis, jos gali būti tikrinamos, konkretinamos, atradus naujesnės aktualesnės informacijos (Bitinas, 2006).

2.2 IKT panaudojimas ir bioedukacijos raiška Lietuvos aplinkosauginių nevyriausybinių organizacijų veikloje: interneto svetainių turinio analizė

Nevyriausybines organizacijas kaip aktyvaus pilietiškumo terpę ir neformalaus švietimo teikėjas sudaro žmogui sąlygas nuolat gauti patikimą naujausią informaciją, aktualias žinias, moderniai ugdytis praktinius įgūdžius.

Informacija apie ekologines problemas

Tyrimu nustatyta, kad Lietuvos aplinkosauginės nevyriausybinės organizacijos daugiausia dėmesio skiria tolydžios plėtros ir bioįvairovės apsaugos problemoms (7 pav.). Iš 16-os analizuotų NVO interneto svetainių, pastarosios figūruoja net 12 - oje. Tausojantis vartojimas aktualus 9-ioms tyrime dalyvavusioms NVO. Klimato kaitos, atsinaujinančios energetikos, gamtinių buveinių išsaugojimo, atsakingo ūkininkavimo bei gamtosaugos politikos formavimo temos rastos 8-iose NVO interneto svetainėse. Vandens taršos, oro taršos ir genetiškai modifikuotų organizmų maiste problemas sprendžia 7 - ios NVO, atliekų rūšiavimo bei įmonių socialinės atsakomybės – 6–ios NVO. Ekologinio turizmo ir specifinius saugaus cheminių medžiagų ir biotechnologijų naudojimo klausimus ir problemas nagrinėja 5–ios NVO. Triukšmo taršos problemos sprendimu užsiima tik viena NVO.

7 pav. Visuomenės aplinkosauginio švietimo NVO interneto svetainėse teminė analizė

Informacija apie galimus ekologinių problemų sprendimo būdus

Iš šešiolikos tyrime analizuotų NVO interneto svetainių - keturiolikoje organizacijos informuoja, supažindina gyventojus su konkrečiomis aplinkosaugos problemomis, pateikia būdus, galimybes kaip prisidėti prie jų sprendimo. Apibendrinus duomenis išryškėja dvi kategorijos (2 lentelė):

1. Vienkryptė komunikacija. Svetainėje pasiekama informacinė/edukacinė medžiaga apie aplinkosaugos problemų sprendimą. Svetainė naudojama veiklos, įvykių atspindėjimui, archyvavimui. Organizuojamos problemų sprendimo paieškos (diskusijos, seminarai,

konferencijos), kurių išvados, santraukos nėra skelbiamos int. svetainėje, tad neprieinamos platesniam ratui. Tai informacinės/edukacinės priemonės, padedančios spręsti aplinkosauginės problemas ir pateikiamos interneto svetainėse el. formatu parsisiųsti ar pasiekiami per pateiktis, el. skaitykles (Issuu). Dažniausiai sutinkama forma – lankstinukai, brošiūros, atmintinės, vadovai. Rečiau - turizmo infrastruktūros įrengimo gamtoje gairės (parsisiųsti pdf). Tausojančio ūkininkavimo durpiniuose dirvožemiuose rekomendacijos (lankstinukas parsisiųsti pdf). Pateikiama informacija ir rekomendacijos (sąrašas buitinių priemonių, kurių sudėtyje nėra fosfatų ir kur jų galima įsigyti); turistų vadovas po Metelių regioninio parko ir Žuvinto biosferos rezervato apylinkes; lankstinukai - el. „Vilkas. Pažink, suprask, išmok sugyventi“, „kaip prisidėti prie klimato kaitos mažinimo“. Pateikiamos rekomendacijos: „jei nenorite susitikti su vilku; kaip elgtis susitikus su vilku; kaip apsaugoti naminius gyvulius, šunis“, „kuo lesinti paukščius žiemą? Kodėl?“ Nevyriausybinės organizacijos užsiima ir periodinių visuomenės ekologinio švietimo leidinių „OZONAS“, „Žalioji Lietuva“ kūrimu ir publikavimu elektroninėje erdvėje.

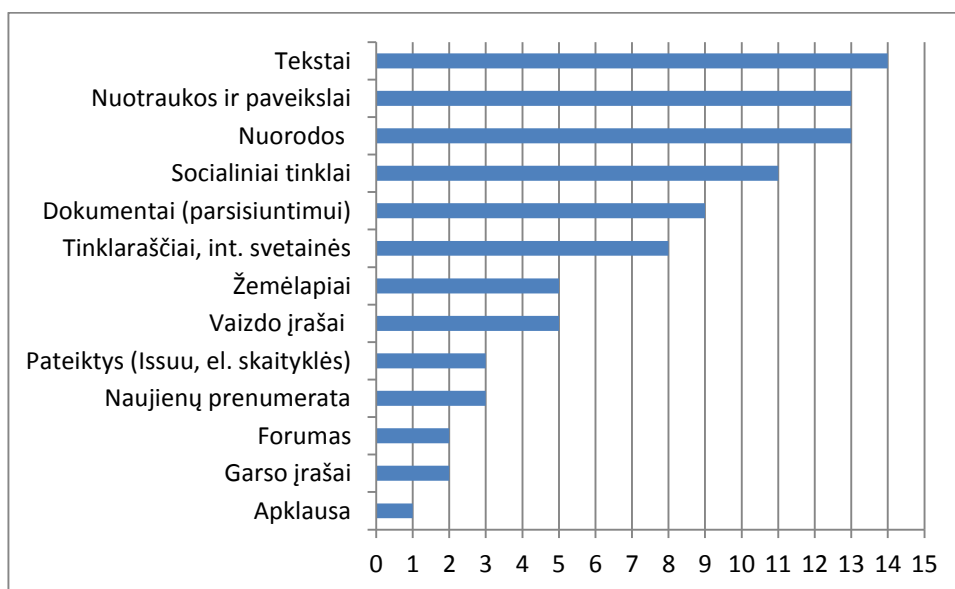
2 lentelė. **Informacijos pateikimas NVO interneto svetainėse**

Kategorija	Subkategorija 1	Subkategorija 2	Rodiklis
Vienkryptė komunikacija	Informacinė/edukacinė medžiaga pasiekama svetainėje	Edukacinės/informacinės priemonės vartotojams	Brošiūros, lankstinukai, atmintinės vadovai, komiksai, kalendoriai periodiniai leidiniai
		Metodinė medžiaga	ekoturizmo rekomendacijos turizmo infrastruktūros įrengimo saugaus elgesio taisyklės
	Veiklos atspindėjimas	Informaciniai pranešimai	Kvietimas globoti gamtos ir kultūros paveldo objektus
			Seminarai, konferencijos, diskusijos forumai, veiklos ataskaitos informacija apie leidinius informacija apie projektus
Dvikryptė komunikacija	Grįžtamasis ryšys	Įrankiai	skaičiuoklė
			mobilioji aplikacija
			interaktyvus žemėlapis
		Interaktyvus dalyvavimas	peticijos (pildoma internete)
			gamtos stebėjimas ir rezultatų fiksavimas svetainėje.
			turinio kūrimas blog'e
socialinių tinklų sąsaja			
apklausa			
registracija naujienlaiškiui gauti			

2. Dvikryptė komunikacija. Šiuo būdu pateikiama informacija skatina grįžtamąjį ryšį. Informacija pateikiama naudojant modernius interneto įrankius - skaičiuoklė (CO₂), peticijos,

interaktyvūs žemėlapiai, sąsajas su socialiniais tinklais ir kt. Ornitologų draugija gamtos stebėtojus įtraukiami į aktyvų paukščių stebėjimą ir rezultatų fiksavimą interneto svetainėje - turinio bendraautorystę. Žinios apie rūšis, domėjimasis gamta ir patirtys natūralioje gamtoje yra veiksniai, kurie geriausiai skatina susidomėjimą aplinka, bioįvairove ir tvariu gyvenimo būdu (Lindemann-Matthies, 2006). Minėtas būdas apjungia kelias edukacines erdves (gamtinę ir virtualią), taip įvairindamas ir pratęsdamas, patrauklias lankytoji veiklas. Svetainės turinio bendraautorystė leidžia aktualizuoti temas, priartinti lankytoją, o organizacijos turi galimybę suvokti auditorijos poreikius.

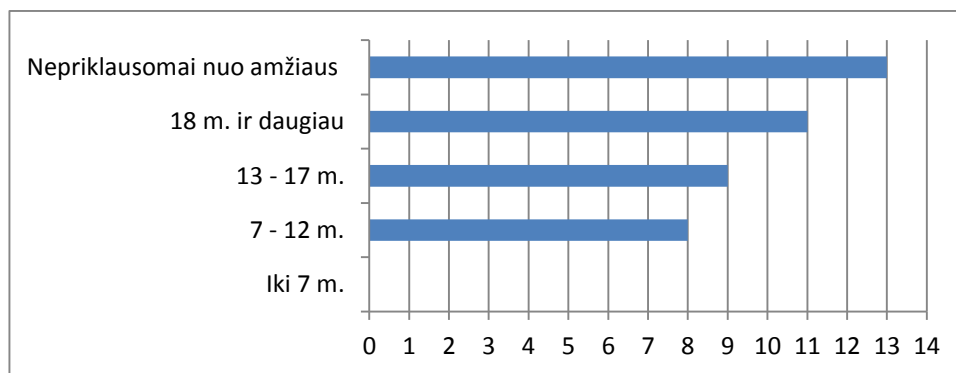
Tyrimo duomenys rodo, kad populiariausios informacijos ir bioedukacinės medžiagos aplinkosauginių NVO interneto svetainėse **formos** (8 pav.) yra tekstai (14), taip pat nuotraukos ir paveikslai (13) bei nuorodos (13). Daugelis tirtų organizacijų (11) vykdo komunikaciją socialiniuose tinkluose – „facebook“ taip aktyvindami ir pritraukdami platesnę auditoriją. Daugelyje svetainių (9) informacija pateikiama dokumentų forma, kuriuos lankytojai gali parsisiųsti į savo kompiuterį. Dažnai organizacijos teminės informacijos pateikimui kuria tinklaraščius ar atskirą internetinę svetainę (8), ypač kai vykdo projekinę veiklą. Retesnės organizacijų naudojamos informacijos pateikimo formos – žemėlapiai (5) ir vaizdo įrašai (5). Negausiai (3) svetainėse sutinkama pateiktys (Issuu, el. skaityklės) bei naujienų prenumerata. Dviejose interneto svetainėse rasta informacija garso įrašų forma, taip pat nepopuliarūs forumai (2) ir apklausa (1).

8 pav. NVO aplinkosauginio švietimo interneto svetainėse formų analizė

Internetas gali būti galingas įrankis aplinkosauginio švietimo ir bioedukacijos tikslams siekti, skatinant besimokančiuosius tinkamai atsirinkti informaciją ir šaltinius (Keinonen, Yli-

Panula, Svens ir kt. 2014). Tyrime aiškintasi, kokio amžiaus interneto svetainių lankytojams skirta informacija. Kadangi dalis aplinkosauginių NVO edukacinių projektų paruošta ugdymo įstaigoms, vaikų amžius suskirstytas į ikimokyklinį/priešmokyklinį, pradinį mokyklinį ir pagrindinį mokyklinį/gimnazijos (9 pav.). Dar vieną amžiaus grupę sudaro suaugę žmonės. Duomenys rodo, kad 8-iose NVO svetainėse pateikiama informacija pritaikyta 7-12 metų amžiaus grupei ir beveik tiek pat - 9 –iose svetainėse 13 – 17 metų amžiaus grupei. Kita informacija skirta suaugusiai auditorijai. Ją interneto svetainėse pateikia 11 NVO. Didžioji dalis (13) organizacijų pateikia įvairioms amžiaus grupėms pritaikytą, lengvai suprantamą informaciją. Reikia pastebėti, kad dažniausia interneto svetainėje galima rasti ir mokyklinio amžiaus grupėms pritaikytą, ir visiems lankytojams skirtą informaciją, o jos santykis ir turinys priklauso nuo konkrečiu metu organizacijos vykdomų projektų ir aplinkosaugos aktualijų. Išsiaiškinta, kad iki 7 metų amžiaus vaikams, organizacijos informacijos nepateikia. Vaikų iki 7 metų ir jaunesniojo mokyklinio amžiaus mokinių raidos specifika lemia, kad šiame amžiaus tarpsnyje mąstymas remiasi konkrečiomis operacijomis, todėl mokomasi žaidžiant, naudojant daug iliustracijų, spalvų, animacijos ir pan. (Paulionytė ir kt., 2010). Atsižvelgiant į laikmečio tendencijas ir jaunėjančią kompiuterinių technologijų vartotojų amžių, nevyriausybines organizacijas galėtų rasti tinkamų formų (animacija, interaktyvūs žaidimai) bioedukacinei medžiagai interneto svetainėse pateikti.

9 pav. Aplinkosauginio švietimo NVO interneto svetainėse tikslinių grupių pasiskirstymas

Šiaurės šalių mokslininkai pažymi, kad žinios apie gyvosios gamtos rūšis ir gamtos pažinimo patirtis yra veiksniai, kurie geriausiai skatina susidomėjimą ir supratimą apie aplinkosaugos problemas, biologinės įvairovės ir tvaraus gyvenimo svarbą (Palmberg, Berg, Jeronen ir kt. 2015). Tyrimu gilintasi, kiek dėmesio nevyriausybines organizacijas internetinėse svetainėse skiria bioedukacijai – informacijai, mokslinėms žinioms apie ekologiją.

Aštuoniose iš šešiolikos interneto svetainių pateikiama edukacinio pobūdžio medžiaga. Matome, kad tik pusė organizacijų interneto svetaines panaudoja kaip lengvai plačiam lankytojų

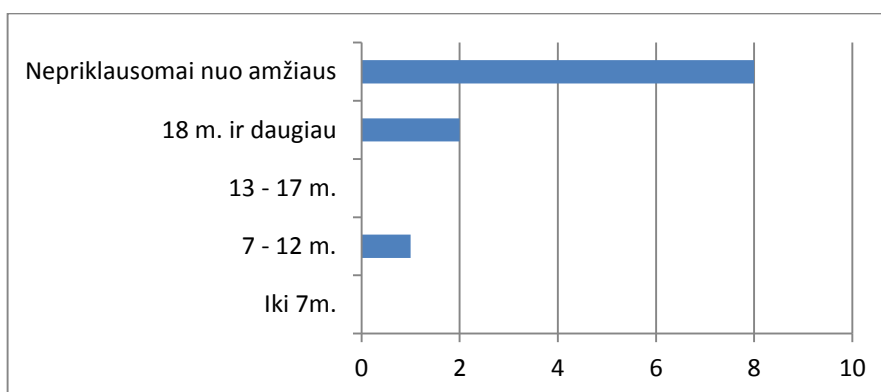
ratui prieinamą edukacinę erdvę. Reikia pastebėti, kad dalis organizacijų svetainėse vykdo aplinkosauginį švietimą, kurio turinyje yra daug politinio pobūdžio informacijos, o bioedukacinės medžiagos pateikia labai mažai.

Bioedukaciją pasitelkiant IKT ir internetą organizacijos vykdo įvairiomis formomis: pateikiama išsami ir vaizdi bioedukacinė teminė medžiaga apie nykstančias rūšis, miško ekosistemą, medžius milžinus ir kt. ekologinėmis ir gamtos temomis. Bioedukacija projektų svetainėse talpinama, spausdintų leidinių elektroninės versijos parsisiuntmui. Kelios organizacijos pasitelkia moderniąsias technologijas pvz.: Maps.lt, skiltyje „Keliaujantiems lėtai“, nuolat atnaujinama ir vystoma svetainė papildyta audiogidais, skirtais parsisiūsti į mobiliuosius įrenginius ir klausytis keliaujant. Kai kuriuos bioedukacijos pateikimo būdus jau aptarėme analizuodami informacijos pateikimo įvairovę.

2.3 Aplinkosauginio švietimo veiksmingumas Lietuvos nevyriausybinų organizacijų veikloje

Tyrimu aiškintasi, į kokias tikslines amžiaus grupes orientuojasi nevyriausybinės organizacijos. Duomenys rodo, kad aplinkosauginio švietimo veiklas organizacijos didžiaja dalimi taiko mišriai auditorijai, tiksliai neįvardijant amžiaus grupių. Tik vienas ekspertas pažymėjo 7-12 metų amžiaus ir du ekspertai įvardino suaugusiųjų grupę, kaip tikslinę (10 pav.).

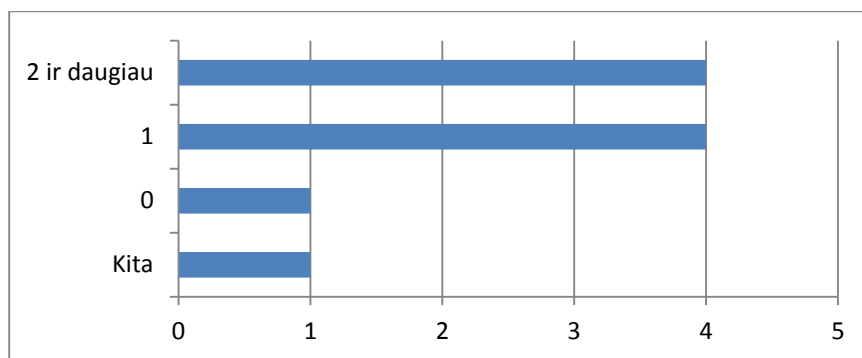
Analizuojant rezultatus, galima daryti išvadą, kad nevyriausybinės organizacijos nedaug skiria dėmesio aplinkosauginio švietimo veiklos pritaikymui ir pasiūlai ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikams ir paaugliams. Nors toks poreikis yra pastebimas. Švietimo ir mokslo ministerijos iniciatyva atlikta PISA tyrimų analizė rodo, kad 2012 m. tyrime Lietuvos mokiniai,

10 pav. NVO aplinkosauginio švietimo tikslinių grupių analizė

palyginti su 2006 m., iš esmės nepagerino gamtamokslinio raštingumo rezultatų. Šie rodikliai žemesni už EBPO šalių vidurkį 2006, 2009 ir 2012 m. tyrimuose (Švietimo kokybės analizė, 2014).

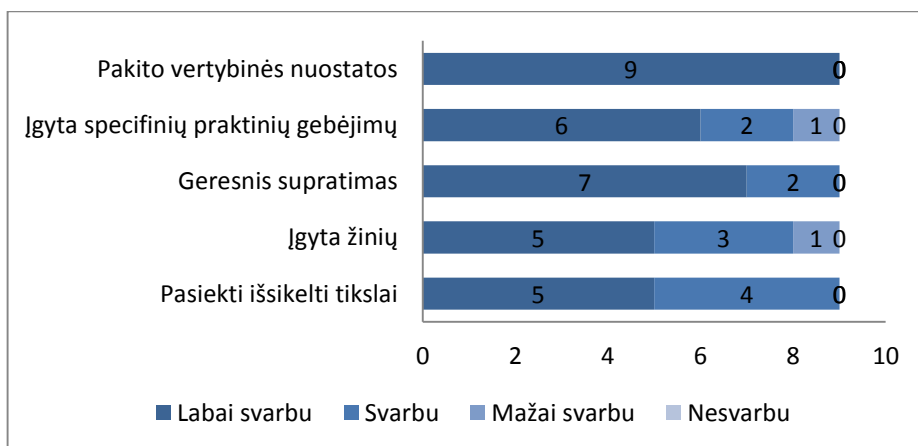
Tyrimu nustatyta, kad aplinkosauginį švietimą savo veikloje vykdančios organizacijos darbuotojų gretose turi vieną ar du švietimo srities specialistus (11 pav.). Vienoje organizacijoje nėra šios srities specialisto, o ekspertas išreikškė nuomonę, kad „aplinkosauginiam švietimui geriau turėti gerą aplinkosauginį išsilavinimą turintį žmogų, nei švietimo specialistą, kuris neturi aplinkosauginio išsilavinimo. Bet abiejų sričių išmanymas būtų didelis privalumas.“ Visgi

11 pav. NVO dirbančių švietimo specialistų analizė

daugumai organizacijų komandose pavyksta suderinti aplinkosaugininkų ir švietimo srities specialistų bendrą darbą.

Nuostatų ugdymas yra lėtas ir sudėtingas procesas. Nuostata, anot L. Jovaišos, yra pasirengimas veikti, lemiantis elgesio ir veiklos kryptį bei jėgą (2001). Tyrimas rodo, kad nevyriausybinės organizacijos auditorijos pakitusias vertybines nuostatas išskiria, kaip labai svarbų rodiklį (12 pav.), sprendžiant apie vykdomos aplinkosauginio švietimo veiklos

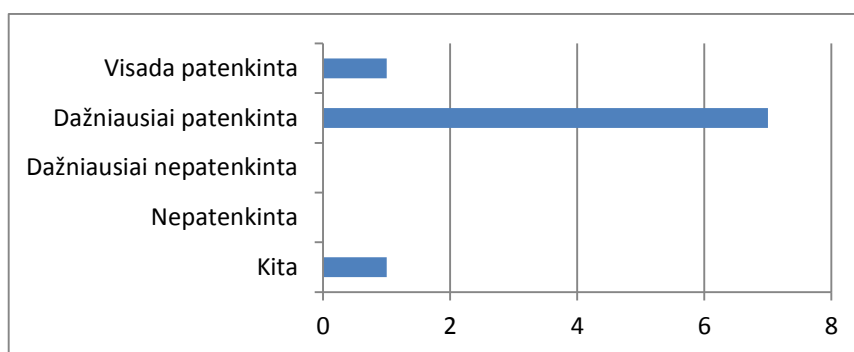

12 pav. Vykdomo aplinkosauginio švietimo veiksmingumo rodikliai NVO

veiksmingumą. Didesnis susivokimas ir įgyti specifiniai praktiniai gebėjimai taip pat labai svarbūs didžiajai daliai ekspertų, kaip sąmoningo, palankaus aplinkai elgesio formavimosi rodikliai. Mažiau yra akcentuojama išsikeltų pasiektų tikslų ir įgytų žinių svarba. Trumpalaikiai, vienam projektui ar seminarui išsikelti tikslai, nedaro didelės įtakos bendram aplinkosauginio švietimo laukui, tačiau jie taip pat turi atliepti pagrindinius strateginius organizacijos uždavinius. Pastarieji, laikantis veiklos tęstinumo ir nuoseklumo yra labai svarbūs organizacijos veiklos veiksmingumui. Buvo išsakyta ir tokia pastaba, kad „dažniausiai tikslas yra pats švietimas, o ne tai, kokį švietimas davė rezultatą“.

Vertindami atstovaujamų organizacijų aplinkosauginio švietimo veiklą, ekspertai nurodė, kad dažniausiai rezultatai patenkina lūkesčius ir planuoti tikslai bei uždaviniai yra pasiekiami (13 pav.). Tačiau buvo pastebėta, kad pasitenkinimą rezultatais kartais nulemia tai, kad auditorija buvo susidomėjusi tuo, ką išgirdo, ar ne. Tai rodo, kad ne visos organizacijos stengiasi vienaip ar kitaip objektyviai vertinti vykdomas aplinkosauginio švietimo veiklas.

13 pav. NVO aplinkosauginio švietimo veiklos rezultatų analizė

Ekspertų apklausa prieita vieningos nuomonės apie aplinkosauginio švietimo reikšmingiausias aspektus. Kalbant apie organizacijų pagrindinius švietimo tikslus, išryškėjo visuomenės aplinkosauginės kultūros ugdymo tikslas, kaip reikšmingiausias (3 lentelė). Tyrimas rodo, kad net šeši po to sekantys tikslai gavo vienodą reikšmingumo indeksą ir gali būti vadinami prioritetiniais. Pabrėžiamas įvairių amžiaus grupių aplinkosauginio sąmoningumo skatinimas. Tai rodo, kad nevyriausybinės organizacijos neformalaus švietimo įvairiais būdais siekia šviesti, skatinti elgsenos pokyčius, sistemingai formuoti nevirtotojišką požiūrį, ugdyti pilietiskus žmones, nepriklausomai nuo jų amžiaus. Galima apibendrinti, kad organizacijoms reikšmingiausi yra ilgalaikiai - visuomenės moralinių nuostatų, kultūros ir elgesio ugdymo tikslai. Reikia pastebėti, jog keli ekspertai pažymėjo, kad jų atstovaujamų organizacijų veikloje aplinkosauginis švietimas yra tik lydintysis komponentas, todėl tikslus nulemia konkretaus projekto tikslai.

3 lentelė. Aplinkosauginio švietimo tikslai organizacijoje

Ekspertų teiginiai	Reikšmingumo Indeksas
Kelti visuomenės aplinkosauginę kultūrą	0,94
Skatinti įvairių amžiaus grupių aplinkosauginį sąmoningumą	0,88
Šviesti plačiąją visuomenę aplinkosaugos klausimais	0,88
Formuoti nevirtotojišką požiūrį į aplinką, tausaus vartojimo praktiką	0,88
Skatinti visuomenės aplinkosauginės elgsenos pokyčius	0,88
Sistemiškai formuoti gamtos sauginėms, gyvosios gamtos apsaugos problemoms neabejingus piliečius	0,88
Informuoti vartotojus apie atsakingą gamtos išteklių vartojimą	0,88
Padėti piliečiams ir gyventojų bendruomenėms ginti savo teisę gyventi švarioje ir sveikoje aplinkoje	0,81
Vykdyti aplinkosauginį švietimą mokyklose	0,81
Skatinti ekologinę savišvietą	0,75
Skatinti visuomenę aktyviai dalyvauti aplinkos apsaugos politikoje ir veikloje	0,69
Bendruomeniškumo ugdymas	0,69
Saugoti gamtos ir kultūros paveldą	0,69
Saugomų teritorijų, kaip potencialių darnaus vystymosi židinių, stiprinimas	0,69
Keisti nepalankų santykį į plėšrius laukinius žinduolius (vilkai)	0,63

Apžvelgiant reikšmingiausias aplinkosaugos švietimo priemones, taikomas organizacijose, galima daryti išvadą, kad tikslams pasiekti yra kompleksiskai taikoma didelė priemonių įvairovė. Tai rodo pasikartojantis reikšmingumo indeksas (4lentelė) net keletui įvardintų priemonių. Reikšmingiausia aplinkosaugos švietimo priemone ekspertai įvardino gyventojų konsultavimą aplinkosaugos klausimais, kuomet sprendžiamos konkrečiai vietai ir jos gyventojams aktualios problemos. Kita labai reikšminga priemone įvardintas bendradarbiavimas su savivaldybėmis. Taigi galima daryti išvadą, kad organizacijos ypač daug dėmesio skiria lokaliai reikšmės problemų sprendimui ir švietimui šiais klausimais. Tarp reikšmingų priemonių taip pat priskiriama pažintinio-rekreacinio pobūdžio priemonių grupė, bei informacinių–mokomųjų renginių grupė. Mažai besiskiriantis reikšmingumo indeksas rodo, kad organizacijos neapsiriboja keliomis ir gana tolygiai išnaudoja platų aplinkosaugos švietimo priemonių spektrą, skiriasi tik jų naudojimo prioritetai, kuriuos matyt lemia vykdomi projektai ir kitos subjektyvios priežastys.

4 lentelė. Aplinkosauginio švietimo priemonės taikomos organizacijoje

Ekspertų teiginiai	Reikšmingumo Indeksas
---------------------------	------------------------------

Gyventojų konsultavimas aplinkosaugos klausimais	0,94
Bendradarbiavimas su: savivaldybėmis	0,94
Organizuojami pažintiniai, rekreaciniai renginiai: ekologinės dirbtuvės, parodos, stovyklos, žygiai, išvykos, susitikimai, vakaronės bei šventės	0,88
Organizuojami informaciniai/ mokomieji, renginiai: teminės paskaitos, konferencijos, seminarai	0,88
Informacijos/edukacijos skleidimas organizacijos tinklapyje	0,88
Informacijos/edukacijos skleidimas soc. tinkluose (Facebook)	0,88
Informacijos/edukacijos skleidimas: pranešimai, straipsniai spaudoje	0,88
Dalyvavimas radijo laidose ir televizijoje	0,88
Bendradarbiavimas su: žiniasklaida	0,88
Bendradarbiavimas su: mokyklomis	0,81
Projektinė veikla	0,81
Informacijos/edukacijos skleidimas: bukletai, lankstinukai	0,81
Informacijos/edukacijos skleidimas: periodikos, knygų leidyba	0,75
Pilietinių akcijų rengimas, įtraukiant suinteresuotą visuomenę, talkos ir pan.	0,75
Pagalba sprendžiant gyventojų problemas	0,75
Dalyvavimas tarptautinių aplinkosauginių organizacijų programose	0,69
Informacijos/edukacijos skleidimas: video filmų kūrimas	0,69
Bendradarbiavimas su: Aplinkos ministerija	0,69
Lobistinis politikų spaudimas	0,63
Savivaldybių aplinkosauginio švietimo programų įgyvendinimas	0,63
Bylų teismuose inicijavimas	0,56
Pažintinių maršrutų įrengimas	0,56
Tvarkomi gamtos ir kultūros paminklai, gaivinamas kultūros paveldas	0,5
Bendradarbiavimas su: Švietimo ministerija	0,38

Kaip pagrindinį veiksni, trukdantis įgyvendinti aplinkosaugos švietimo tikslus ekspertai įvardino finansų trūkumą. Rezultatai rodo (5 lentelė), jog aplinkosauginio švietimo veikla nesulaukia pakankamo finansavimo iš valstybės. Ekspertų nuomone, aplinkosaugos švietimas turėtų būti tarp prioritetinių valstybės finansuojamų sričių, bet taip nėra. Su finansu stygiumi susijęs ir dar vienas esminis trukdis, kurį įvardino ekspertai – tai projektai be tęstinumo. Panaudojus projektinei veikai skirtas lėšas, nespėjamas išvystyti projekto sukurto produkto tvarumas, nes finansavimas nebetęsiamas. Trečias reikšmingiausias išskirtas nepalankus veiksnys ekspertų nuomone - per mažai fondų, kurie skelbtų konkursus vykdyti aplinkosauginį švietimą. Šis teiginys kelia klausimus., Ar fondų ir valstybinių finansavimo šaltinių yra per mažai? Ar priežastimi (kai kurių organizacijų atveju) galėtų būti darbuotojų kompetencijų ar pačių darbuotojų stoka ieškant informacijos apie finansavimo šaltinius ir fondų teikiamas galimybes? Šias prielaidas suponuoja tyrimo duomenys ir į pagrindinių trukdžių grupę

patenkantys žmogiškų išteklių ir laiko trūkumas, kadangi šioje srityje dirbantys specialistai, dėl per menko finansavimo yra užimti kitose profesinėse veiklose. Taigi reikšmingiausi veiksniai, trukdantys nevyriausybinėms organizacijoms įgyvendinti aplinkosauginio švietimo tikslus yra finansinio pobūdžio.

5 lentelė. **Veiksniai (vidiniai ir išoriniai), trukdantys įgyvendinti aplinkosauginio švietimo tikslus**

Ekspertų teiginiai	Reikšmingumo indeksas
Mažas valstybės finansavimas	0,94
Projekto metu pasiekti rezultatai neįgyja tęstinumo, nes nėra lėšų tolimesnei jų plėtočiai	0,88
Mažai fondų, kurie skelbtų konkursus vykdyti aplinkosauginį švietimą	0,75
Žmogiškų išteklių trūkumas (mažas pajėgumas daugeliui žmonių esant užimtiems profesinėse ir visuomeninėse veiklose)	0,75
Finansinių resursų stoka	0,75
Švietimo ir mokslo ministerijos bei savivaldybių abejingumas	0,69
Savanoriško darbo stoka	0,69
Dažnai visuomenė yra abejinga	0,69
Tikslinės auditorijos, su kuriomis buvo dirbta nerodo tolimesnių iniciatyvų	0,63
Neskaidrus ES ir biudžeto lėšų panaudojimas	0,5
Menkas poreikis iš švietimo įstaigų	0,5
Trūksta visuomenės apklausų apie gamtosauginį supratimą	0,44
Švietimo srities kompetencijų stygius	0,44
Patalpų neturėjimas taip pat trukdo reguliariai organizuoti švietimo renginius	0,32

Pagrindinį veiksnių, padedantį įgyvendinti aplinkosaugos švietimo tikslus (6 lentelė), ekspertai vienbalsiai įvardino išorinį veiksnių - atskirų mokyklų ir mokytojų aktyvumą. Tai parodo, kad aplinkosauginio švietimo tikslų įgyvendinimui didelę reikšmę turi mokyklos ir visa švietimo sistema. Tačiau ekspertai atkreipia dėmesį, jog nėra nuoseklios aplinkosauginio švietimo įgyvendinimo strategijos, tad veikla paremta pavieniais atvejais ir atskirų mokyklų bei mokytojų entuziazmu, kuris dažniausiai neturi tęstinumo ir ilgalaikėje perspektyvoje nėra tvarus. Šias prielaidas patvirtina ir tai, jog tarp kitų svarbiausių veiksnių, padedančių įgyvendinti aplinkosauginius švietimo tikslus, ekspertai įvardino vidinius veiksnius, tai organizacijos darbuotojų entuziazmą, idealizmą, iniciatyvą bei kvalifikuotumą, profesionalumą ir kompetentingumą. Tai sąlygoja greitą, sklandų ir kokybišką darbą bei konstruktyvų dialogą sprandžiant aplinkosaugines problemas ir bendraujant su suinteresuotąja visuomene ir reikalingomis institucijomis. Vadinasi, žmogiškieji resursai yra vienas iš svarbiausių veiksnių, tačiau akivaizdžiai trūksta finansavimo.

6 lentelė. Veiksniai (vidiniai ir išoriniai), padedantys įgyvendinti aplinkosauginio švietimo tikslus

Ekspertų teiginiai	Reikšmingumo Indeksas
Atskirų mokyklų ir mokytojų aktyvumas	1
Darbuotojų kompetencija ir profesionalumas, specialistų kvalifikacija	0,88
Darbuotojų iniciatyva, entuziazmas, idealizmas	0,88
Komandinis darbas	0,88
Aplinkos ministerijos parama	0,81
Darbų organizavimo ir planavimo įgūdžiai	0,81
Konstruktivi sprendimų paieška, nekonfliktuojant	0,81
Žiniasklaidos dėmesys	0,81
Partnerystė	0,75
Tradicijos	0,75
Veiklos tęstinumas	0,69
Gyventojų aktyvumas, savanorystė	0,69
Įdomios programos, kurios remia šią veiklą	0,63
Paragininimas, palaikymas	0,63
Stažuotės ir pasikeitimas gerąja patirtimi	0,56
Dirbame tik orientuodamiesi į švietimo procesą, niekas nei padeda, nei trukdo	0,25

Reikšmingiausiu aplinkosauginio švietimo veiksmingumo rodikliu ekspertai įvardino veiklų tęstinumą (7 lentelė). Galima daryti išvadą, jog norint užtikrinti aukštus veiksmingumo rodiklius būtina koncentruotis į nuolatinį aplinkosauginio švietimo veiklos, projektų finansavimą, kadangi anksčiau paminėti rezultatai rodo, jog būtent nuo finansavimo priklauso veiklų tęstinumas. Ekspertų nuomone, švietimo veiklos veiksmingumo reikšmingais indikatoriais galėtų būti išsakyta nuomonė apie vykdomas veiklas ne tik partnerių ar užsakovų, bet ir atsiliepimai žiniasklaidoje, socialiniuose tinkluose. Tai rodo, kad organizacijoms svarbus grįžtamasis ryšys ir dvikryptė komunikacija.

7 lentelė. Organizacijos aplinkosauginio švietimo veiksmingumo rodikliai

Ekspertų teiginiai	Reikšmingumo indeksas
Veiklų tęstinumas	0,88
Pasikeitęs žmonių požiūris į aplinkosaugą ir aplinkosauginį švietimą	0,81
Atsiliepimai, nuomonė iš šalies, (pvz. užsakovų)	0,75
Atsiliepimai žiniasklaidoje, visuomenėje, internete	0,75
Žiniasklaidos dėmesys (konkrečiai temai)	0,75
Gerų pavyzdžių gausėjimas/mažėjimas tikslinėse grupėse	0,75
Partnerių noras bendradarbiauti	0,69
Apklausų rezultatai	0,69

Padidėjęs dalyvių skaičius organizuojamuose renginiuose	0,63
Savanorių skaičiaus didėjimas	0,63
Naujų organizacijos narių skaičiaus didėjimas	0,5
Tokio vertinimo nevykdome	0,19

Ekspertai labai aiškiai išskyrė (8 lentelė) reikšmingiausius veiksnius, trukdančius nustatyti aplinkosauginio švietimo veiksmingumą. Tai išoriniai politinio pobūdžio veiksniai: aplinkosaugos ir aplinkosauginio švietimo reikšmės ignoravimas. Teigiama, kad šalies valdžios institucijų veikloje pastebima neskaidrių veiksmų, o aplinkosauginio švietimo politika nėra sklandžiai funkcionuojanti, kas trukdo organizacijoms vykdyti nuoseklią ir veiksmingą veiklą. Šie trukdžiai sąlygoja ir nepakankamą aplinkosauginės veiklos finansavimą, kaip tiesioginį veiksnį ribojantį veiklos veiksmingumo matavimams atlikti.

8 lentelė. **Veiksniai, trukdantys nustatyti aplinkosauginio švietimo veiksmingumą**

Ekspertų teiginiai	Reikšmingumo indeksas
Aplinkosaugos ir aplinkosauginio švietimo reikšmės ignoravimas	0,94
Nėra realios valstybinės aplinkosauginio švietimo politikos	0,94
Ne visada galima pamatyti rezultatus	0,81
Laiko stoka	0,75
Žmogiškųjų išteklių stoka	0,69
Apie veiksmingumą galima spręsti tik iš netiesioginių ir ne visada objektyvių požymių	0,69
Valdžios institucijų ir politikų korupcija	0,63
Nėra jokių kriterijais ir apklausomis paremtų veiksmingumo tyrimų	0,56
Tikslinių grupių apklausos ir tyrimai apie padarytą pokytį, nėra atliekami	0,5
Neturėtume egzaminuoti žmonių, kiek jie suprato ar pakeitė savo nuostatas	0,38
Žinduolių būklės tyrimai pakankamai brangūs ir valstybė į tai mažai investuoja	0,31

Dėl finansų trūkumo nevyriausybinų organizacijų nariai negali užsiimti vien visuomenine veikla, todėl trūksta žmogiškųjų resursų veiklų vykdymui. Anot eksperto: „*Norint sužinoti, ar pasiekti tikslus, bei padidinti pačio švietimo kokybę reikia tam skirti gerokai daugiau finansinių išteklių, kurie kaip visuomet yra riboti. Tad protingo balanso tarp tikslų ir finansavimo sudėliojimas dažnai verčia pataupyti švietimo sąskaita ta prasme, kad „atsisakoma tikslų pasiekimo vertinimo, arba jis daromas pakankamai formaliai“.* Pastebimas ir vangus

visuomenės, savanorių įsitraukimas. Pabrėžiamas visuomenės aplinkosauginių nuostatų tyrimų trūkumas.

Apibendrinant tyrimo rezultatus ypač akreiptinas dėmesys į aplinkosauginio švietimo politikos prastą situaciją, išskirtą ekspertų, nes tai kenkia visai šalies aplinkos apsaugos politikai ir jos stabilumui.

DISKUSIJA

Apibendrinus tyrimo rezultatus galima teigti, kad aplinkosauginėms nevyriausybinėms organizacijoms būdingi aplinkosauginės kultūros, moralinių nuostatų ir palankaus gamtai elgesio ugdymo tikslai nukreipti į plačiąją visuomenę, kas reikalauja veiklos nuoseklumo ilgoje perspektyvoje. Nevyriausybinės organizacijos siekdamos aplinkosauginio švietimo tikslų taiko įvairias informacijos ir edukacijos skleidimo priemones *žiniasklaidos* šaltiniuose, bendradarbiauja su švietimo („*koordinuojame tarptautinio aplinkosauginio švietimo fondo programą 100-e Lietuvos švietimo įstaigų*“), vyriausybinėmis bei savivaldos įstaigomis, mezga partnerystės ryšius su vietinėmis, kitų šalių ir tarptautinėmis aplinkosaugos organizacijomis. Pastebimas dažnas veikimas per *projektines veiklas*. Organizuojami *mokomieji* seminarai, konferencijos, forumai. Ekspertai nurodo, kad aplinkosauginiam švietimui palanku organizuoti *rekreacinio-pažintinio* pobūdžio tematinius renginius, vakarones ar žygius ir išvykas į gamtą. Taikomos ir *radikalaus pobūdžio* priemonės, tai pilietinių akcijų, mitingų rengimas, politinis spaudimas-*lobizmas*, teisminių procesų inicijavimas, norint atkreipti visuomenės ir atsakingų institucijų dėmesį į aktualias problemas bei daryti poveikį. Sugretinus tyrimo rezultatus su A. Telešienės ir N. Kriaučiūnaitės (2008) atliktu tyrimu, galima teigti, jog daugelis nevyriausybinių aplinkosauginių organizacijų taikomų aplinkosauginės veiklos būdų turi edukacinių požymių. Nes minėtame tyrime išskirtos dauguma veiklos būdų - tie patys, kuriuos nurodė ekspertai, kaip organizacijų taikomus aplinkosauginio švietimo tikslams siekti.

Ekspertų nuomone, švietimo veiklos veiksmingumo indikatoriais galėtų būti apklausų rezultatai, tačiau organizacijos apklausas organizuoja ne visada ir yra linkusios remtis iš šalies atliktomis visuomenės apklausomis, kurios yra bendresnio pobūdžio ir nenusako konkrečios organizacijos situacijos. Vėlgi susiduriame su nuomone, kad apklausas turi daryti ne organizacijos: „beveik nėra jokių kriterijais ir apklausomis paremtų tyrimų, todėl apie veiksmingumą galima spręsti tik iš netiesioginių ir ne visada objektyvių požymių“. Kaip priežastis, kliudančias organizacijoms nustatyti veiklos veiksmingumą ekspertai įvardina darbuotojų trūkumą, finansų bei laiko stoką. Tyrimo autorė, remdamasi rezultatais, daro prielaidą, kad organizacijoms trūksta ne vien laiko ir finansų, bet ir darbuotojų kompetencijų, kad sėkmingai susiplanuotų ir atliktų veiklos veiksmingumo matavimo tyrimus.

Tyrimu išsiaiškinta, kad pusė iš šešiolikos tirtų NVO, interneto svetainėse reguliariai talpina bioedukacinę medžiagą, nukreiptą į tikslines grupes (pagal amžių), taip svetainė tampa edukacine erdve, o NVO prisiima edukatoriaus vaidmenį. Šiaurės ir Baltijos šalių mokslininkai atliko tyrimą, kuriuo analizuotas Suomijos, Švedijos ir Lietuvos studentų naudojimosi

žiniasklaida, kaip aplinkos pažinimo šaltiniu reiškiny. T. Keinonen, E. Yli-Panula, M. Svens ir kt. (2014) nustatė, kad 55% apklaustųjų naudoja žiniasklaidą, kaip aplinkos pažinimo šaltinį. Tarp naudojamų priemonių - internetas, tinklaraščiai, "Youtube". Vertinga, kad tyrime respondentų buvo prašoma įvertinti informacijos šaltinių aplinkosaugos kontekste patikimumą. Studentų suvokimu - mokyklos / švietimo įstaigos yra patikimiausias informacijos šaltinis apie aplinkosaugos problemas. Kiti patikimi šaltiniai - laikraščiai, aplinkosaugos organizacijos, knygos, televizija, radijas, žurnalai ir lankstinukai. Pasak studentų, mažiausiai patikimas šaltinis - interneto forumai, "Youtube", naujienlaiškiai, tinklaraščiai, "Facebook" ir "Twitter". Sugretinus tyrimų rezultatus, galima daryti išvadą, kad pasirenkant interneto šaltinius, kuriuose informaciją pateikia aplinkosauginės organizacijos, galima gauti lengvai ir greitai prieinamą patikimą informaciją aplinkosaugos tematika.

Šiuo tyrimu nustatyta, kad bioedukacija, informacija aplinkosauginių nevyriausybinių organizacijų interneto svetainėse skirta visoms amžiaus grupėms, išskyrus ikimokyklinio amžiaus vaikus. I. Palmberg, I. Berg, E. Jeronen ir kt. (2015) apibendrinę aktualius temai tyrimus, konstatuoja, kad šiuo metu vyksta aktyvus vaikų įtraukimas į gyvosios gamtos pažinimą, tuo tarpu paauglių susidomėjimas gamta yra mažesnis nei jaunesnių ar vyresnių amžiaus grupių. Deja, jaunų žmonių atskirtis nuo gamtos - didėja. Šių mokslininkų atliktas tyrimas patvirtino, kad žinios apie rūšis, susidomėjimas gamta ir patirtys gamtoje yra pagrindiniai veiksniai, geriausiai skatinantys domėtis ir suprasti supančią aplinką, bioįvairovę ir tvarų gyvenimo būdą (Lindemann-Matthies, 2006). Pritarimui ir praplėtimui, galima pailiusruoti autorės atlikto tyrimo dalyvių veiklos pavyzdžiu, tai Ornitologų draugijos vykdoma aplinkosauginio švietimo veikla, kai suderinama edukacija gamtinėje aplinkoje ir pratęsiama virtualioje edukacinėje erdvėje – organizacijos interneto svetainėje, kur įkeliami stebėjimų duomenys - pildomas interaktyvus žemėlapis, tuo pačiu reflektuojant, dalijantis įgyta gamtoje patirtimi taip ją užtvirtinant.

Žvelgiant iš laiko perspektyvos ir turint galvoje, kad aktualu rasti būdų sudominti jaunimo amžiaus grupę, vertėtų skirti daugiau dėmesio ir finansavimą interaktyvių įrankių kūrimui. Tai galėtų būti mobiliosios aplikacijos, įrankiai leidžiantys užfiksuoti, atpažinti ir pasidalinti rezultatais, nes jaunimas vargiai save įsivaizduoja be išmaniųjų telefonų ir bendravimo socialiniuose tinkluose.

Taip pat galima aplinkosauginių nevyriausybinių organizacijų svetainėse pateikti interaktyvių bioedukacinių žaidimų mažiausiems- iki 7 metų amžiaus vaikams. Galima svetainėje talpinti jau sukurtų ir laisvai prieinamų internete produktų aktyvias nuorodas, taip pritraukiant šeimą kaip tikslinę grupę. Užsienio šalyse gausu interaktyvių, edukacinių žaidimų skirtingomis

gamtamokslinėmis tematikomis, pvz. geografiniai žaidimai <http://world-geography-games.com> Lietuvoje taip pat jau galima rasti keletą interaktyvių žaidimų lietuvių kalba, skirtų jauniausiai auditorijai. „Žaliasis tyrinėtojas“ prieinamas UPC „Ugdymo sodas“ interneto svetainėje: <https://sodas.ugdome.lt/mokymo-priemones/4753>.

Šiuo tyrimu gilintasi į interneto svetainių turinį, jis analizuojamas įvairiais aspektais. Renkant duomenis, susidurta su svetainių dizaino ir turinio pateikimo įvairove, kai vis skirtingai pateikiamos svarbiausios svetainės rubrikos, todėl orientavimasis ir reikiamos informacijos paieška ne visada yra lengvai pasiekiamas uždavinys. Dėl to nukenčia abi pusės ir organizacijos ir svetainės lankytojai. Konkrečiu atveju - aplinkosauginės nevyriausybinių organizacijos sukuria interneto svetaines vykdomiems projektams, kur talpina teminę išsamią informaciją, bet netinkamai išpozicionuoja projekto svetainės nuorodą savo pagrindinėje organizacijos svetainėje. Lankytojas ne visada pastebi ir netenka galimybės gauti aktualią informaciją, o organizacijos sumenkina sukurtų produktų sklaidos spektrą. Ateityje, remiantis J. Ruževičiaus ir N. Gusevos (2006) išskirtais interneto svetainių turinio kokybės ir kitų kategorijų kriterijais, būtų tikslinga atlikti aplinkosauginių nevyriausybinių organizacijų interneto svetainių panaudojimą kokybės aspektu.

Šio tyrimo susisteminti rezultatai ir pateiktos išvados bei rekomendacijos leis nevyriausybinių organizacijų atstovams padėti aplinkosauginio švietimo tikslais pilniau panaudoti interneto technologijas bei atkreips dėmesį į veiklos veiksmingumo matavimo galimybes. Vyriausybiniam sektoriui darbo rezultatai, apibendrinta ekspertų nuomonė leis suvokti realią situaciją ir paskatins imtis tinkamų veiksmų, padėsiančių nevyriausybiniams organizacijoms stabiliai vykdyti aplinkosauginio švietimo veiklas.

IŠVADOS

1. Empirinio tyrimo rezultatai patvirtino hipotezę - vystantis interneto technologijoms, Lietuvos aplinkosauginės nevyriausybinės organizacijos vis daugiau dėmesio skiria interneto technologijų panaudojimui visuomenės aplinkosauginio švietimo veikloje. Lyginant su 2005 metais, aplinkosauginių NVO, turinčių interneto svetaines dalis padidėjo nuo 20% iki 61%. Aplinkosauginiam švietimui naudojami įvairesni IKT įrankiai bei socialiniai tinklai, tačiau išlieka tendencija menkai panaudoti vaizdo ir ypač garso įrašus.
2. Pusė tirtų nevyriausybinių aplinkosauginių organizacijų (tirta 16- ka) interneto svetainėse pateikia bioedukacinio turinio (apie gyvosios gamtos rūšis, ekosistemas ir kt. mokslines žinias ekologinėmis ir gyvosios gamtos temomis) medžiagą, taip panaudodamos svetainę, kaip lengvai plačiam lankytojų ratui prieinamą edukacinę erdvę neformaliai aplinkosauginiam švietimui.
3. Lietuvos aplinkosauginių nevyriausybinių organizacijų interneto svetainėse vyrauja vienkryptė komunikacija: informacija vartotojui prieinama svetainėje, per sąsajas ar el. dokumentuose, siekiant suteikti bioedukacinių žinių, informuoti apie aplinkosauginių problemų sprendimo galimybes bei paskleisti, atspindėti informaciją apie organizacijų vykdomas veiklas (tekstai iliustruojami fotografijomis, pateikiami lankstinukų, atmintinių, vadovų, brošiūrų forma). Dvikryptės komunikacijos, panaudojant moderniąsias technologijas (audiogidas, mobiliosios aplikacijos), interneto įrankius (interaktyvūs žemėlapiai, peticijos, apklausos, interneto forumai, socialiniai tinklai), siekiant aktyvaus tikslinių grupių įsitraukimo, grįžtamojo ryšio, socialinės komunikacijos, interaktyvaus dalyvavimo, yra ženkliai mažiau, ir tai galėtų būti interneto svetaininių, skirtų aplinkosauginiam švietimui, tobulinimo kryptimi.
4. Lietuvos aplinkosauginių nevyriausybinių organizacijų interneto svetainėse pateikiama aplinkosauginio švietimo ir bioedukacinė medžiaga skirta visoms amžiaus grupėms, išskyrus ikimokyklinio amžiaus vaikus, įskaitant informaciją, skirtą naudoti per tarpininkus (tėvus, ikimokyklinio ugdymo pedagogus).
5. Aplinkosauginėms nevyriausybiniams organizacijoms būdingi aplinkosauginės kultūros, moralinių nuostatų ir palankaus gamtai elgesio ugdymo tikslai nukreipti į plačiąją visuomenę.
6. Lietuvos nevyriausybinės organizacijos, siekdamos įgyvendinti aplinkosauginio švietimo tikslus, kompleksiškai taiko didelę priemonių įvairovę. Išryškėjo gyventojų konsultavimo aplinkosaugos klausimais svarba, pažintinio-rekreacinio pobūdžio priemonių grupė bei informacinių–mokomųjų renginių grupė.

7. Aplinkosauginio švietimo tikslus įgyvendinti Lietuvos nevyriausybinėms organizacijoms labiausiai trukdo finansavimo trūkumas bei nepakankamas projektinės veiklos rezultatų tvarumas ir jam skiriamas valstybės institucijų dėmesys. Kaip nepalankus veiklai veiksny, išskirtas ir mažas fondų, skiriančių finansavimą nevyriausybinių organizacijų aplinkosauginio švietimo veikloms kiekis.
8. Nevyriausybinių organizacijų teigimu, galimybę nustatyti aplinkosaugos ir aplinkosauginio švietimo veiksmingumą riboja išoriniai politinio pobūdžio veiksniai: aplinkosaugos ir aplinkosauginio švietimo reikšmės ignoravimas, skaidrumo trūkumas šalies valdžios institucijų veikloje ir aplinkosauginio švietimo politikos neveiknumas.
9. Nevyriausybinių organizacijų aplinkosauginio švietimo tikslus padeda įgyvendinti ne tik vidiniai veiksniai, tokie kaip organizacijos darbuotojų entuziazmas, iniciatyva bei kvalifikuotumas, profesionalumas ir kompetentingumas, bet ir išoriniai, kurių reikšmingiausias - atskirų mokyklų ir mokytojų aktyvumas.
10. Lietuvos nevyriausybinių organizacijų išskirti aplinkosauginio švietimo veiksmingumo rodikliai: veiklų tęstinumas, palankus grįžtamasis ryšys – užsakovų, partnerių nuomonė apie vykdomas veiklas, atsiliepimai žiniasklaidoje, socialiniuose tinkluose.

REKOMENDACIJOS

Lietuvos aplinkosauginėms nevyriausybinėms organizacijoms:

1. Atkreipti dėmesį į interneto svetainių turinio kokybę, kas leistų lankytojui patogiau naršyti ir rasti aktualią informaciją.
2. Aiškiai pozicionuoti svarbias nuorodas, pvz. į organizacijų vykdomų ar vykdytų projektų svetaines, kad lankytojas lengvai rastų bioedukacinę medžiagą, o organizacija sėkmingai vykdytų projektinėje veikloje sukurto produkto sklaidą.
3. Svetainėse talpinti daugiau interaktyvių žaidimų ekologine, bioedukacine tematika vaikams
4. Sekti gerą patirtimi (ornitologų draugijos) ir plačiau taikyti edukacijos modelį, kai užsiėmimai gamtoje ir jų metu įgyti patyrimai ir žinios, fiksuojami, reflektuojami ir užtvirtinami interneto svetainėje pratęsiant bendravimą ir edukaciją virtualioje edukacinėje erdvėje. Taip veikiama skirtingose edukacinėse erdvėse, išlaikant teminės veiklos tęstinumą.
5. Naudoti nesudėtingus įrankius apklausai interneto svetainėse ir anketas organizacijų renginiuose. Tai leistų nesudėtingu ir daug sąnaudų nereikalaujančiu būdu sekti auditorijos susidomėjimą, aktualizuoti veiklos temas, o ilgalaikėje perspektyvoje - matuoti veiklos veiksmingumą.

Vyriausybiniam sektoriui:

1. Siekti reguliaraus dialogo ir glaudesnio bendravimo/ bendradarbiavimo su aplinkosaugos ir aplinkosauginio švietimo srityje veikiančiomis NVO.
2. Organizuoti daugiau konsultacijų ir mokymų apie veiklos finansavimo galimybes ir ypatumus iš įvairių fondų ir kitų šaltinių.
3. Numatyti priemones, kurti funkcionalų mechanizmą NVO aplinkosauginio švietimo projektinės veiklos tęstinumo palaikymui.
4. Peržiūrėti Visuomenės aplinkosauginio švietimo įstatymą, kuris nekeistas nuo 1997 metų, todėl kai kuri informacija yra pasenusi ir neaktuali, neatitinka tikrovės (apie NVO).

Tyrėjams:

Tikslinga įvertinti aplinkosauginio švietimo veikla užsiimančių NVO interneto svetaines turinio kokybės aspektu bei pateikti rekomendacijas, padėsiančias NVO efektyviai panaudoti interneto svetaines aplinkosauginio švietimo tikslais.

LITERATŪROS SĄRAŠAS:

1. Augustinaitis A. (2004). Šiuolaikinio žinojimo sandara. Straipsnis. INFORMACIJOS MOKSLAI. 2004 29 (31-45). [Žiūrėta 2015-11-04]. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2004~1367159338455/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
2. Aleknaitė - Bieliauskienė R. (2009). Lietuvos suaugusiųjų ugdymo sistemos ypatumai. Straipsnis. Socialinis darbas. 8 (1), p. 46-57.
3. Balčiūnas S., Blinstrubas A. (2006). Mokyklų tobulinimo išorės audito vertinimas: mokytojų nuomonės tyrimas [žiūrėta: 2010-01-20]. Prieiga per internetą: <http://www.zurnalai.vu.lt/acta-paedagogica-vilnensia/article/view/9717/7538>
4. Baltrėnas P., Butkus D., Oškinis V. (2008). Aplinkos apsauga. – Vilnius: Technika, 2008
5. Bartkevičienė A., Žydžiūnaitė V. (2011). Savaiminio mokymosi charakteristikos. Mokslas ir edukaciniai procesai 2011 Nr.3(16) p. 21-29.
6. Bitinas B. (2000). Ugdymo filosofija. Vilnius: Enciklopedija.
7. Beresnevičienė D., 1995, Nuolatinis mokymasis Lietuvoje. Vilnius.
8. Bitinas B. (2011). Edukologijos terminija: kokybė ir problemos. Klaipėda : Klaipėdos universiteto leidykla.
9. Bitinas B. (2006). Edukologinis tyrimas. Sistema ir procesas.
10. Blees I., Rittberger M. (2009). Web 2.0 Learning Environment: Concept, Implementation, Evaluation. German Institute for International Educational Research. [Žiūrėta 2014-11-04]. Prieiga per internetą: <http://www.openeducationeuropa.eu/es/node/4616> .
11. Brazdeikis V. (2009). Informacinėmis ir komunikacinėmis technologijomis papildytų edukacinių aplinkų kaita. Straipsnis. Informacijos mokslai. Žiūrėta 2014-11-04]. Prieiga per internetą: <http://www.zurnalai.vu.lt/files/journals/163/articles/3305/public/57-63.pdf>
12. Bruzgelevičienė R. (2007). Lietuvos švietimo reforma ugdymo paradigmu kaitos aspektu 1988 – 1998. Daktaro disertacija. VPU. [Žiūrėta 2014 – 05 -08]. Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2007~D_20091223_134355-43353/DS.005.0.01.ETD
13. Butrimienė E., Stankevičienė N. (2008). Edukacinės aplinkos turtinimas informacinėmis ir komunikacinėmis technologijomis. Medicina, 44(2), p 156–166. [Žiūrėta 2015 02 06]. – Prieiga per internetą: <http://medicina.kmu.lt/0802/0802-091.pdf> .
14. Castells M. (2005). Informacijos amžius: ekonomika, visuomenė ir kultūra / Manuel Castells. (T.) 1 Tinklaveikos visuomenės raida. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
15. Castells M. (2006). Tapatumo galia. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
16. Cox R. (2010). Environmental Communication and the Public Sphere (2nd ed.). Thousand Oaks: Sage Publications.

17. Darnus vystymasis: teorija ir praktika (2014). Kolektyvinė monografija. VU. [Žiūrėta 2014-11-04].
Prieiga per internetą:
http://www.khf.vu.lt/dokumentai/failai/soctyri/Darnus_Lietuvos_vystymasis_2014.
18. Duoblienė L. (2013). Esame medijų raštingumo savamoksliai. [Žiūrėta 2015-01-08]. Prieiga per internetą: <http://www.mediaforumas.lt/lt/edukacija/856-esame-mediju-rastingumo-savamoksliai>.
19. Degutis M., Ramonaitė A., Žiliukaitė R. (2007). Lietuvos visuomenės pilietinės galios indeksas. Pilietinės visuomenės institutas, TNS Gallup.
20. Gaston K. J., Spicer J. I. (2004). Biodiversity. Oxford: Blackwell.
21. Grinde B., Grindal Patil G. (2009). Biophilia: Does visual contact with nature impact on health and well-being? *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 6, 2332–2343.
22. International Union for Conservation of Nature (2015). About IUCN. [Žiūrėta 2016-04-21]. Prieiga per internetą: <http://www.iucn.org/about/>
23. Juozaitis A. M. (2000). Sąlygos suaugusiųjų mokymuisi. Suaugusiųjų švietimas dabarčiai ir ateičiai. Straipsnių rinkinys. Kaunas.
24. Juraitė K. (2002). Construction of Public Opinion on Environmental Issues in the Media Sociologija. *Mintis ir veiksmas* 2, p. 98.
25. Jovaiša L. (2001). Nuostatos psichologijos bruožai. *Ugdymo mokslas ir praktika : analitinių straipsnių monografija*. Vilnius.
26. Kaminskienė L., Teresevičienė M. (2000). Suaugusiųjų patirtinis mokymasis ir jo skatinimo galimybės. Straipsnių rinkinys. Kaunas.
27. Kardelis K. (2007). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Vadovėlis. Šiauliai: Liucilijus.
28. Keinonen T., Yli-Panula E., Svens M. ir kt. (2014). Environmental Issues in the Media in Students Perceptions in the Three Nordic-Baltic Countries. *Journal of Teacher Education for Sustainability*, vol. 16, no. 1, p. 32-53. [Žiūrėta 2016-05-08]. Prieiga per internetą:
<file:///C:/Users/Jurga/Desktop/vilkonis%20ir%20kt%202015%20Environemtn%20and%20media%20students%20perception.pdf>
29. Laurinavičiūtė J. (2000). Suaugusiųjų mokymo ir mokymosi prasminiai akcentai. Suaugusiųjų švietimas dabarčiai ir ateičiai. Straipsnių rinkinys. Kaunas.
30. Laužackas R., Teresevičienė M., Volungevičienė A. (2009). Nuotolinio mokymo(si) turinio projektavimo modelis: kokybės vertinimo dimensijos ir veiksniai. Straipsnis. *Acta Paedagogica Vilnensia*. Žiūrėta [2014-11-04]. Prieiga per internetą: <http://www.zurnalai.vu.lt/acta-paedagogica-vilnensia/article/view/3052/2193>
31. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas (1998). [Žiūrėta 2014-05-12]. Prieiga internetu:
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=404415&p_query=&p_tr2=2
32. Lindemann-Matthies P. (2006). Investigating nature on the way to school: Responses to an educational programme by teachers and their pupils. *International Journal of Science Education*, 28, 895–918.

33. Linkaitytė G. M., Širvaitytė V. (2000). Nuolatinio mokymosi gebėjimai ir juos veikiančios sąlygos. Suaugusiųjų švietimas dabarčiai ir ateičiai. Straipsnių rinkinys. Kaunas.
34. Lipinskienė D. (2002). *Edukacinė studentą įgalinanti studijuoti aplinka*: Daktaro disertacija. Kaunas: KTU. [Žiūrėta 2014-09-20]. Prieiga per internetą:
http://info.smf.ktu.lt/edukin/failai/disertacijos/lipinskienes_disertacija.pdf
35. LR Nevyriausybinų organizacijų plėtros įstatymas (2013). Teisės aktų registras. [Žiūrėta 2014-05-12]. Prieiga internetu: http://www.3sektorius.lt/docs/NVO_istatymas_2014-01-13_14:44:59.pdf. 2014-01-03, Nr. 2014-00018.
36. LR Visuomenės aplinkosauginio švietimo strategija ir veiksmų programa // Valstybės žinios. 1998, Nr. 61-1726.
37. LR seimas. Aplinkos apsaugos komitetas. [interaktyvus] [Žiūrėta 2014-11-04]. Prieiga internetu: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=6136&p_k=1;
38. LR Aplinkos ministerija [interaktyvus]. Lietuvos nevyriausybinės aplinkosauginės organizacijos. [Žiūrėta 2014-11-04]. Prieiga internetu: http://www.am.lt/VI/rubric.php3?rubric_id=1460.
39. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (2011). 37 straipsnis. [Žiūrėta 2016-04-20]. Prieiga internetu: <http://www.infolex.lt/ta/54723:str37>.
40. Lietuvos Respublikos švietimo koncepcija (2012).
41. Maarleveld M. (2003). Social environmental learning for sustainable natural re-source management : theory, practice, and facilitation. Wageningen: WUR, published doctoral dissertation. [Žiūrėta 2014-11-04]. Prieiga per internetą: http://www.lzuu.lt/nm/1-projektas/-Aplinkos_tarsa/43.htm
42. Mokymosi visą gyvenimą memorandumas (2001). Vilnius, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija.
43. Motiejūnaitė O. (2013). Visuomenės gamtamokslinės kompetencijos ugdymo svarba darnaus vystymosi nuostatų įgyvendinimui. Vilniaus aplinkos apsaugos forumas 2013 m. kovo 19 d.
44. Nacionalinė darnaus vystymosi švietimo 2007-2015 metų programa (2007).
45. Nacionalinė darnaus vystymosi švietimo 2007-2015 metų programa (2007). [Žiūrėta 2014-11-04]. Prieiga internetu: http://www.3sektorius.lt/docs/NVO_istatymas_2014-01-13_14:44:59.pdf
46. Navickienė R., Švagždienė B., Kudrešovaitė R. (2011). Moksleivių lavinimas ir auklėjimas remiantis edukacinėmis programomis Lietuvos muziejuose. *Mokslas ir edukaciniai procesai*, 2 (15), p. 37-42.
47. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo sistemos kokybės užtikrinimo aprašas (2012). Ugdymo plėtotės centras. [Žiūrėta 2014-11-04]. Prieiga per internetą:
http://www.suaugusiujušvietimas.lt/modules/document_manager/documents/3/Kokybes_aprasas_galutinis.pdf
48. NIPC [interaktyvus]. Nevyriausybinų organizacijų ir valstybinio sektorių bendradarbiavimas. Studija. [Žiūrėta 2014-09-03]. Prieiga per internetą:
http://www.3sektorius.lt/docs/NVOdalyvavimasSFVPstudija_2014-03-20_15:31:07.pdf
49. NVO koncepcija Lietuvoje (2008). Baltijos – Amerikos partnerystės programa (BAPP). Žiūrėta [2014-11-04]. Prieiga per internetą: <http://www.nvoteise.lt/node/107>

50. Orhuso konvencija (1998). [interaktyvus] [Žiūrėta 2014-11-04]. Prieiga internetu:
http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/documents/cep43_LT.pdf
51. Pabrėžaitė J., Gumuliauskienė A. (2003). Suaugusiųjų švietimo kaitos tendencijos šiuolaikinių socialinių, edukacinių pokyčių kontekste. Straipsnis. Jaunųjų mokslininkų darbai, (1), p. 90-97.
52. Palmberg I., Berg I., Jeronen E. ir kt. (2015). Nordic–Baltic Student Teachers’ Identification of and Interest in Plant and Animal Species: The Importance of Species Identification and Biodiversity for Sustainable Development. [Žiūrėta 2016-05-8]. Prieiga internetu:
<http://link.springer.com/article/10.1007%2Fs10972-015-9438-z>
53. Palmer J., A. (1998). Environmental education in the 21 st century.
54. Paulauskas A., Jankevičius K., Liužinas R. ir kt. (2008). Ekologijos terminų aiškinamasis žodynas : lietuvių-anglų-vokiečių-rusų kalbomis. Vilnius : Grunto valymo technologijos.
55. Paulionytė J. ir kt. (2010). IKT ir inovatyvių mokymo(si) metodų taikymo pradiniam ir specialiajame ugdyme pasiūla, taikymo praktika ir perspektyvos Lietuvoje ir užsienyje. Teorinė studija. [Žiūrėta 2016-05-08]. Prieiga per internetą:
http://www.inovacijos_upc.smm.lt/uploads/ATASKAITA_TEORINE_STUDIJA.pdf
56. Petrikenė D. (2011). Ekologinio ugdymo svarba šiuolaikinės civilizacijos kontekste. Žmogaus ir gamtos sauga. Kaunas: LŽŪU. 115 – 118 p.
57. Petrauskaitė I. (2012). Pilietinės aplinkosaugos iniciatyvos ir judėjimai pasitelkus naująsias medijas. Monografija. [Žiūrėta 2014-11-04]. Prieiga per internetą: <http://www.zurnalai.vu.lt/informacijos-mokslai/article/view/1584>
58. Piaget J. (2002). Vaiko kalba ir mąstymas. Vilnius: Aidai.
59. Pukelis K., Smetona A. (2011). Švietimo sąvokos learning outcome darinimas lietuvių kalboje. [Žiūrėta 2014-11-09]. Prieiga internete: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2011~ISSN_1822-1645.N_8.PG_12-37/DS.002.0.01.ARTIC
60. Puškorius S. (2002). 3E koncepcijos plėtra. Viešoji politika ir administravimas. [Žiūrėta 2014-11-04]. Prieiga per internetą: file:///C:/Users/Jurga/Downloads/3_S.Puskorius.pdf
61. Rest A. (2002). From „Environmental Education“ to „Education for Sustainable Development“. The shift of a paradigm. ENVIRONMENTAL POLICY AND LAW, 32/2 (p. 79-85). [Žiūrėta 2015-01-30]. Prieiga per internetą: <http://iospress.metapress.com/content/90n26b0x610thcxx/fulltext.pdf>
62. Rifkin J. (2011). Trečioji pramonės revoliucija: kaip laterinės jėgos keičia energetiką, ekonomiką ir visą pasaulį. Vilnius: Eugrimas.
63. Rupšienė L. (2007). Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija. Klaipėda, Klaipėdos universiteto leidykla.
64. Ruškus J., Žvirdauskas D., Stanišauskienė V. (2009). Neformalusis švietimas Lietuvoje. Faktai, interesai, vertinimai. Mokslo studija. Vilnius: ŠAC.
65. Ruževičius J., Guseva N. (2006). Interneto svetainių kokybės vertinimo ypatumai. Ekonomika, 79, p. 77- 90.

66. Siemens G. (2005). Connectivism : A Learning Theory for the Digital Age. *International Journal of Instructional Technology and Distance Learning*, Vol. 2 No. 1. [Žiūrėta 2014-11-04]. Prieiga per internetą: http://www.itdl.org/Journal/Jan_05/article01.htm.
67. Siudikienė D. (2014). Medijų auditorijų aktyvumo raiška daugiaterpėje medijų aplinkoje . *Informacijos mokslai*. [Žiūrėta 2014-11-04]. Prieiga per internetą: <http://www.zurnalai.vu.lt/informacijos-mokslai/article/view/5097/3354>
68. Survutaitė D. (2013). Ugdymo idėjų ženklėjimas: patirtis ir įžvalgos. [Žiūrėta 2015-01-08]. Prieiga per internetą: <http://www.vu.lt/leidyba/dokumentai/zurnalai/ACTA%20PAEDAGOGICA%20VILNENSIA/9-23>.
69. Swanson T., Johnston S. (1999). *Global Environmental Problems and International Environmental Agreements*. Cheltenham: Edward Elgar.
70. Šilinskytė A. (2014). Nevyriausybių organizacijų samprata ir vieta viešojo valdymo sistemoje. Straipsnis. Jaunųjų mokslininkų darbai. [Žiūrėta 2014-11-04]. Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/obj/LT-eLABa-0001:J.04~2014~ISSN_1648-8776.N_1_41.PG_53-58
71. Šilinskytė A. (2013). Nevyriausybių organizacijų veikla ir vaidmuo Lietuvoje. Straipsnis. *Viešoji politika ir administravimas: mokslo darbų žurnalas*. T. 12. Nr. 2. Vilnius.
72. Šimašius R. (2007). *Ne pelno organizacijos prigimtis ir reglamentavimas*. Vilnius: Eugrimas.
73. Šiuolaikinių didaktikų centras (2010). Kritinio mąstymo ugdymo principų integravimas į Lietuvos bendrojo ugdymo sistemą. Tyrimo ataskaita. [Žiūrėta 2014-11-04]. Prieiga per internetą: http://www.sdcentras.lt/pr_ctp/tyrimas.pdf
74. Šuminas A. (2014). Lietuvos nacionalinių muziejų komunikacijos organizavimo ir vykdymo problematika. [Žiūrėta 2014-09-19]. Prieiga per internetą: <file:///C:/Users/Jurga/Documents/muzieju%20komunikacija%20el.%20svet'.pdf>
75. Švietimo kokybės analizė (2013). [Žiūrėta 2014-09-20]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/web/lt/teisine-inforamcija/tyrimaianalizes/leidiniai-svietimo-problemos-analize>.
76. Švietimo problemos analizė, 2014 m. lapkritis, Nr. 13(118), p. 1
77. Telešienė A., Kriaučiūnaitė N. (2008). Nevyriausybinių organizacijų aplinkosauginės veiklos tendencijos Lietuvoje . Monografija. [Žiūrėta 2014-09-03]. Prieiga per internetą: file:///C:/Users/Jurga/Downloads/10_A.Telesiene%20ir%20kt..pdf
78. Tidikis R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vadovėlis. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras.
79. Trofimišinas V. (2013). Žiniasklaidinis raštingumas – žodžio laisvės ir teisės į informaciją raktas. [Žiūrėta 2015-01-08]. Prieiga per internetą: <http://www.mediaforumas.lt/lt/educacija/910-ziniasklaidinis-rasringumas-zodzio-laisves-ir-teises-i-informacija-raktas>
80. Tumulytė I. (2012). Pilietinės iniciatyvos aplinkosaugos komunikacijoje. [Žiūrėta 2014-09-03]. Prieiga per internetą: <http://www.zurnalai.vu.lt/files/journals/163/articles/1585/public/7-17.pdf>

81. UNITED NATIONS (2003). The Handbook on Non-Profit Institutions in the System of National Accounts. New York: United Nations Publication, p. 95 [interaktyvus] [Žiūrėta 2016-02-20]. Prieiga per internetą: http://unstats.un.org/unsd/publication/SeriesF/SeriesF_91E.pdf .
82. United Nations Framework Convention on Climate Change [interaktyvus] (2016). [Žiūrėta 2016 – 02 -20]. Prieiga per internetą: http://unfccc.int/paris_agreement/items/9485.php
83. Valinevičienė G. (2010). Kritiškas saityno informacijos turinio vertinimas: validumo ir taikymo aukštajame moksle problemos. Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Studentų mokslinės draugijos konferencijos rinktiniai raštai. [Žiūrėta 2014-09-20]. Prieiga per internetą: https://www.academia.edu/1285166/Mokslo_komunikacijos_kaita_tinklaveiklos_visuomen%C4%97j_e_internetu_%C4%AFtaka.
84. Valinevičienė G. (2013). Universiteto edukacinės aplinkos ir studento asmeninės mokymosi aplinkos sąveikos veiksniai naudojant saityną 2.0. Informacijos mokslai. [Žiūrėta 2015-09-20]. Prieiga per internetą: <http://www.zurnalai.vu.lt/files/journals/163/articles/1589/public/91-112.pdf>
85. Venckus, Z. (2012). Aplinkos politika. Mokomoji knyga. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
86. Venckus Z. (2008). Aplinkos apsaugos politika ir teisė. Vilnius: Technika.

PRIEDAI

Ekspertų apklausa

„APLINKOSAUGINIO ŠVIETIMO VEIKSMINGUMAS LIETUVOS NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ VEIKLOJE“

Pirmasis tyrimo etapas

Šiuo tyrimu siekiama atskleisti Lietuvos nevyriausybinių organizacijų vykdomo aplinkosauginio švietimo veiksmingumą.

Aplinkosauginio sąmoningumo formavimas yra sudėtingas ir lėtas procesas. Čia svarbų vaidmenį atlieka aplinkosauginis švietimas, kurio uždavinys - ženkliai padidinti asmeninės iniciatyvos ir socialinio aktyvumo poreikį, tuo užtikrinant stabilią aplinkos politiką.

Nevyriausybinėms organizacijoms dažnai tenka būti tarpininkėmis tarp valstybės institucijų ir piliečių, teikiant aplinkosauginio švietimo ir visuomenės informavimo paslaugas. Aplinkosauginio švietimo veiksmingumas priklauso nuo to, kaip jis yra praktiškai įgyvendinamas. Tai tyrėjai ir siekia išsiaiškinti.

Tyrime taikoma Delfi metodu grįsta ekspertinė apklausa. Ekspertų grupę sudaro Lietuvos nevyriausybinių organizacijų aktyviai veikiančių aplinkosaugos srityje specialistai, galintys kompetentingai įvertinti aplinkosauginio švietimo situaciją nevyriausybiniam sektoriuje rajono ar šalies mastu. Ekspertų apklausa vykdoma trimis etapais. Antrajame etape ekspertai supažindinami su visų apklausoje dalyvaujančių ekspertų nuomonėmis (nenurodant autorius), gautomis pirmajame etape. Antrasis ir trečiasis etapai skirti nuomonėms suderinti. Atskirų ekspertų nuomonės nebus viešai skelbiamos. Tyrimo rezultatai bus panaudoti neformalaus ir informalaus švietimo sistemai aplinkosaugos srityje tobulinti, socialinių mokslų žinioms plėsti.

Pirmojo etapo svarbiausi klausimai – atvirojo tipo. Pildančiųjų prašytume remtis visa savo profesinės veiklos patirtimi, atsižvelgiant į laiko veiksnį. Šis etapas pareikalaus daugiau laiko nei antrasis ir trečiasis, tačiau jis yra pagrindinis ir pats svarbiausias. Atskirų ekspertų nuomonės nebus viešai skelbiamos.

Teksto apimtis neribojama.

*Nuoširdžiai dėkojame už
bendradarbiavimą*

Tyrėjai

1. Kokie aplinkosauginio švietimo tikslai keliami jūsų organizacijoje?

2. Kokiomis priemonėmis, veiklos būdais jie įgyvendinami?

3. Į kokias tikslines grupes orientuota organizacijos aplinkosauginio švietimo veikla?

- iki 7m.
- 7 - 12 m.
- 13 - 17 m.
- 18 m. ir daugiau
- nepriklausomai nuo amžiaus.

4. Jūsų organizacijoje yra švietimo srities specialistų:

- 0
- 1
- 2 ir daugiau.
- Kita

5. Kokie veiksniai (vidiniai ir išoriniai) trukdo įgyvendinti aplinkosauginio švietimo tikslus?

6. Kokie veiksniai (vidiniai ir išoriniai) padeda įgyvendinti aplinkosauginio švietimo tikslus?

7. Ar organizacija yra patenkinta savo aplinkosauginio švietimo rezultatais?

- Visada taip;
- Dažniausia taip;
- Dažniausia ne;
- Ne.

8. Ar organizacijai svarbus jos vykdomo aplinkosauginio švietimo veiklos veiksmingumas?

	Labai svarbu	Svarbu	Mažai svarbu	Nesvarbu
Kiek pasiekti tikslai?	☐	☐	☐	☐
Tikslinė grupė: įgijo žinių;	☐	☐	☐	☐
įgijo geresnį supratimą;	☐	☐	☐	☐
įgijo specifinių gebėjimų;	☐	☐	☐	☐
pakito vertybinės nuostatos.	☐	☐	☐	☐

---

9. Kuo remiatės spręsdami apie aplinkosauginio švietimo veiksmingumą?

10. Kokie veiksniai trukdo nustatyti aplinkosauginio švietimo veiksmingumą?

Dėkojame dar kartą už bendradarbiavimą.

***

Ekspertų apklausa

„APLINKOSAUGINIO ŠVIETIMO VEIKSMINGUMAS LIETUVOS NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ VEIKLOJE“

Antrasis tyrimo etapas

Gerbiami ekspertai,

nuoširdžiai dėkojame už dalyvavimą pirmajame tyrimo etape, už skirtą laiką ir pareikštą nuomonę. Jūs gavote antrąją anketą, kuri atspindi apibendrintas visų pirmojo etapo ekspertų nuomones. Antrasis etapas - atskirų ekspertų nuomonių suderinimas. Prašytume įvertinti kiekvieną teiginį trijų rangų skalėje, pradedant visišku pritarimu. Prašytume išskirti kiekvieno klausimo 3 svarbiausius, reikšmingiausius teiginius.

Dar kartą dėkojame už bendradarbiavimą.

Tyrėjai

1. Aplinkosauginio švietimo tikslai organizacijoje

Situacijos vertinimas (pažymėkite reikiamoje skiltyje x ženklą)

1 – visiškai sutinku; 2 – iš dalies sutinku; 3 – nesutinku.

Išskirkite 3 svarbiausius, Jūsų nuomone, teiginius ir pažymėkite juos +.

Ekspertų teiginiai	1	2	3	+
Skatinti įvairių amžiaus grupių aplinkosauginį sąmoningumą				
Saugomų teritorijų, kaip potencialių darnaus vystymosi židinių, stiprinimas				
Šviesti plačiąją visuomenę aplinkosaugos klausimais, siekiant kelti visuomenės sąmoningumą				
Padėti piliečiams ir gyventojų bendruomenėms ginti savo teises gyventi švarioje ir sveikoje aplinkoje				
Vykdyti aplinkosauginį švietimą mokyklose				
Sistemiškai formuoti gamtos sauginius, gyvosios gamtos apsaugos problemoms neabejingus piliečius				
Kelti visuomenės aplinkosauginę kultūrą				
Formuoti nevirtotojišką požiūrį į aplinką, tausaus vartojimo praktiką				

Skatinti visuomenės aplinkosauginės elgsenos pokyčius				
Skatinti visuomenę aktyviai dalyvauti aplinkos apsaugos politikoje ir veikloje				
Informuoti vartotojus apie atsakingą gamtos išteklių vartojimą				
Bendruomeniškumo ugdymas				
Keisti nepalankų santykį į plėšrius laukinius žinduolius (vilkai)				
Skatinti ekologinę savišvietą				
Saugoti gamtos ir kultūros paveldą				

Galite pakomentuoti

2. Aplinkosauginio švietimo priemonės taikomos organizacijoje

Situacijos vertinimas (pažymėkite reikiamoje skiltyje x ženklą)

1– visiškai sutinku; 2 – iš dalies sutinku; 3 – nesutinku.

Išskirkite 3 svarbiausius, Jūsų nuomone, teiginius ir pažymėkite juos +

Ekspertų teiginiai	1	2	3	+
Projektinė veikla				
Informacijos/edukacijos sklaidimas: periodikos, knygų leidyba				
organizacijos tinklalapyje				
socialiniai tinklai (facebook)				
bukletai, lankstinukai				
Pranešimai, straipsniai spaudoje				
Dalyvavimas radijo ir televizijos				
laidose				
video filmų kūrimas				
Gyventojų konsultavimas aplinkosaugos klausimais				
Pagalba sprendžiant gyventojų problemas				
Bylų teismuose inicijavimas				
Bendradarbiavimas su: mokyklomis				
savivaldybėmis				
Aplinkos ministerija				
Švietimo ir mokslo ministerija				
žiniasklaida				
Pilietinių akcijų rengimas, įtraukiant suinteresuotą visuomenę, talkos ir pan.				
Dalyvavimas tarptautinių aplinkosauginių organizacijų programose				
Savivaldybių aplinkosauginio švietimo programų įgyvendinimas				
Organizuojami informaciniai/ mokomieji, renginiai: teminės paskaitos, konferencijos, seminarai				
Organizuojami pažintiniai, rekreaciniai renginiai: ekologinės dirbtuvės, parodos, stovyklos, žygiai, išvykos, susitikimai, vakaronės bei šventės				

Lobistinis politikų spaudimas				
Pažintinių maršrutų įrengimas				
Tvarkomi gamtos ir kultūros paminklai, gaivinamas kultūros paveldas				

Galite pakomentuoti

3. Veiksniai (vidiniai ir išoriniai), trukdantys įgyvendinti aplinkosauginio švietimo tikslus

Situacijos vertinimas (pažymėkite reikiamoje skiltyje x ženklą)

1 – visiškai sutinku; 2 – iš dalies sutinku; 3 – nesutinku.

Išskirkite 3 svarbiausius, Jūsų nuomone, teiginius ir pažymėkite juos +

Ekspertų teiginiai	1	2	3	+
Švietimo ir mokslo ministerijos bei savivaldybių abejingumas				
Neskaidrus ES ir biudžeto lėšų panaudojimas				
Mažas valstybės finansavimas				
Mažai fondų, kurie skelbtų konkursus vykdyti aplinkosauginį švietimą				
Projekto metu pasiekti rezultatai neįgyja tęstinumo, nes nėra lėšų tolimesnei jų plėtotei				
Savanoriško darbo stoka				
Dažnai visuomenė yra abejinga				
Tikslinės auditorijos, su kuriomis buvo dirbta nerodo tolimesnių iniciatyvų				
Žmoniškų išteklių trūkumas (mažas pajėgumas daugeliui žmonių esant užimtiems profesinėse ir visuomeninėse veiklose)				
Finansinių resursų stoka				
Menkas poreikis iš švietimo įstaigų				
Švietimo srities kompetencijų stygius				
Patalpų neturėjimas taip pat trukdo reguliariai organizuoti švietimo renginius				
Trūksta visuomenės apklausų apie gamtosauginį supratimą				

Galite pakomentuoti

4. Veiksniai (vidiniai ir išoriniai), padedantys įgyvendinti aplinkosauginio švietimo tikslus

Situacijos vertinimas (pažymėkite reikiamoje skiltyje x ženklą)

1 – visiškai sutinku; 2 – iš dalies sutinku; 3 – nesutinku.

Išskirkite 3 svarbiausius, Jūsų nuomone, teiginius ir pažymėkite juos +

Ekspertų teiginiai	1	2	3	+
Darbuotojų kompetencija ir profesionalumas, specialistų kvalifikacija				
Aplinkos ministerijos parama				
Atskirų mokyklų ir mokytojų aktyvumas				
Gyventojų aktyvumas, savanorystė				
Įdomios programos, kurios remia šią veiklą				
Stażuotės ir pasikeitimas gerąja patirtimi				
Partnerystė				
Žiniasklaidos dėmesys				
Darbuotojų iniciatyva, entuziazmas, idealizmas				
Darbų organizavimo ir planavimo įgūdžiai				
Konstruktivi sprendimų paieška, nekonfliktuojant				
Komandinis darbas				
Tradicijos				
Paraginimas, palaikymas				
Veiklos tęstinumas				
Dirbame tik orientuodamiesi į švietimo procesą, niekas nei padeda, nei trukdo				

Galite pakomentuoti

5. Organizacijos aplinkosauginio švietimo veiksmingumo rodikliai

Situacijos vertinimas (pažymėkite reikiamoje skiltyje x ženklą)

1 – visiškai sutinku; 2 – iš dalies sutinku; 3 – nesutinku.

Išskirkite 3 svarbiausius, Jūsų nuomone, teiginius ir pažymėkite juos +

Ekspertų teiginiai	1	2	3	+
Pasikeitęs žmonių požiūris į aplinkosaugą ir aplinkosauginį švietimą				
Veiklų tęstinumas				
Partnerių noras bendradarbiauti				
Atsiliepimai, nuomonė iš šalies, (pvz. užsakovų)				
Atsiliepimai žiniasklaidoje, visuomenėje, internete				
Apklausų rezultatai				

Žiniasklaidos dėmesys (konkrečiai temai)				
Padidėjęs dalyvių skaičius organizuojamuose renginiuose				
Savanorių skaičiaus didėjimas				
Gerų pavyzdžių gausėjimas/mažėjimas tikslinėse grupėse				
Naujų organizacijos narių skaičiaus didėjimas				
Tokio vertinimo nevykdome				

Galite pakomentuoti

6. Veiksniai, trukdantys nustatyti aplinkosauginio švietimo veiksmingumą

Situacijos vertinimas (pažymėkite reikiamoje skiltyje x ženklą)

1 – visiškai sutinku; 2 – iš dalies sutinku; 3 – nesutinku.

Išskirkite 3 svarbiausius, Jūsų nuomone, teiginius ir pažymėkite juos +

Ekspertų teiginiai	1	2	3	+
Valdžios institucijų ir politikų korupcija				
Aplinkosaugos ir aplinkosauginio švietimo reikšmės ignoravimas				
Nėra realios valstybinės aplinkosauginio švietimo politikos				
Ne visada galima pamatyti rezultatus				
Žmogiškųjų išteklių stoka				
Laiko stoka				
Nėra jokių kriterijų ir apklausomis paremtų veiksmingumo tyrimų				
Apie veiksmingumą galima spręsti tik iš netiesioginių ir ne visada objektyvių požymių				
Neturėtume egzaminuoti žmonių, kiek jie suprato ar pakeitė savo nuostatas				
Žinduolių būklės tyrimai pakankamai brangūs ir valstybė į tai mažai investuoja				
Tikslinių grupių apklausos ir tyrimai apie padarytą pokytį, nėra atliekami				

Galite pakomentuoti

Dėkojame už bendradarbiavimą.

***

Ekspertų apklausa

**„APLINKOSAUGINIO ŠVIETIMO VEIKSMINGUMAS LIETUVOS
NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ VEIKLOJE“**

Trečiasis tyrimo etapas

Gerbiami ekspertai, nuoširdžiai dėkojame už dalyvavimą pirmajame ir antrajame tyrimo etapuose. Pateikiame Jums antrojo etapo medžiagos analizės rezultatus. Jūsų išrinkti teiginiai suranguoti panaudojus reikšmingumo indeksą (nuo 1- reikšmingas iki 0 – nereikšmingas). Prašytume susipažinti su medžiaga ir ją, jei manysite esant svarbu, pakomentuoti. Dėkojame už bendradarbiavimą.

Aplinkosauginio švietimo tikslai organizacijoje

Ekspertų teiginiai	Reikšmingumo indeksas
Kelti visuomenės aplinkosauginę kultūrą	0,94
Skatinti įvairių amžiaus grupių aplinkosauginį sąmoningumą	0,88
Šviesti plačiąją visuomenę aplinkosaugos klausimais, siekiant kelti visuomenės sąmoningumą	0,88
Formuoti nevirtotojišką požiūrį į aplinką, tausaus vartojimo praktiką	0,88
Skatinti visuomenės aplinkosauginės elgsenos pokyčius	0,88
Sistemiškai formuoti gamtosauuginės, gyvosios gamtos apsaugos problemoms neabejingus piliečius	0,88
Informuoti vartotojus apie atsakingą gamtos išteklių vartojimą	0,88
Padėti piliečiams ir gyventojų bendruomenėms ginti savo teisę gyventi švarioje ir sveikoje aplinkoje	0,81
Vykdyti aplinkosauginį švietimą mokyklose	0,81
Skatinti ekologinę savišvietą	0,75
Skatinti visuomenę aktyviai dalyvauti aplinkos apsaugos politikoje ir veikloje	0,69
Bendruomeniškumo ugdyimas	0,69
Saugoti gamtos ir kultūros paveldą	0,69
Saugomų teritorijų, kaip potencialių darnaus vystymosi židinių, stiprinimas	0,69

Keisti nepalankų santykią į plėšrius laukinius žinduolius (vilkai)	0,63
--	------

Galite pakomentuoti

--

Aplinkosauginio švietimo priemonės taikomos organizacijoje

Ekspertų teiginiai	Reikšmingumo Indeksas
Gyventojų konsultavimas aplinkosaugos klausimais	0,94
Bendradarbiavimas su savivaldybėmis	0,94
Organizuojami pažintiniai, rekreaciniai renginiai: ekologinės dirbtuvės, parodos, stovyklos, žygiai, išvykos, susitikimai, vakaronės bei šventės	0,88
Organizuojami informaciniai/ mokomieji, renginiai: teminės paskaitos, konferencijos, seminarai	0,88
Informacijos/edukacijos skleidimas organizacijos tinklapyje	0,88
Informacijos/edukacijos skleidimas soc. tinkluose (Facebook)	0,88
Informacijos/edukacijos skleidimas: pranešimai, straipsniai spaudoje	0,88
Dalyvavimas radijo laidose ir televizijoje	0,88
Bendradarbiavimas su žiniasklaida	0,88
Bendradarbiavimas su mokyklomis	0,81
Projektinė veikla	0,81
Informacijos/edukacijos skleidimas: bukletai, lankstinukai	0,81
Informacijos/edukacijos skleidimas: periodikos, knygų leidyba	0,75
Pilietinių akcijų rengimas, įtraukiant suinteresuotą visuomenę, talkos ir pan.	0,75
Pagalba sprendžiant gyventojų problemas	0,75
Dalyvavimas tarptautinių aplinkosauginių organizacijų programose	0,69
Informacijos/edukacijos skleidimas: video filmų kūrimas	0,69
Bendradarbiavimas su Aplinkos ministerija	0,69
Lobistinis politikų spaudimas	0,63
Savivaldybių aplinkosauginio švietimo programų įgyvendinimas	0,63
Bylų teismuose inicijavimas	0,56
Pažintinių maršrutų įrengimas	0,56
Tvarkomi gamtos ir kultūros paminklai, gaivinamas kultūros paveldas	0,5
Bendradarbiavimas su Švietimo ministerija	0,38

Galite pakomentuoti

--

Veiksniai (vidiniai ir išoriniai), trukdantys įgyvendinti aplinkosauginio švietimo tikslus

Ekspertų teiginiai	Reikšmingumo indeksas
Mažas valstybės finansavimas	0,94
Projekto metu pasiekti rezultatai neįgyja tęstinumo, nes nėra lėšų tolimesnei jų plėtotei	0,88
Mažai fondų, kurie skelbtų konkursus vykdyti aplinkosauginį švietimą	0,75
Žmogiškų išteklių trūkumas (mažas pajėgumas daugeliui žmonių esant užimtiems profesinėse ir visuomeninėse veiklose)	0,75
Finansinių resursų stoka	0,75
Švietimo ir mokslo ministerijos bei savivaldybių abejingumas	0,69
Savanoriško darbo stoka	0,69
Dažnai visuomenė yra abejinga	0,69
Tikslinės auditorijos, su kuriomis buvo dirbta nerodo tolimesnių iniciatyvų	0,63
Neskaidrus ES ir biudžeto lėšų panaudojimas	0,5
Menkas poreikis iš švietimo įstaigų	0,5
Trūksta visuomenės apklausų apie gamtosauginį supratimą	0,44
Švietimo srities kompetencijų stygius	0,44
Patalpų neturėjimas taip pat trukdo reguliariai organizuoti švietimo renginius	0,32

Galite pakomentuoti

--

Veiksniai (vidiniai ir išoriniai), padedantys įgyvendinti aplinkosauginio švietimo tikslus

Ekspertų teiginiai	Reikšmingumo Indeksas
Atskirų mokyklų ir mokytojų aktyvumas	1
Darbuotojų kompetencija ir profesionalumas, specialistų kvalifikacija	0,88
Darbuotojų iniciatyva, entuziazmas, idealizmas	0,88
Komandinis darbas	0,88
Aplinkos ministerijos parama	0,81
Darbų organizavimo ir planavimo įgūdžiai	0,81
Konstruktivi sprendimų paieška, nekonfliktuojant	0,81
Žiniasklaidos dėmesys	0,81
Partnerystė	0,75
Tradicijos	0,75
Veiklos tęstinumas	0,69

Gyventojų aktyvumas, savanorystė	0,69
Įdomios programos, kurios remia šią veiklą	0,63
Paragininimas, palaikymas	0,63
Stažuotės ir pasikeitimas gerąja patirtimi	0,56
Dirbame tik orientuodamiesi į švietimo procesą, niekas nei padeda, nei trukdo	0,25

Galite pakomentuoti

Organizacijos aplinkosauginio švietimo veiksmingumo rodikliai

Ekspertų teiginiai	Reikšmingumo indeksas
Veiklų tęstinumas	0,88
Pasikeitęs žmonių požiūris į aplinkosaugą ir aplinkosauginį švietimą	0,81
Atsiliepimai, nuomonė iš šalies, (pvz. užsakovų)	0,75
Atsiliepimai žiniasklaidoje, visuomenėje, internete	0,75
Žiniasklaidos dėmesys (konkrečiai temai)	0,75
Gerų pavyzdžių gausėjimas/mažėjimas tikslinėse grupėse	0,75
Partnerių noras bendradarbiauti	0,69
Apklausų rezultatai	0,69
Padidėjęs dalyvių skaičius organizuojamuose renginiuose	0,63
Savanorių skaičiaus didėjimas	0,63
Naujų organizacijos narių skaičiaus didėjimas	0,5
Tokio vertinimo nevykdome	0,19

Galite pakomentuoti

Veiksniai, trukdantys nustatyti aplinkosauginio švietimo veiksmingumą

Ekspertų teiginiai	Reikšmingumo indeksas
Aplinkosaugos ir aplinkosauginio švietimo reikšmės ignoravimas	0,94
Nėra realios valstybinės aplinkosauginio švietimo politikos	0,94
Ne visada galima pamatyti rezultatus	0,81
Laiko stoka	0,75
Žmogiškųjų išteklių stoka	0,69
Apie veiksmingumą galima spręsti tik iš netiesioginių ir ne visada objektyvių požymių	0,69

Valdžios institucijų ir politikų korupcija	0,63
Nėra jokių kriterijais ir apklausomis paremtų veiksmingumo tyrimų	0,56
Tikslinių grupių apklausos ir tyrimai apie padarytą pokytį, nėra atliekami	0,5
Neturėtume egzaminuoti žmonių, kiek jie suprato ar pakeitė savo nuostatas	0,38
Žinduolių būklės tyrimai pakankamai brangūs ir valstybė į tai mažai investuoja	0,31

Galite pakomentuoti

Dėkojame už bendradarbiavimą.

***